

Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 4/2020

Naisvankiselvitys

Selvitys naisvankien olosuhteista, toiminnoista
ja turvallisuudesta

Kaisa Tammi-Moilanen

19.10.2020

Rikosseuraamuslaitoksen monisteita –sarja

ISSN 2342-4826

Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 4/2020
Selvitys naisvankien olosuhteista, toiminnoista
ja turvallisuudesta

Kaisa Tammi-Moilanen

Sisällysluettelo

Alkusanat.....	3
1. Selvityksen toimeksianto	5
2. Naisvangit.....	7
3. Lainsäädäntö, muut määräykset ja ohjeet	11
3.1. Perustuslaki, yhdenvertaisuuslaki ja laki naisten ja miesten välisestä tasa- arvosta.....	11
3.2. Vankeuslaki (ja tutkintavankeuslaki)	13
3.3. Määräykset.....	14
3.4. Ohjeet.....	14
3.5. Menettelytapaohjeet.....	15
4. Kansainväliset suositukset.....	16
4.1. Nelson Mandela säännöt.....	16
4.2. Bangkokin säännöt.....	17
4.3. Euroopan neuvoston vankilasäännöt	21
4.4. Vankeinhoito- ja yhdyskuntaseuraamusalan henkilöstön rekrytointia, valinta, koulutusta ja ammatillista kehittymistä koskevia ohjeita	22
4.5. Euroopan neuvoston kidutuksen vastaisen komitean naisvankityön asiakirja .	23
5. Tilannekuva	25
5.1. Turun vankila (vierailu 13.7.2020)	25
5.2. Satakunnan vankila Köyliön osasto (vierailu 15.7.2020).....	27
5.3. Pyhäselän vankila (vierailu 30.7.2020).....	31
5.4. Oulun vankila (vierailu 3.8.2020).....	33
5.5. Kestilän vankila (vierailu 4.8.2020).....	35
5.6. Vantaan vankila (vierailu 11.8.2020)	39
5.7. Hämeenlinnan vankila (vierailu 12.8.2020)	41
5.8. Vaasan vankila (vierailu 14.8.2020)	44
5.9. Jyväskylän vankila (vierailu 7.9.2020).....	46
5.10. Vanajan vankila Vanajan osasto	48
5.11. Häirintäkysely	52
6. Analyysi tilannekuvauksesta.....	54
6.1. Vankiloiden naisosastojen tilat	54
6.2. Naisvankien toiminnot	56
6.3. Nais- ja miesvankien erillään pitäminen ja naisten turvallisuus.....	58

6.4.	Naisvankien terveydenhuoltopalveluiden saatavuus.....	60
6.5.	Sukupuolinen häirintä.....	61
6.6.	Naistutkintavankien olosuhteet.....	62
6.7.	Naisvankien kanssa työskentelevän henkilökunnan sukupuolijakauma ja nais erityisyyteen perehtyminen	63
7.	Järjestönäkökulmia	65
7.1.	Vailla Vakinaista asuntoa ry, Nais erityisyys asunnottomuustyössä -hanke ja Naistenkartano ry.....	65
7.2.	Kriminaalihuollon tukisäätiö ry	65
8.	Kansainvälisiä hyviä käytäntöjä	68
8.1.	Kanada	68
8.2.	Skotlanti.....	68
8.3.	Englanti	69
8.4.	Ruotsi	70
9.	Yhteenveto.....	72
9.1.	Tilanne yleisesti	72
9.2.	Tilanne vankiloittain	76
10.	Kehittämisehdotuksia, suosituksia.....	79
10.1.	Naisvankityö Rikosseuraamuslaitoksessa	79
10.2.	Henkilöstö ja koulutus	80
10.3.	Naisvankipaikat – vankilaratkaisut	83
10.4.	Naisvankien toiminnot ja palvelut	88
10.5.	Muita ehdotuksia	93
11.	E erityishuomio	95
	Lähteet	96
	Liite: Kysely naisvangeille naisvankiselvitystä varten.....	97

Alkusanat

Tänä vuonna, 2020, tulee kymmenen vuotta siitä, kun Yhdistyneiden Kansakuntien yleiskokous hyväksyi naisvankien kohtelua ja naispuolisten rikoksentehtäjäiden vapaudessa toimeenpantavia seuraamuksia koskevat säännöt. Niin kutsutut Bangkokin säännöt viettävät siis 10-vuotisjuhlaa! Oli enemmän kuin osuvaa ja hienoa, että Bangkokin sääntöjen juhluvuonna, Rikosseuraamuslaitos päätti selvittää naisvankien olosuhteita, toimintoja ja turvallisuutta Suomessa.

On niin ikään hienoa, että aivan tämän selvityksen julkaisun alla Suomeen aukeaa ensimmäinen, vain naisille suunniteltu ja rakennettu vankila. Hämeenlinnan uusi vankila nostaa suomalaisen naisvankityön uudelle tasolle, mutta uuden, vain naisille tarkoitetun vankilan lisäksi tarvitaan myös muita toimia naisvankien aseman kohentamiseksi. Tämän selvityksen lopussa esitetyt parikymmentä erilaista kehittämissuositusta toteutuessaan mahdollistavat päivittää suomalaisen naisvankien kanssa tehtävän työn kansainvälisten suositusten mukaiseksi ja nais erityiset piirteet huomioivaksi.

Selvityksen teon aikana olen oppinut paljon enemmän kuin olisin ikinä arvannut. Sain mahdollisuuden vierailla kesän 2020 aikana kaikkiaan yhdeksässä vankilassa, tavata ison joukon vankiloiden henkilökuntaa sekä useita kymmeniä naisvankia. Selvityksen tekeminen antoi hyvän syyn keskustella myös vankiterveydenhuollon asiantuntijoiden, järjestötoimijoiden ja kokemusasiantuntijoiden kanssa.

Siinä missä jouduin toteamaan monia epäkohtia naisvankien toimintojen järjestelyissä, oli kuitenkin ilahduttavaa, että innostuneita, itseään asiassa kehittäneitä, naisvankityön arjen sankareita löytyi lähes kaikista naisvankien laitoksista. Kentän yksittäisistä osaajista voisi hyvin koota nais erityisen vankilatyön unelmajoukkueen, Dream Teamin. Emme kuitenkaan voi kehittää naisvankityötä yksittäisten ihmisten varassa, vaan naisvankityö tulee valtavirtaistaa Rikosseuraamuslaitoksessa kouluttamalla koko henkilöstöä ja rakentamalla työtä tukeva organisaatio. Rise 2.0 organisaation muutoshanke antaa tähän hyvän mahdollisuuden.

Innostuneiden asiantuntijoiden lisäksi kohtasin selvitystä tehdessä ihmisiä, jotka epäilivät tämän selvityksen merkitystä. Moni huomautti, ettei vuonna 2008 julkaistuja Naiset Näkyviksi -työryhmän suosituksia ole laitettu toimeen. Olen pyrkinyt tarjoamaan mahdollisimman konkreettisia ja perusteltuja ehdotuksia selvityksessä, jotta niiden toimeenpanolle olisi hyvät edellytykset. Vetoan Rikosseuraamuslaitoksen johtoon, että nyt on **ihan oikeasti** aika tarttua naisvankien olosuhteiden epäkohtiin ja toteuttaa muutoksia.

Lopuksi iso kiitos lukuisille virkahenkilöille Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikössä ja vankiloissa, jotka ovat omalla osaamisellaan auttaneet minua selvityksen teossa. Olen saanut korvaamatonta apua tietojen, tilastojen ja kontaktien muodossa. Selvityksen sisällöstä vastaan kuitenkin yksin itse.

Hämeenlinnassa 30.9.2020

Kaisa Tammi-Moilanen

1. Selvityksen toimeksianto

Naisvankien toimintojen ja turvallisuuden varmistaminen

Suomi on sitoutunut noudattamaan naisvankeja koskevia kansainvälisiä suosituksia (esim. YK:n naisvankeja koskevat ns. Bangkokin säännöt, Europan neuvoston vankilasäännöt, Vankeinhoidon vähimmäissäännöt eli Mandela-säännöt jne.). Kidutuksen vastainen komitea (CPT) on tehnyt koonnin naistyön suosituksista (fact sheet 2018) vankiloissa. Useimmissa sopimuksissa ja suosituksissa pyydetään kiinnittämään huomiota naisvankien erityistarpeisiin, kielletään sukupuolen perusteella tapahtuva syrjintä ja suositellaan nais- ja miesvankien erillään asuttamista. Myös kansainvälisessä naisvankitutkimuksessa on kritisoitu pienten naisosastojen perustamisesta miesvankiloihin, sillä naisten erityistarpeet ovat ratkaisevasti erilaisia kuin miesten ja sekavankiloissa on havaittu runsaasti naisiin kohdistuvia häiriötekijöitä.

Myös naistutkintavankien nykyiset olosuhteet ovat huolestuttaneet apulaisoikeusasiamiestä (EOAK/1626/2018) sekä oikeusministeriötä (35/03/2018). Tutkintavankien yhdenvertaiset olosuhteet on taattava, sillä viimeistään vuoteen 2025 mennessä tutkintavangit tullaan sijoittamaan vankilaan heti vangitsemista koskevan päätöksen jälkeen erittäin poikkeuksellisia tilanteita lukuun ottamatta.

Oikeusministeriön asetuksessa tutkintavankiloina toimivista vankiloista (341/2017) on säädetty missä vankiloissa naisille tarkoitetut tutkintavankilat toimivat.

Naistutkintavankipaikkoja on Länsi-Suomen (Hämeenlinna, Turun ja Vaasan vankilat) ja Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueilla (Oulun ja Pyhäselän vankilat). Etelä-Suomen rikosseuraamusalueella naistutkintavankipaikkoja ei ole, mutta naisia saatetaan lyhytaikaisesti sijoittaa Vantaan vankilaan.

Naisvankeusvankeja on sijoitettuna tällä hetkellä yhdeksään eri laitokseen. Laitokset ovat Hämeenlinnan, Turun, Pyhäselän, Oulun, Satakunnan vankilan Köyliön osaston ja Vaasan suljetut vankilat sekä Vanajan, Kestilän sekä Laukaan avovankilat. Näistä ainoastaan Hämeenlinnan ja Vanajan vankilat ovat tarkoitettu pelkästään naisvangeille. Muissa vankiloissa mies- ja naisvangit sijoitetaan saman laitoksen eri asunto-osastoille.

Tavoitteena on laatia selvitys, joka sisältää tilannekuvan ja analyysin naisvankien nykyisestä sijoittamisesta vankiloihin, turvallisuustilanteesta, olosuhteista ja toimintojen vastaavuudesta naisvankien tarpeeseen. Lisäksi selvityshenkilö tuottaa ehdotuksia ratkaisuihin ja kehittämistarpeista, jotta Rikosseuraamuslaitos voi tietoon perustuvan selvityksen perusteella ryhtyä tarvittaviin toimiin naisvankien olosuhteiden parantamiseksi.

Selvityksen taustalla on huoli pienten naisvankiosastojen turvallisuudesta, toimintojen ja kuntoutuksen vähäisyydestä, naisten tarpeiden huomiotta jättämisestä sekä siitä, että nais- ja miesvankien asema ei ole yhdenvertainen.

Selvityksessä tulisi kartoittaa muun muassa seuraavia asioita:

- Laitoksen ja naisosaston tilojen soveltuvuus naisten tarpeille
- Naisten toimintojen ja vapaa-ajan toiminnan järjestäminen
- Naisten ja miesvankien erillään pitäminen ja naisten turvallisuuden varmistaminen
- Naisten terveydenhuoltopalvelujen saatavuus
- Mahdollisen sukupuolisen häirinnän tunnistaminen ja siihen puuttuminen
- Naisten kanssa työskentelevän henkilökunnan sukupuolijakauma sekä nais erityiseen työhön perehtyminen

Selvityshenkilö voi vierailla vankiloissa, pyytää tarvittavia tietoja niistä, hyödyntää tilastoja sekä kuulla eri asiantuntijoita.

Selvityksen on määrä valmistua 30.9.2020 mennessä.

Pääjohtaja

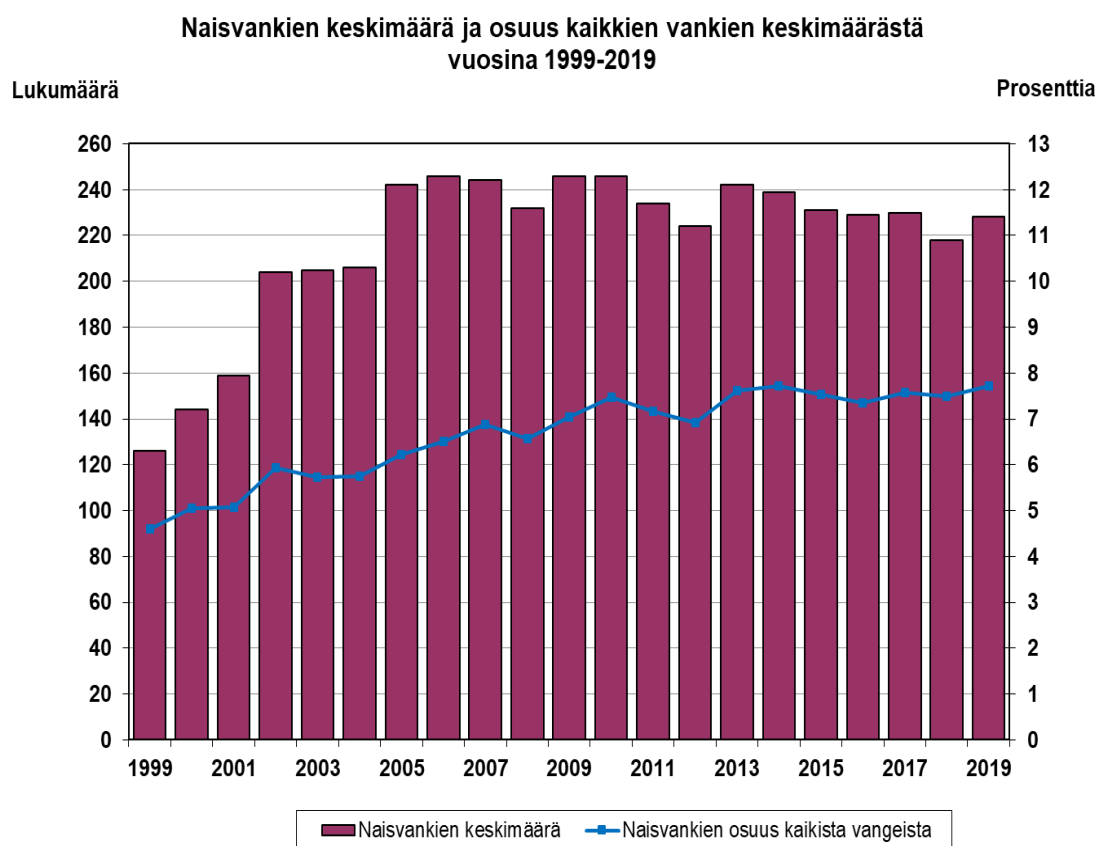
Arto Kujala

Kehitysjohtaja

Riitta Kari

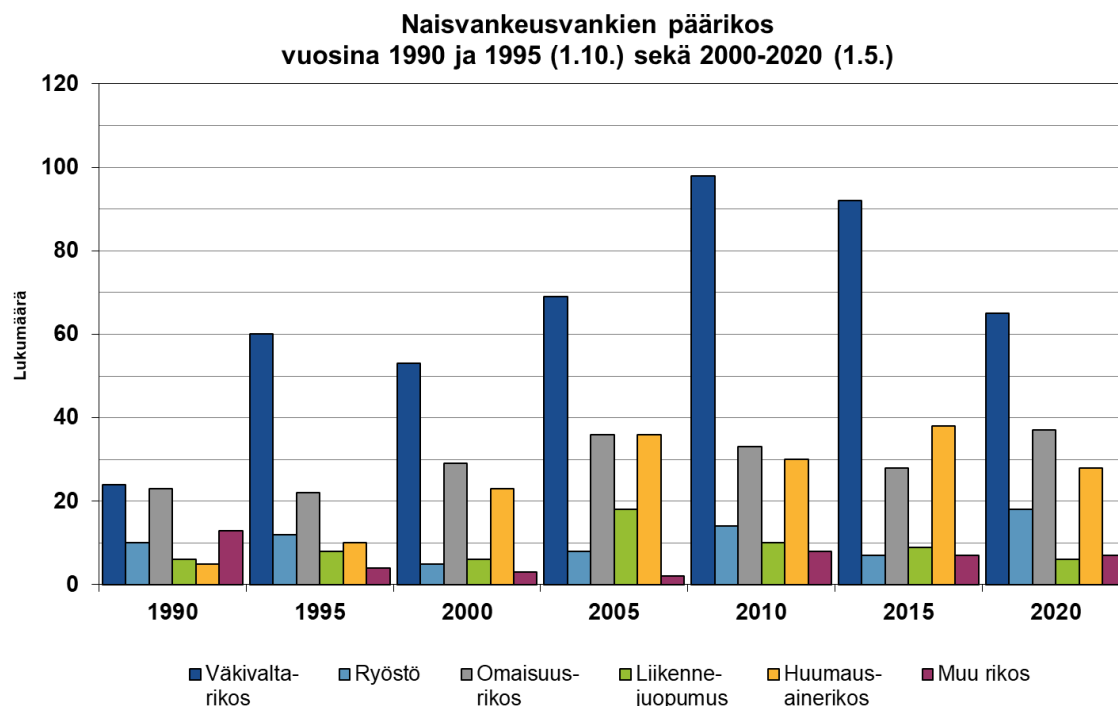
2. Naisvangit

Suomessa enemmistön rikoksista tekee miehet. Asia selviää vuosittain julkaistavasta viranomaisten tietoon tullut rikollisuus tilastosta. Naisten osuus rikostentekijöinä vaihtelee rikostyypeittäin. Rikosseuraamusasiakkaina naiset ovat selvä vähemmistö. Viime vuosina naisten osuus yhdyskuntaseuraamusasiakkaista on ollut 11 prosenttia. Kaikista vangeista naisten osuus on ollut viime vuodet 7,5-8 prosenttia. Naisvankeja on päivittäin 230-250. Heistä 50-60 on yleensä tutkintavankeja.

Kuvio 1. Naisvankien keskimäärä ja osuus kaikkien vankien keskimäärästä vuosina 1999-2019.

Naisvangit ovat miesvankeja useammin tuomittu väkivaltarikoksesta. Poikkileikkaustilaston mukaan 43 prosenttia naisista suoritti vuonna 2019 vankeutta väkivaltarikoksesta. Miesvankien vastaava prosentti oli 37.

Kuvio 2. Naisvankeusvankien päärikos vuosina 1990 ja 1995 (1.10.) sekä 2000-2020 (1.5.).

Naisvankien vankilakertaisuus on miesvankeja vähäisempi. Vuonna 2019 poikkileikkaustilaston mukaan 53 prosenttia naisvangeista oli ensikertaisia. Miesvangeista ensikertaisia oli 38 prosenttia. Vankien uusintarikollisuutta selvittäneet tutkimukset (Tyni, 2015, Hypén 2004) ovat osoittaneet, että naisten uusimisprosentti on miehiä pienempi.

Verrattuna muihin maihin väkivallasta vankilaan tuomittujen naisten suhteellinen osuus on poikkeuksellista.

Vuonna 2010 julkaistu Matti Joukamaan ja työryhmän Rikosseuraamusasiakkaiden terveys, työkyky ja hoidontarve tutkimus valotti laajasti naisvankien taustoja.

Tutkimuksen mukaan naisvangeista parisuhteessa eläviä ilmoitti olevansa 59 prosenttia. Naisvangeista 67 prosentilla oli alaikäisiä lapsia, kun taas miesvangeista 52 prosentilla. Joka neljännellä vankilassa olevalla naisella oli 3 lasta tai enemmän. Naisvangit ovat miesvankeja useammin parisuhteessa ja heillä on merkittävästi enemmän alaikäisiä lapsia kuin miesvangeilla.

Koulutuksen ja työllisyyden suhteen vangit ovat taustaltaan yhteiskunnan heikko-osaisimpia. Naisvangeista 55 prosentilta puuttui kokonaan ammattikoulutus. Miesvangeilla vastaava osuus oli 36 prosenttia. Miesvangeista työssä oli ennen vankilaa ollut 23 prosenttia, mutta naisista työssä olleiden joukko oli vain kuusi prosenttia. Mies- ja naisvankeja yhdisti työhistorian rikkonaisuus, mutta kaiken kattavasti naisvankien työllisyys oli miehiä merkittävästi huonompi. 14 prosenttia naisvangeista ei ollut koskaan ollut työssä.

Vankien joukossa on monia, joilla on rikkonaiset lapsuuden perheen olosuhteet. Näiden taustatekijöiden valossa nais- ja miesvangit olivat melko samanlaisia. Noin neljännes vangeista oli tullut sijoitetuksi perheen ulkopuolelle ennen 15. ikävuottaan.

Tutkimuksen mukaan naisvangeista 84 prosenttia oli loukkaantunut tapaturmaisesti. Lähes puolella (48%) naisvangeista oli sairashistoriassa pahoinpitelystä johtuva tapaturma. Naisvankien tapaturmien määrä oli selkeästi muita tutkittuja vankiryhmiä isompi. Naisvangeista 85 prosentille voitiin tutkimushetkellä asettaa jokin mielenterveyden häiriön diagnoosi. Psykiatrisessa avohoidossa ennen rikosta ja vankilaan joutumista naisvangeista oli ollut 70 prosenttia. Miesvankien vastaava lukema oli 53 prosenttia. Psykiatrasta osastohoitoa ennen vankeutta oli naisvangeista tarvinnut 43 prosenttia, miesvangeista 31 prosenttia. Traumaperäinen stressireaktio diagnosoitiin elämänaikaisena 18 prosentille naisvangeista, miesvangeilla kolmella prosentilla. Tutkimushetkellä traumaperäisestä stressireaktiosta kärsi kahdeksan prosenttia naisvangeista, miesvangeista yksi prosentti. Naisvangeilla mielenterveyden häiriöt olivat hyvin yleisiä. Yleisimmin ne kuuluivat ahdistuneisuushäiriöiden luokkaan. Naisvangit olivat tutkimuksen mukaan ylivoimaisesti sairain rikosseuraamusasiakas-/vankiryhmä.

Joukamaa ja tutkimusryhmä selvitti myös tutkittujen rikosseuraamusasiakkaiden/vankien kokemuksia traumaattisista tapahtumista elämässään. Tutkimustulokset naisvankien osalta olivat hätkähdyttäviä.

Taulukko 1. Traumaattiset tapahtumat vankien elämässä.

	naisvangit	miesvangit
Pahoinpidelty lapsuudessa (kotona)	25 %	15 %
Seksuaalikontakti aikuisen kanssa alle 16 v	32 %	7 %
Kumppanin fyysisesti pahoinpitelemä	70 %	8 %
Henkistä väkivaltaa parisuhteessa kokenut	65 %	16 %
Kumppanin taholta seksuaalista kaltoinkohtelua	19 %	0,3 %
Lähisukulaisen taholta seksuaalista kaltoinkohtelua	16 %	1 %
Muun henkilön taholta seksuaalista kaltoinkohtelua	31 %	2 %

Myös kansainvälinen tutkimuskirjallisuus on todennut väkivaltaisten traumaattisten tapahtumien liittyvän vankien taustoihin. Esimerkiksi Miller, Najavits, 2012, artikkelissa kuvataan nais- ja miesvankien eroja asiassa siten, että naisvankien traumaattinen historia on usein alkanut jo varhain lapsuudessa, väkivallan tekijät ovat useammin naisen lähipiiristä ja väkivaltaiset tapahtumat ovat jatkuneet eri lähisuhteissa ja niihin on usein liittynyt seksuaaliväkivaltaa. Miesvankien kokemaa väkivaltaa pidetään useammin episodisena, joka on liittynyt enintään tuttavatasoisiin suhteisiin. Näiden vaikeiden elämäntapahtumien seurauksena naisvangeista iso joukko on vaikeasti ja syvästi traumatisoituneita ja eheytyminen ja tervehtyminen on vaikeampaa. Tämän erityisen historiansa vuoksi naisvankeja on pidettävä erityisen vaurioituneena ja haavoittuvana ryhmänä vankilassa yksilötason eroavaisuuksia unohtamatta.

3. Lainsäädäntö, muut määräykset ja ohjeet

3.1. Perustuslaki, yhdenvertaisuuslaki ja laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta

Perustuslain 6 §:n mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Sukupuolten tasa-arvoa edistetään yhteiskunnallisessa toiminnassa sekä työelämässä, erityisesti palkkauksesta ja muista palvelussuhteen ehdoista määrättäessä, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään.

Yhdenvertaisuuslain 1 §:n mukaan tämän lain tarkoituksena on edistää yhdenvertaisuutta ja ehkäistä syrjintää sekä tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeusturvaa.

Yhdenvertaisuuslain 5 §:n mukaan viranomaisen on arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan ja ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi. Edistämistoimenpiteiden on oltava viranomaisen toimintaympäristö, voimavarat ja muut olosuhteet huomioon ottaen tehokkaita, tarkoituksenmukaisia ja oikeasuhtaisia. Viranomaisella on oltava suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Velvollisuus suunnitelman laatimiseen ei koske evankelisluterilaista kirkkoa, ortodoksista kirkkoa eikä julkista hallintotehtävää hoitavaa sellaista yksityistä, jonka palveluksessa on säännöllisesti vähemmän kuin 30 henkilöä.

Yhdenvertaisuuslain 8 §:n mukaan ketään ei saa syrjiä iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Syrjintä on kielletty riippumatta siitä, perustuuko se henkilöä itseään vai jotakuta toista koskevaan tosiseikkaan tai oletukseen. Välittömän ja välillisen syrjinnän lisäksi tässä laissa tarkoitettua syrjintää on häirintä, kohtuullisten mukautusten epääminen sekä ohje tai käsky syrjiä.

Yhdenvertaisuuslain 9 §:n mukaan sellainen oikeasuhtainen erilainen kohtelu, jonka tarkoituksena on tosiasiallisen yhdenvertaisuuden edistäminen taikka syrjinnästä johtuvien haittojen ehkäiseminen tai poistaminen, ei ole syrjintää.

Yhdenvertaisuuslain 11 §:n 1 momentin mukaan erilainen kohtelu ei ole syrjintää, jos kohtelu perustuu lakiin ja sillä muutoin on hyväksyttävä tavoite ja keinot tavoitteen saavuttamiseksi ovat oikeasuhtaisia.

Naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain 1 §:n mukaan tämän lain tarkoituksena on estää sukupuoleen perustuva syrjintä ja edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa sekä tässä tarkoituksessa parantaa naisten asemaa erityisesti työelämässä. Lain tarkoituksena on myös estää sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuva syrjintä.

Naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain 4 §:n mukaan viranomaisten tulee kaikessa toiminnassaan edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti sekä luoda ja vakiinnuttaa sellaiset hallinto- ja toimintatavat, joilla varmistetaan naisten ja miesten tasa-arvon edistäminen asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa. Erityisesti tulee muuttaa niitä olosuhteita, jotka estävät tasa-arvon toteutumista. Naisten ja miesten välisen tasa-arvon edistäminen tulee ottaa huomioon 1 ja 2 momentissa tarkoitettulla tavalla palvelujen saatavuudessa ja tarjonnassa.

Naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain 7 §:n mukaan välitön ja välillinen syrjintä sukupuolen perusteella on kielletty.

Välittömällä sukupuoleen perustuvalla syrjinnällä tarkoitetaan tässä laissa:

- 1) naisten ja miesten asettamista eri asemaan sukupuolen perusteella;
- 2) eri asemaan asettamista raskaudesta tai synnytyksestä johtuvasta syystä;
- 3) eri asemaan asettamista sukupuoli-identiteetin tai sukupuolen ilmaisun perusteella.

Välillisellä sukupuoleen perustuvalla syrjinnällä tarkoitetaan tässä laissa:

- 1) eri asemaan asettamista sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun nähden neutraalilta vaikuttavan säännöksen, perusteen tai käytännön nojalla, jos menettelyn vaikutuksesta henkilöt voivat tosiasiallisesti joutua epäedulliseen asemaan sukupuolen perusteella;
- 2) eri asemaan asettamista vanhemmuuden tai perheenhuoltovelvollisuuden perusteella.

Edellä 3 momentissa tarkoitettu menettely ei kuitenkaan ole syrjintää, jos sillä pyritään hyväksyttävään tavoitteeseen ja valittuja keinoja on pidettävä aiheellisina ja tarpeellisina tähän tavoitteeseen nähden.

Syrjintä on kielletty riippumatta siitä, perustuuko se henkilöä itseään vai jotakuta toista koskevaan tosiseikkaan tai oletukseen.

Seksuaalista häirintää ja häirintää sukupuolen perusteella samoin kuin käskyä tai ohjetta harjoittaa sukupuoleen perustuvaa syrjintää on pidettävä tässä laissa tarkoitettuna syrjintänä.

Seksuaalisella häirinnällä tarkoitetaan tässä laissa sanallista, sanatonta tai fyysistä, luonteeltaan seksuaalista ei-toivottua käytöstä, jolla tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukataan henkilön henkistä tai fyysistä koskemattomuutta erityisesti luomalla uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri.

Sukupuoleen perustuvalla häirinnällä tarkoitetaan tässä laissa henkilön sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun liittyvää ei-toivottua käytöstä, joka ei ole luonteeltaan seksuaalista ja jolla tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukataan tämän henkistä tai fyysistä koskemattomuutta ja jolla luodaan uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri.

Naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain 9 §:n mukaan tässä laissa tarkoitettuna sukupuoleen perustuvana syrjintänä ei ole pidettävä:

- 1) naisten erityistä suojelua raskauden tai synnytyksen vuoksi;
- —
- 4) väliaikaisia, suunnitelmaan perustuvia erityistoimia tosiasiallisen tasa-arvon edistämiseksi, joilla pyritään tämän lain tarkoituksen toteuttamiseen.

3.2. Vankeuslaki (ja tutkintavankeuslaki)

Vankeuslain 1 luvun 5 §:n 2 momentti: Vankeja ei saa ilman hyväksyttävää syytä asettaa keskenään eri asemaan rodun, kansallisen tai etnisen alkuperän, ihonvärin, kielen, sukupuolen, iän, perhesuhteiden, sukupuolisen suuntautumisen, terveydentilan, vammaisuuden, uskonnon, yhteiskunnallisen mielipiteen, poliittisen tai ammatillisen toiminnan taikka muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. (Vastaava säännös: tutkintavankeuslain 1 luvun 4 §:n 2 momentti)

Vankeuslain 2 luvun 3 momentti: Tuomitulle, joka on raskaana, voidaan myöntää lykkäystä täytäntöönpanoon, kunnes hän on toipunut synnytyksestä.

Vankeuslain 4 luvun 8:n 1 momentti: Sijoitettaessa vankeja vankilaan on otettava huomioon rangaistusajan suunnitelman mukaisesti vangin kotipaikka, yhteyksien säilyminen lähiomaisiin tai muihin läheisiin, ikä, sukupuoli, terveydentila, rangaistuskertaisuus, vangin aikaisempi rikollisuus ja vangin oma toivomus sekä mahdollisuudet sijoittua rangaistusajan suunnitelman edellyttämään toimintaan. - -

Vankeuslain 5 luvun 1 §:n 3 momentti: Miehet ja naiset on pidettävä eri asunto-osastoissa. (Vastaava säännös: tutkintavankeuslain 3 luvun 1 §:n 4 momentti)

Vankeuslain 10 luvun 4 §n: Raskaana oleva vanki siirretään tarpeellisen valvonnan alaisena synnytystä varten riittävän ajoissa sairaalaan tai muuhun terveydenhuollon toimintayksikköön vankilan ulkopuolelle. Rangaistusaika kuluu 1 momentissa tarkoitettuna aikana. (1 momenttia vastaava säännös: tutkintavankeuslain 6 luvun 3 §)

Vankeuslain 16 luvun 9 §:n 1 momentti: - - Jos henkilöntarkastus edellyttää vaatteiden riisumista, henkilöntarkastuksen suorittajan ja todistajan tulee olla samaa sukupuolta tarkastettavan kanssa. - - (Vastaava säännös: tutkintavankeuslain 11 luvun 9 §:n 1 momentti)

Vankeuslain 16 luvun 9 §:n 2 momentti: Jos henkilönkatsastuksen suorittaa muu kuin terveydenhuoltohenkilöstöön kuuluva, läsnä on oltava todistaja. Muuten henkilönkatsastuksen toimittamisessa noudatetaan, mitä pakkokeinolain 8 luvun 33 §:n 3 ja 4 momentissa säädetään. (Vastaava säännös tutkintavankeuslain 11 luvun 9 §:n 2 momentti)

Pakkokeinolain 8 luvun 33 §:n 3 momentti: Henkilönkatsastusta ei saa toimittaa tutkittavan kanssa eri sukupuolta oleva muu kuin terveydenhuollon ammattihenkilö. Sama koskee henkilöntarkastusta, jossa tarkastettavan kehoa kosketaan käsin tai hänen ruumiilliseen koskemattomuuteensa puututaan muulla vastaavalla tavalla. Eri sukupuolta oleva muu kuin terveydenhuollon ammattihenkilö saa kuitenkin toimittaa henkilönkatsastuksen, joka käsittää ainoastaan sylkinäytteen ottamisen tai puhalluskokeen. Henkilönkatsastuksessa ei verinäytteen ottamista, sylkinäytteen ottamista, kliinistä humalatilatutkimusta ja puhalluskoetta lukuun ottamatta saa olla saapuvilla muita eri sukupuolta olevia.

3.3. Määräykset

Vankien asuminen ja perushuolto (19/004/2010): Naisvangeille tulee varata riittävästi terveyssiteitä ja tamponoja. - - Edellä mainituista tarvikkeista aiheutuvat kustannukset maksaa vankila.

Vankien laitosvaatetus (1/004/2016): Naisvangin käyttöön tarkoitetut asusteet

3.4. Ohjeet

Rikosseuraamuslaitoksen ohje henkilöntarkastuksesta (1/004/2015): Henkilöntarkastuksen suorittajan ja todistajan tulee olla samaa sukupuolta kuin tarkastettava vanki.

(Sukupuolen korjausprosessin läpikäyneen ja korjausprosessissa olevan henkilön sijoittaminen Rikosseuraamuslaitoksessa, 8/004/2018)

Vangin ja yhdyskuntaseuraamusasiakkaan päihteettömyyden valvonta, päihtymystilan toteaminen ja päihdevalvonnan testit (dnro 8/004/2017):

Virtsanäytteenoton valvonta: Valvojan tulee olla vangin/asiakkaan kanssa samaa sukupuolta ja kuulua vankilan/yhdyskuntaseuraamustoimiston henkilökuntaan.

3.5. Menettelytapaohjeet

Saattovartiointi vankilan ulkopuolisessa hoidossa ja tutkimuksessa (6/400/2019):

Hoitotilanteessa, jossa vanki joutuu osittainkaan riisuuntumaan, hoitohenkilökunnan lisäksi läsnä voi olla vain vangin kanssa samaa sukupuolta olevia vartijoita. Synnyttävän vangin valvontaan voi osallistua ainoastaan naispuolinen vartija.

Tämän kappaleen koostamisessa auttoi Rikosseuraamuslaitoksen laillisuusvalvonnasta erityisasiantuntija Sarita Mäenpää.

4. Kansainväliset suositukset

4.1. Nelson Mandela säännöt

Yhdistyneiden kansakuntien vankeinhoidon vähimmäissäännöt, Nelson Mandela Säännöt, hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa vuonna 2015. Suomeksi ne julkaistiin Rikosseuraamuslaitoksen toimesta vuonna 2017.

Seuraavaksi listaan kolme otetta Nelson Mandela säännöistä. Ensimmäinen ote on sääntöjen alussa kirjatusta yleiskokouksen päätöslauselmasta. Kaksi muuta otetta ovat säännöt 11 ja 81, jotka liittyvät suoraan naisvankeihin.

PITÄÄ MIELESSÄ, että oikeudenkäytön alalla on oltava tarkkaavainen lapsia, nuoria ja naisia koskevissa erityistilanteissa etenkin silloin, jos he ovat menettäneet vapautensa, kuten edellytetään Yhdistyneiden kansakuntien vähimmäissäännöissä nuoris-oikeudesta (ns. Beijingin säännöt), Yhdistyneiden kansakuntien suuntaviivoissa nuorisorikollisuuden torjumiseksi (ns. Riadin suuntaviivat), Yhdistyneiden kansakuntien säännöissä vapautensa menettäneiden nuorten suojelemiseksi ja Yhdistyneiden kansakuntien säännöissä naisvankien kohtelusta ja naisten vapaudessa toimeenpantavista seuraamuksista (ns. Bangkokin säännöt)

SÄÄNTÖ 11

Eri vankiryhmät on pidettävä eri laitoksissa tai laitosten osissa vankien sukupuoli, ikä, rikosrekisteri, vangitsemisen oikeudellinen peruste ja hoitoon liittyvät tarpeet huomioiden siten, että:

- (a) miehet ja naiset on mahdollisuuksien mukaan pidettävä vangittuina eri laitoksissa ja laitoksessa, johon otetaan sekä miehiä että naisia, kaikkien naisille tarkoitettujen tilojen on sijaittava täysin erillään;
- (b) tutkintavangit on pidettävä erillään vankeusvangeista;
- (c) velkavangit ja muut siviilioikeudelliset vangit on pidettävä erillään rikoksen takia vangituista henkilöistä;
- (d) nuoret vangit on pidettävä erillään aikuisista.

SÄÄNTÖ 81

1. Vankilassa, joka on tarkoitettu sekä miehille että naisille, naisille tarkoitetun osan vankilasta on oltava vastaavan naispuolisen virkamiehen vastuulla, ja kaikkien kyseisen vankilan osan avainten on oltava hänen hallussaan.

2. Miespuolinen henkilöstön jäsen ei saa mennä naisille tarkoitettuun vankilan osaan, ellei hänen seurassaan ole naispuolinen henkilöstön jäsen.

3. Naisvangeista saa huolehtia ja heitä saa valvoa ainoastaan naispuolinen henkilöstö.

Tämä ei kuitenkaan estä miespuolista henkilöstöä, erityisesti lääkäreitä ja opettajia, suorittamasta ammattitehtäviään naisille tarkoitetuissa vankiloissa tai vankilan osissa.

4.2. Bangkokin säännöt

Yhdistyneiden kansakuntien säännöt naisvankien kohtelusta ja naispuolisten rikoksentehtäjäiden vapaudessa toimeenpantavista seuraamuksista, Bangkokin säännöt, hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa vuonna 2010. Asiakirjaa ei toistaiseksi ole virallisesti käännetty suomeksi. Alla kuitenkin valikoituja otteita englanninkielisestä asiakirjasta lyhyin kommenttein.

YK:n Bangkokin säännöt nojaavat pitkälti sukupuolisensitiiviseen/naiserityiseen työtoteeseen, myös terveydenhuollon osalta.

Rule 6

The health screening of women prisoners shall include comprehensive screening to determine primary health-care needs, and also shall determine:

- (a) The presence of sexually transmitted diseases or blood-borne diseases; and, depending on risk factors, women prisoners may also be offered testing for HIV, with pre- and post-test counselling;
- (b) Mental health-care needs, including post-traumatic stress disorder and risk of suicide and self-harm;
- (c) The reproductive health history of the woman prisoner, including current or recent pregnancies, childbirth and any related reproductive health issues;
- (d) The existence of drug dependency;
- (e) Sexual abuse and other forms of violence that may have been suffered prior to admission.

Rule 7

1. If the existence of sexual abuse or other forms of violence before or during detention is diagnosed, the woman prisoner shall be informed of her right to seek recourse from judicial authorities. The woman prisoner should be fully informed of the procedures and steps involved. If the woman prisoner agrees to take legal action, appropriate staff shall be informed and immediately refer the case to the competent authority for investigation. Prison authorities shall help such women to access legal assistance.

2. Whether or not the woman chooses to take legal action, prison authorities shall endeavour to ensure that she has immediate access to specialized psychological support or counselling.
3. Specific measures shall be developed to avoid any form of retaliation against those making such reports or taking legal action.

Rule 10

1. Gender-specific health-care services at least equivalent to those available in the community shall be provided to women prisoners.
2. If a woman prisoner requests that she be examined or treated by a woman physician or nurse, a woman physician or nurse shall be made available, to the extent possible, except for situations requiring urgent medical intervention. If a male medical practitioner undertakes the examination contrary to the wishes of the woman prisoner, a woman staff member shall be present during the examination.

Rule 11

1. Only medical staff shall be present during medical examinations unless the doctor is of the view that exceptional circumstances exist or the doctor requests a member of the prison staff to be present for security reasons or the woman prisoner specifically requests the presence of a member of staff as indicated in rule 10, paragraph 2, above.
2. If it is necessary for non-medical prison staff to be present during medical examinations, such staff should be women and examinations shall be carried out in a manner that safeguards privacy, dignity and confidentiality.

Naisvankien mielenterveyden ongelmat tulee tunnistaa ja niihin tulee vastata sukupuolisensitiivisesti sekä trauma-informoidulla tavalla.

Rule 12

Individualized, gender-sensitive, trauma-informed and comprehensive mental health care and rehabilitation programmes shall be made available for women prisoners with mental health-care needs in prison or in noncustodial settings.

Rule 13

Prison staff shall be made aware of times when women may feel particular distress, so as to be sensitive to their situation and ensure that the women are provided appropriate support.

Myös päihdehoidossa korostetaan sukupuolisensitiivisiä ohjelmia.

Rule 15

Prison health services shall provide or facilitate specialized treatment programmes designed for women substance abusers, taking into account prior victimization, the special needs of pregnant women and women with children, as well as their diverse cultural backgrounds.

Bangkokin säännöt ohjaavat myös valvontatyötä, kuten tarkastuksia. Säännöt kannustavat kehittämään vaihtoehtoisia, vähemmän invasiivisia tarkastusmenetelmiä.

Rule 19

Effective measures shall be taken to ensure that women prisoners' dignity and respect are protected during personal searches, which shall only be carried out by women staff who have been properly trained in appropriate searching methods and in accordance with established procedures.

Rule 20

Alternative screening methods, such as scans, shall be developed to replace strip searches and invasive body searches, in order to avoid the harmful psychological and possible physical impact of invasive body searches.

Säännöt kieltävät yksinäisyysrangaistuksen määräämisen raskaana oleville tai lapsen kanssa vankilassa oleville vangeille.

Rule 22

Punishment by close confinement or disciplinary segregation shall not be applied to pregnant women, women with infants and breastfeeding mothers in prison.

Säännöt korostavat häirintätapauksiin puuttumista. Vankilatarkastuksia tekevissä kokoonpanoissa tulisi olla naisia.

Rule 25

1. Women prisoners who report abuse shall be provided immediate protection, support and counselling, and their claims shall be investigated by competent and independent authorities, with full respect for the principle of confidentiality. Protection measures shall take into account specifically the risks of retaliation.
2. Women prisoners who have been subjected to sexual abuse, and especially those who have become pregnant as a result, shall receive appropriate medical advice and counselling and shall be provided with the requisite physical and mental health care, support and legal aid.

3. In order to monitor the conditions of detention and treatment of women prisoners, inspectorates, visiting or monitoring boards or supervisory bodies shall include women members.

Laitoshenkilökunnan tulee suojella naisvankeja sukupuoleen liittyvältä häirinnältä.

Rule 31

Clear policies and regulations on the conduct of prison staff aimed at providing maximum protection for women prisoners from any gender-based physical or verbal violence, abuse and sexual harassment shall be developed and implemented.

Vankilahenkilökunnan tulee saada koulutusta naisvankien erityistarpeista ja mielenterveysongelmien tunnistamisesta.

Rule 33

1. All staff assigned to work with women prisoners shall receive training relating to the gender-specific needs and human rights of women prisoners.

Rule 35

Prison staff shall be trained to detect mental health-care needs and risk of self-harm and suicide among women prisoners and to offer assistance by providing support and referring such cases to specialists.

Naisvankien arvioinnin ja sijoittelun tulee olla sukupuolisensitiivistä ja tunnistaa mm. naisvankien mahdollisesti kokema väkivalta ja mielenterveyden ongelmat.

Rule 41

The gender-sensitive risk assessment and classification of prisoners shall:

- (a) Take into account the generally lower risk posed by women prisoners to others, as well as the particularly harmful effects that high-security measures and increased levels of isolation can have on women prisoners;
- (b) Enable essential information about women's backgrounds, such as violence they may have experienced, history of mental disability and substance abuse, as well as parental and other caretaking responsibilities, to be taken into account in the allocation and sentence planning process;
- (c) Ensure that women's sentence plans include rehabilitative programmes and services that match their gender-specific needs;
- (d) Ensure that those with mental health-care needs are housed in accommodation which is not restrictive, and at the lowest possible security level, and receive appropriate

treatment, rather than being placed in higher security level facilities solely due to their mental health problems.

Vaihtoehtoisia ja avoimempia täytäntöönpanon muotoja suositellaan naisvankien kohdalla.

Rule 45

Prison authorities shall utilize options such as home leave, open prisons, halfway houses and community-based programmes and services to the maximum possible extent for women prisoners, to ease their transition from prison to liberty, to reduce stigma and to re-establish their contact with their families at the earliest possible stage.

Sukupuolisensitiivisyyttä korostetaan myös vapautumisen valmisteluun liittyvässä verkostotyössä.

Rule 46

Prison authorities, in cooperation with probation and/or social welfare services, local community groups and non-governmental organizations, shall design and implement comprehensive pre- and post-release reintegration programmes which take into account the gender-specific needs of women.

Rule 47

Additional support following release shall be provided to released women prisoners who need psychological, medical, legal and practical help to ensure their successful social reintegration, in cooperation with services in the community.

Vankiloissa tulee tunnistaa myös erityisryhmät naisvankien joukossa ja huomioida tällaisten ryhmien mahdolliset erityistarpeet.

Rule 54

Prison authorities shall recognize that women prisoners from different religious and cultural backgrounds have distinctive needs and may face multiple forms of discrimination in their access to gender- and culture-relevant programmes and services. Accordingly, prison authorities shall provide comprehensive programmes and services that address these needs, in consultation with women prisoners themselves and the relevant groups.

4.3. Euroopan neuvoston vankilasäännöt

Euroopan neuvoston vankilasäännöt on hyväksytty Euroopan neuvoston ministerikomitean istunnossa vuonna 2006. Ohessa muutama ote niistä säännöistä, jotka koskettavat erityisesti naisvankeja.

34.1 Näissä säännöissä olevien naisvankeja koskevien erityisehtojen lisäksi viranomaisten on otettava erityisesti huomioon naisten tarpeet, kuten heidän fyysiset, ammatilliset, sosiaaliset ja psykologiset tarpeensa, päättäessään heidän vankeuttaan koskevista asioista.

34.2 Naisvangeille, joilla on säännössä 25.4 tarkoitettuja tarpeita, on etenkin pyrittävä tarjoamaan erityispalveluita.

34.3 Vankien on saatava synnyttää vankilan ulkopuolella, mutta jos lapsi syntyy vankilassa, viranomaisten on järjestettävä kaikki tarvittava tuki ja tarvittavat tilat.

25.4 Fyysistä, henkistä tai seksuaalista väkivaltaa kokeneiden vankien tarpeisiin on kiinnitettävä erityistä huomiota.

81.3 Henkilökunnalle, joka työskentelee erityisvankiryhmien kuten ulkomaalaisten, naisten, nuorten tai mielisairaiden kanssa, on annettava erikoisalaansa koskevaa erityiskoulutusta.

Käännös suomeksi: Katja Hiltunen, Rikosseuraamuslaitos

4.4. Vankeinhoito- ja yhdyskuntaseuraamusalan henkilöstön rekrytointia, valinta, koulutusta ja ammatillista kehittymistä koskevia ohjeita

Euroopan neuvoston rikosongelmia käsittelevä komitea, CDPC, on vuonna 2019 hyväksynyt suositukset vankila- ja yhdyskuntaseuraamushenkilökunnan kouluttamisesta. Niissä on otettu kantaa sen puolesta, että henkilökuntaa tulee kouluttaa sukupuolisensitiiviseen työotteeseen. Erityisen tärkeää se on työskennellessä naisvankien kanssa.

Prison staff should receive training on gender awareness and the need to respond effectively. This has particular relevance in work with women prisoners, who usually constitute a much smaller proportion of the population under custodial sentences and who may be with infants in prison.

4.5. Euroopan neuvoston kidutuksen vastaisen komitean naisvankityön asiakirja

Euroopan neuvoston kidutuksen vastainen komitea, CPT, on julkaissut vuonna 2018 naisvankityön suositusasiakirjan, Fact sheet, Women in prison. Asiakirjaa ei ole käännetty suomeksi.

Alla otteita asiakirjasta englanniksi sekä lyhyitä kommentteja.

Ensimmäisessä kappaleessa annetaan suosituksia naisvankien asuttamisen osalta.

1. Appropriate accommodation

The CPT has recommended that prison administrations move away from large-capacity accommodation formats, in favour of smaller living units. Women are no exception: smaller living units allow for an approach which is better tailored to their particular needs.⁹ In the CPT's experience, although violence among women in prison can certainly occur, violence against women by men (and, more particularly, sexual harassment, including verbal abuse with sexual connotations) is a much more common phenomenon. Women in prison should, therefore, as a matter of principle, be held in accommodation which is physically separate from that occupied by any men being held at the same establishment.

The CPT has encountered some specific situations in which prisons permit men and women to share an accommodation unit in pursuit of "normalcy", i.e. promoting conditions of living that approximate as far as possible those in the community, with prisoners taking responsibility for their own lives. Nevertheless, great care should be taken in establishing and following the criteria for assigning both male and female prisoners to such units, and in ensuring rigorous supervision of relations between the inmates concerned. Clearly, persons likely to abuse others, or who are particularly vulnerable to abuse, should not be placed in such a unit. Whatever the arrangements, it is essential that proactive measures be taken to prevent sexual exploitation where male and female prisoners come into contact in a prison environment.

Toisessa kappaleessa otetaan kantaa naisvangeille tarjottaviin toimintoihin.

2. Equal access to activities

Women in prison should enjoy access to a comprehensive programme of meaningful activities (work, training, education and sports) on an equal footing with men. CPT visiting delegations find all too often that female prisoners are offered activities deemed "appropriate" for them (such as sewing or handicrafts), and are excluded from far more vocational training reserved for men. The small number of women may mean that it is not

considered viable to establish a workshop exclusively for them. However, such a discriminatory approach can only serve to reinforce outmoded stereotypes of the social role of women. Consideration might also be given to offering activities in prison – including access to outdoor exercise – in which both men and women may participate together, provided those involved consent to such arrangements and the persons are carefully selected and adequately supervised.

Viides osio korostaa naispuolisen henkilökunnan merkitystä naisvankityössä. Henkilökunnan tulee saada koulutusta nais erityisistä tarpeista.

5. Gender-sensitive prison management, staffing and training

It is crucial that any prison accommodation unit holding women has female custodial staff in sufficient numbers at all times. In women's prisons or prison units, the preponderance of staff in contact with prisoners should be female.

In the CPT's view, the development of more specialised training for staff working with women in prison can be instrumental in addressing their specific needs.

5. Tilannekuva

Toimeksiannon mukaisesti selvitykseen kuuluu nykytilanteen kuvaus. Tilannekuvausta varten selvittäjä vieraili vankiloissa, joissa on naisosasto/ja. Seuraavat kuvaukset selvittäjä on kirjannut vierailukäynneillä käytyjen keskustelujen ja havaintojen pohjalta.

5.1. Turun vankila (vierailu 13.7.2020)

Turun vankilassa vierailuhetkellä oli neljä naisosastoa: Tulo-osasto (9 paikkaa), suljettu osasto (10 paikkaa) ja kaksi toimintaosastoa (10+9 paikkaa). Osastoille oli sijoitettuna sekä tutkinta- että vankeusvankeja. Vankipaikkoja Turun vankilassa on 36 naisille ja 219 miehille. Turun vankilan naisvangeista suurin osa on vankeusvankeja. Noin kolmannes naisvangeista on tutkintavankeja. Toimintaosastoilta vangeilla oli mahdollisuus käydä työssä vankilan tarjoamilla työpisteillä ompelimossa ja kutomossa. Tulo- ja suljetulla osastolla järjestetään toisinaan toimintaa osastotiloissa.

Turun vankilassa on noin 100 vartijaa, joista reilu 20 naisia. Naisten osastojen vakituksina vartijoina oli neljä vartijaa, joista kolme oli naisia. Osastoilla kuitenkin työskentelee vartijoita hyvin vaihtelevasti. Yöaikaisissa vahvuuksissa on säännöllisesti, vaikka harvakseltaan tilanteita, kun yövahvuudessa ei ole yhtäkään naisvartijaa.

Henkilökunnan mukaan ryhmämuotoisia kuntoutustoimintoja järjestetään nykyisin aika vähän. Syynä oli ilmeisesti toisaalta henkilökuntaresurssin rajallisuus ja toisaalta, että kokemuksen mukaan naisvangeista ei saada muodostettua ryhmiä. Syynä oli naisvankien heikko keskinäinen toimeen tuleminen. Erityisohjaaja ja sosiaalityöntekijä tekevät yksilötyötä naisvankien kanssa.

Henkilökunnan mukaan naisvankien osastoille sijoittaminen on haastavaa, koska on paljon naisvankeja, jotka eivät sopeudu/sovellu asumaan taas joidenkin toisten naisvankien kanssa. Henkilökunta kuvaili tämän johtavan varsin tiheään vankien muutattamiseen ja osastojen ns. puolittamiseen eli yhdellä osastolla asuvat jaetaan kahteen ja kumpikin ryhmä liikkuu sellien ulkopuolella omana aikanaan. Näin oli suljetulla osastolla vierailuajankohtana. Puolitettut osastot tarkoittavat käytännössä usein myös lyhyempiä sellin ulkopuolisia aikoja.

Henkilökunnan mukaan nais- ja miesvankien välillä on viestintää – huutelua ikkunoista, viemäriputkista sekä postitteluja. Henkilökunta kertoi, että laitoksen rakenteen ja toimintatapojen vuoksi naisvangit ja miesvangit eivät kohtaa oikeastaan koskaan. Jos

yksittäinen naisvanki vankilassa törmää esim. käytävällä miesvankiin, on tilanteessa mukana aina joku henkilökunnasta saattajana.

Naisvankien kanssa pitkään työskennelleet henkilökunnan edustajat toivat esiin muun henkilökunnan koulutustarvetta naisvankeihin liittyen. Keskustelussa nousi esiin esim. ihmiskaupan uhri -taustaisten vankien erityiskysymykset ja naisvankien epäasialliseen käytökseen puuttuminen.

Vierailulla selvittäjä tapasi kolme suljetun osaston ja kuusi toimintaosaston ja yhden tulo-osaston vangin eli yhteensä kymmenen vankia. Suurin osa vangeista täytti nimettömänä kyselylomakkeen häirintään liittyen. Vangit antoivat kiitosta Turun vankilan osastotilojen siisteydestä ja sellien hyvästä varustelusta ja kunnosta. Vankien mukaan vartijat ovat asiallisia. Vankien kokemuksen mukaan he kohtaavat suunnilleen yhtä paljon nais- kuin miesvartijoita. Naisvangit valittivat toimintojen vähäisyyttä, selliajan paljoutta, jonka kokivat mielenterveyden kannalta hyvin haastavaksi. Vangit kertoivat myös naisvankien välisistä vaikeuksista. Jopa keskusteluissa selvittäjän kanssa tuotiin esiin vihamielistä puhetta jostakin nimetystä toisesta vangista. Vangit sanoivat, että Turun vankilassa pienet vankiosastot ovat parhaimmillaan rauhallisia, mutta pahimmillaan todella ahdistavia, jos joukossa on vaikeasti käyttäytyviä henkilöitä. Vangit harmittelivat vähäisiä opiskelumahdollisuuksia, harvoja mahdollisuuksia käyttää tietokonetta ja tarjolla olevien työtoimintojen kapea-alaisuutta (kutomo, käsityöt, ompelu). Vankien kokemus oli, että ongelmallisiin asioihin apua saa vain harvat vangit. Vankien mukaan heillä olisi paljon enemmän tarvetta keskusteluavulle ja asioiden hoidolle kuin mitä vankilassa oli saatavilla. Osa vangeista harmitteli hiusvärien ja kynsilakkojen hallussapitokieltoa ja kokivat, että naisena oleminen katoaa vankilassa ollessa näistäkin syistä.

Turun vankilan osalta naiset kertoivat, että nais- ja miesvankien välillä on huutelua. Vangit vahvistivat, että on hyvin harvinaista, että Turun vankilassa he edes näkisivät miesvankeja. Kyselylomakkeen viimeiseen kysymykseen Turun vankilan hyvistä puolista, yksi vanki olikin vastannut: ”Ei näy paljon miehiä.”

Turun vankilan vankiterveydenhuollon poliklinikalla selvittäjä keskusteli naisvankien terveydenhoidosta vankilan lääkärin ja sairaanhoitajan kanssa. Poliklinikalta saadun tiedon mukaan tietoa naisvankien voinnista vaihdetaan vankilahenkilökunnan ja terveydenhoitohenkilökunnan kanssa usein. Turun vankilassa työskenteli psykiatrian erikoislääkäri, jolle naisvankejakin ohjataan. Keskustelusta syntyi vaikutelma, että poliklinikka tarjoaa apua, jos vanki sinne hakeutuu. Naisvankeja hoidetaan saman poliklinikan henkilökunnan toimesta kuin vankilan noin 200 miesvankia. Naisvankien osalta ei ollut tunnistettu mitään erityispalveluiden tarvetta, vaikka hoitajan mukaan naisvangit

Kuva Turun vankilan naisten liikuntatilan seinältä.

ovat vakavammin psyykkisesti kipeitä kuin miesvangit. Hoitajan ehdotus tilanteen parantamiseksi oli psykiatrisen sairaanhoitajan lisääminen poliklinikalle psykiatrin työpariksi. Lääkäri selaili vierailuajankohtana vankisairaalan ylilääkäri Päivi Viitasen väitöskirjaa ja nosti siitä esiin nousseen naisvankien laajan työkyvyttömyyden. Turun vankilan poliklinikka lähettää naisvangit yksityisiin lääkäripalveluihin, mikäli nainen tarvitsee esimerkiksi gynekologista tutkimusta.

5.2. Satakunnan vankila Köyliön osasto (vierailu 15.7.2020)

Satakunnan vankilan Köyliön osasto on suljettu vankila. Vierailuajankohtana siellä oli yksi naisosasto, jossa 10 paikkaa. Miesvankipaikkoja on 63. Jokaiselle naiselle oli oma, pieni selli. Tämä naisosasto avattiin helmikuussa 2019, kun naisvankipaikkoja tarvittiin äkillisesti lisää Hämeenlinnan vankilan joutuessa väistötiloihin. Aiemmin vuosina 2007-2012 Köyliön osaston ollessa vielä avovankila, siellä toimi naisten osasto. Naisten osaston toiminta lopetettiin viiden vuoden jälkeen.

Vierailuajankohtana paikalla oli kuusi naisvankia, joista useammalla pitkäaikö vankeustuomio. Vastuu naisosaston toiminnasta ja kehittämisestä oli pitkälti yhden rikosseuraamusesimiehen vastuulla. Hänen tehtävänkuvaan kuului myös muita, miesvankeja koskevia tehtäviä. Satakunnan vankilan Köyliön osastolla on 27 vartijaa, joista 11 naisia. Naisosastolla pyritään käyttämään naispuolisia vartijoita, mutta vaihtelevat tilanteet eivät tätä kuitenkaan aina salli. Yövalvonnassa vakikierron mukaan on aina yksi nainen. Kuitenkin erilaisten lomien vuoksi satunnaisesti voi olla öitä, jolloin laitosta valvoo vain miespuoliset vartijat. Valvonnan lisäksi muuta henkilökuntaa Köyliössä työskentelee noin 20, joista puolet on naisia.

Minkäänlaista erityiskoulutusta henkilökunta ei ole saanut naisvankityöhön liittyen. Johdon mukaan aiempi avovankilakokemus on antanut hyvät lähtökohdat henkilökunnan vuorovaikutteiselle työlle, jonka laitoksen johto uskoi antavan edellytyksiä myös naisvankityöhön. Naisosastoa on aloitettu kehittämään restoratiiviseksi ja siihen liittyen osa

henkilökunnasta on osallistunut restoratiivisuutta koskevaan koulutukseen. Pandemian tuomien poikkeusolojen vuoksi osaston restoratiivisuus-kehittäminen oli hidastunut ja siltä osin teema vaikutti keskeneräiseltä. Osaston toiminnoista vastaavan henkilökunnan puheissa ilmeni paljon ajatuksia toiminnan kehittämiseksi mm. ns. toimintaryhmä työtoiminnan vastapainoksi, mutta ideat olivat suunnitteluasteella.

Johdon ja esimiesten haastattelussa ilmeni, että osa henkilökunnasta suhtautuu kielteisesti naisosastoon. Myöhemmin naisvankeja jututtaessa kävi selväksi, että myös vangit olivat tietoisia henkilökunnan sisällä olevista jännitteistä naisosastoa koskien.

Henkilökunnan puheessa toistui, että naisosastolla työskentely ei ole helppoa, vaan haasteellista. Edelleen nostettiin esiin, että valitettavasti naisosaston tilat ovat pienet eikä osastolla ole mitään toimintatilaa eikä osastolla ole erillisiä tiloja henkilökunnalle. Mainituista syistä henkilökunnan on hankala olla läsnä osastolla.

Naisvangeille tarjotaan Köyliön osastolla työtä suutarissa, Puolustusvoimien telttojen korjauksessa, varustehuollossa ja pakkaustöissä. Pääosin toimintatilat ovat työhallin alakerrassa eikä siellä ole miesvankeja. Naisvangit työskentelevät joskus samaisen hallin maan tasolla olevassa tilassa, jossa häkkiseinän takana työskentelee yleensä miesvankien työryhmä. Tällöin ryhmien välillä on näkö- ja puheyhteys. Työtoiminnassa on aina läsnä joku henkilökunnan ohjaava työntekijä.

Naisvangeilla on usean tunnin ulkoilupihamahdollisuus päivittäin sekä viikko-ohjelman mukaiset kuntosali ja musiikkitila ainakin. Ulkoilupihaa lukuun ottamatta tilat ovat samoja, joita miesvangit käyttävät, mutta eri aikana.

Kysyttäessä nais- ja miesvankien välisistä suhteista henkilökunta kertoi erilaista kanssakäymistä ja häirintääkin esiintyvän. Naisten ja miesten välillä on sisäpostiliikennettä ja vankilassa on paikkoja, joissa pääsevät juttelemaan. Huutelua vankien välillä henkilökunnan mukaan esiintyy aika vähän. Enin osa nais-mies-suhteista on molemmin puolta kontaktinpitoa mahdollisuuksien mukaan.

RomaninAISilla on lupa pukea ns. iso hame, kun liikkuu tiloissa, joihin miesvangeilla on näköyhteys samoin kuin tapaamisiin jne. Ulkomaalaisvankeja on Köyliön naisten osastolla ollut hyvin vähän. Perheväkivaltatyöstä kysyttäessä henkilökunta kertoi, että vangeilla on mahdollisuus Move-ohjelmaan. Move-ohjelma on puheeksiottomalli, joka on tarkoitettu henkilöille, joilla on väkivaltaistakäyttäytymistä parisuhteessa ja jotka haluavat sitä käsitellä.

Selvittäjä tapasi vierailulla kaikki osaston kuusi naisvankia kahdessa ryhmässä. Naiset kiittelivät Köyliössä osaston pientä kokoa ja siitä seuraavaa hyvää yhteishenkeä. Edelleen vangit pitivät henkilökuntaa rentoina ja erityishenkilökunnan palveluita (päihdeohjaaja, psykologi, diakoni) hyvinä. Osa vangeista nosti esiin, että etunimillä kutsuminen koettiin myönteisenä. Myös osaston esimies sai runsaasti kiitosta lähestyttävyydestä ja siitä, että pitää naisvankien asioita esillä. Vankien kokemus oli, että he asioivat yhtä paljon nais- kuin miespuolisten vartijoiden kanssa. Vankilan tapaamismahdollisuuksia pidettiin poikkeuksellisen hyvinä muihin suljettuihin vankiloihin nähden. Työtoiminnan valikoimaa pidettiin hyvänä, mutta ulkotyömahdollisuutta vielä toivottiin.

Keskusteluissa nousi esiin, kuinka paljon ja usein naisvangit altistuvat miesvankien katseille (esim. minne tahansa pihan poikki kävellessä), kommenteille ja ehdotuksille. Naisten puheiden mukaan se on jokapäiväistä ja jokainen nainen joutuu ratkomaan oman tyyliinsä ja tapansa asiaan suhtautumiseen. Osa kuvasi ahdistuvansa, osa oli oppinut vetäytymään ja joku kertoi olevansa välinpitämätön. Joku nainen kikatteli asiasta kysyttäessä. Yksi naisista kertoi, että joulun alla oli ollut ehdotus mies- ja naisvankien yhteisestä ruokailusta ja hän oli ilmoittanut, ettei hän sellaiseen lähde. Yhteistilaisuudesta oli luovuttu. Naiset puhuivat siitä, kuinka pitäisi oppia olemaan luonnollisesti miesten kanssa, mutta sen todettiin olevan vaikeaa vankilaympäristössä. Parilla naisella oli ikäviä kokemuksia naistentauteihin liittyviltä terveydenhuoltokäynneiltä, kun heidän kertomansa mukaan miespuolinen saattovartija oli tullut valvomaan tehtyä toimenpidettä hoituhuoneeseen. Toinen tapahtumista oli ollut mammografia-seulonta.

Selvittäjä mainitsi tästä palautteesta vierailun lopulla laitoksen johdolle. Johtaja totesi heillä olleen jotain epäselvyyttä valvonnan ohjeistuksessa terveydenhuoltokäyntien saattotilanteista, mutta käsitys oli, ettei vastaavaa enää tapahdu.

Selvittäjä tapasi Köyliön osaston vankiterveydenhuollon poliklinikan sairaanhoitajan. Sairaanhoitaja oli valveutunut naisten asioista ja toivoi itselleen mahdollisuutta päivittää ammatillisia tietojaan naistentautien ym. osalta voidakseen paremmin palvella naisvankeja. Köyliössä käy viikoittain lääkäri yhden päivän. Myös psykiatrian erikoislääkäri ottaa vankeja vastaan noin kerran viikossa. Sairaanhoitaja kertoi, että joutuu naisvankien kanssa miettimään, milloin ja mitä kautta nainen poliklinikalle tulee, koska tiedossa oli, että osa naisista ei halua tulla miesvankien näkemäksi poliklinikkakäynnillään. Hoitaja kertoi, että toivoisi, että hänellä olisi enemmän työaikaa, jotta voisi järjestää vangeille psykoedukatiivisia ryhmiä erilaisista terveyttä koskevista aiheista. Tämä idea koski myös naisvankeja.

Yllä kuva Satakunnan vankilan Köyliön osaston naisten osaston ulkopuolelta.

Puolet naisosaston selleistä sijaitsee siten, että sellin ikkuna on miesten ulkoilupihalle päin. Naisosaston käynnistyessä vuoden 2019 alussa kaikkiin ikkunoihin asennettiin ulkopuolelle pleksi, joka estää sisältä ulkoa ja ulkoa sisälle näkemisen. Pleksi kattaa ikkunasta kaksi kolmasosaa. Naisosaston aloitettua vankilassa oli päädytty vielä rakentamaan naisten ikkunoiden eteen häkkiaita estämään ikkunoissa tapahtuvaa kanssakäymistä miesten ja naisten kesken.

Vastaavia rakennelmia ei ollut naisten ulkoilupihalle suuntautuvissa miesvankien ikkunoissa.

5.3. Pyhäselän vankila (vierailu 30.7.2020)

Pyhäselän vankilassa on 17 vahvistettua naisvankipaikkaa 70 miesvankipaikan lisäksi. Naisten osastoja on teknisesti kaksi, mutta käytännössä osastot ovat yhtä. Naisosastolla on 7 yhden hengen selliä, 2 kahden hengen selliä ja 3 kolmen hengen selliä – näin petipaikkoja naisille on yhteensä 20. Vierailupäivänä paikalla oli 15 naista.

Pyhäselän vankilan apulaisjohtajat ja rikosseuraamusesimiehet, joita selvittäjä tapasi, arvioivat naisten osaston tilanteen kohtuulliseksi niin turvallisuuden kuin toimintojen osalta. Positiivisena nähtiin, ettei naisten osastolla ole viime vuosiin esiintynyt ns. pelkääjävankeja, vaikka naisvankien välisiä ilmapiiriongelmia onkin ollut. Henkilökunnan arvion mukaan naisvankien välisiä ongelmia aiheuttavat mm.: Siviilissä olevat velat, poikaystäväsuhteet, vahvat naiset, jotka tahtovat johtaa muita. Hyvänä asiana nähtiin naisvankien oma ulkoilupiha, jonne kaikilla naisvangeilla oli pääsy kaksi kertaa päivässä. Lisäksi kesäaikana naisvangeilla oli mahdollisuus päästä laitoksen takana olevalle pururadalle kaksi kertaa viikossa liikunnanohjaajan kanssa. Pururadalle on miesvankiosastoilta näköyhteys. Naisvankiosasto oli pitkälti yhden rikosseuraamusesimiehen vastuulla. Hänen työhuoneensa sijaitsi osastolla. Naisten osastolla järjestetään noin kerran kuussa osastopalaveri, jossa naisvangit saavat esittää omia toiveita ja kysymyksiä henkilökunnalle. Osastolla järjestetään toisinaan jotain ohjelmaa, kuten pelejä tai esimerkiksi kauneudenhoitoon liittyviä toimintoja.

Henkilökunnalle ei ollut järjestetty naisvankeihin liittyvää erityiskoulutusta, mutta naisten osaston rikosseuraamusesimieheksi päätyneellä henkilöllä oli paljon työssä tarvittavaa taustakoulutusta ja työkokemusta. Naisvangeilla oli mahdollisuus hakeutua erityishenkilökunnan eli psykologin, opinto-ohjaajan ja sosiaalityöntekijän puheille.

Henkilökunta kertoi, että nais- ja miesvankien välistä yhteydenpitoa on paljon. Parin viime vuoden ajan oli laitoksessa solmittu vankien välisiä avioliittoja muutamia vuodessa. Henkilökunta oli huomannut näihin liittoihin liittyen huolestuttavia piirteitä, jotka saattavat viitata, että liittoja järjestellään myös muiden toimesta kuin kyseisen vankiparin.

Henkilökunta näki, että kaikille naisille tulisi taata yhden hengen sellit ja osastokokoa tulisi saada pienemmäksi. Henkilökunta toivoisi, että tulevaisuudessa olisi mahdollisuus pitää naisille päihteenä sopimusosastoa. Laitoksessa on järjestetty jonkin verran mies- ja naisvangeille yhteisiä tilaisuuksia, mutta monet tilaisuudet järjestetään myös erikseen. Naisvangeille oli yksi työpiste, jossa oli mahdollisuus ompelu- tai viikkaustyöhön ja rukkasten korjaamiseen.

Selvittäjä tapasi kaikki keskusteluun halukkaat naisvangit naisten osaston aulassa. Paikalla oli kymmenkunta naisvankia. Osastolla ollessa saattoi helposti aistia isohkon osaston viikkauden ja levottomuuden. Vangeissa oli sekä ensi kertaa vankilassa olevia tutkintavankeja että moninkertaisia rikoksenuusijoita vankeusvankeina. Vangit totesivat ison osaston / ison vankimäärän olevan negatiivinen asia. Joku Lahden seudulta kotoisin oleva vanki ihmetteli sitä, että kuuluu Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueeseen ja oli siten päätenyt Pyhäselän vankilaan, jonne oli hänen kotiseudultaan paljon pitempi matka kuin Hämeenlinnan vankilaan. Pyhäselän vankilan henkilökuntaa vangit kommentoivat asialliseksi ja kertoivat, että heidän asiansa etenevät vankilassa hyvin. Vangit kiittelivät naispuolista osastosta vastaavaa rikosseuraamusesimiestä. Vangit pitivät järjestettyä toimintaa liian vähäisenä. Vankien kertoman mukaan osa naisvangeista pääsee työtoimintaa 2-3 kertaa viikossa puolen päivän verran. Osastolle kaivattiin enemmän toimintaa.

Osastolla sellin ovet olivat auki ruokailujen lisäksi kaksi kertaa päivässä noin puolentoista tunnin ajan. Vankien mukaan kyseisinä aikoina tapahtuu liian moni asia eli soitot, ulkoilu, ruokailu jne. Osaston puhelin oli osastokäytävällä ilman minkäänlaista suojaa ja naiset valittivat, kuinka hankala puhelimessa on hoitaa mitään henkilökohtaisia asioita. Sellin ovet suljetaan päiväjärjestyksen mukaan klo 16.30 ja avataan seuraavana aamuna klo 7.10. Tätä välistä aikaa pidettiin vankien puolelta pitkänä. Pitkät ajat sellissä ahdistivat monia. Terveystenhuoltoa paikalla olleet vangit kuvailivat kriittisesti. Useampi koki, että kipuja ei oteta vakavasti eikä niihin saa hoitoa. Unilääke saatettiin jostain syystä jakaa viikonloppuisin jo klo 18.15. Vangit korostivat, että saadakseen asioita hoidetuksi pitää osata itse pyytää ja kysyä. Joku toivoi vankilaan vertaisryhmien tai hengellisten ryhmien kokoontumisia.

Naisvangit Pyhäselän vankilasta olivat hieman aiemmin kesällä lähettäneet Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön kirjeen, jossa toivoivat Pyhäselän vankilaan mahdollisuutta naisvankien päihteettömään osastoon.

Useat paikalla olleet vangit vastasivat kyselyyn. Vapaissa vastauksissa kiiteltiin naisvankien omaa pihaa ja laitoksen inhimillisyyttä. Yhdessä vastauksessa kuitenkin ihmeteltiin, kuinka eriarvoisessa asemassa naisvangit ovat suhteessa miesvankeihin.

Kuvassa Pyhäselän vankilan naisosaston ulkoilupiha, jonne kaikilla vangeilla (paitsi tutkinnallisista syistä eristetyt) oli pääsy 2-3 kertaa päivässä.

5.4. Oulun vankila (vierailu 3.8.2020)

Oulun vankilassa on 13 naisvankipaikkaa ja vankilan pihamaalla sijaitsevassa vapauttamisyksikössä on naisvangeille varattu kaksi paikkaa. Suljetun vankilan 13 naisvankipaikkaa jakautuivat kolmelle osastolle. Kuusi paikkaa oli rajoitusvankien osastolla tutkintavangeille, joihin kohdistuu yhteydenpitörajoituksia sekä 3+4 paikkaa kahteen kerrokseen sijoittuvalla avoimemmalla osastolla, josta vankien oli mahdollista osallistua laitoksen järjestämään toimintaan. Miesvangeille Oulun vankilassa on 67 vankipaikkaa ja vapauttamisyksikössä 12. Parille naisvangille voidaan tarjota työtä vankilan keittiön tiskissä.

Oulun vankilassa on reilut 40 vartijaa, joista noin 10 naisia eli hieman alle 30 prosenttia. Henkilökunnalle ei ole järjestetty koulutusta naisvankeihin liittyen. Kahdella rikosseuraamusesimiehellä oli vastuullaan naisten osastot. Vastuuvirkamies-malliin siirtyminen oli juuri alkamassa eli joukko vartijoita ottaa naisvankienkin asioita/kirjauksia hoitoonsa. Yövalvouksissa on suunnitelmissa mukana myös naispuolinen vartija, mutta erilaisten poikkeamien vuoksi toisinaan on öitä, kun vankilaa valvoo vain miespuolinen henkilöstö.

Apulaisjohtaja ja rikosseuraamusesimies pitivät Oulun vankilan naisosastojen vahvuuksina sitä, että osastot ovat pieniä ja monet naisvangit pärjäävät laitoksessa hyvin. Jokaisella osastolla on oma sauna ja suihkut, eikä sellin ovet ole erityisen pitkiä aikoja kiinni paitsi tutkinnallisista syistä eristettyjen. Naisten osaston nelipaikkainen yläkerta toimi päihteettömänä sopimusosastona ja alakerta tavallisena osastona. Näillä osastoilla on kuitenkin yhteinen ulkoilu ja mahdollisesti jotakin muuta yhteistä toimintaa.

Henkilökunta kertoi havaintonaan, että naisvangeilla on usein vaikeuksia tulla keskenään toimeen ja tällöin henkilökunta puuttuu tilanteisiin puhuttamalla tai osastojakoja muuttamalla. Joskus asiat johtavat vankilan kurinpitoon.

Nais- ja miesvankien välisistä suhteista henkilökunta toteaa, että kohtaamisia tapahtuu jonkin verran, mutta ne ovat aina valvottuja, ainakin kameralla. Nais- ja miesvankien välillä on kirjeenvaihtoa ja silloin tällöin vankilassa on solmittu avioliittoja vankien kesken. Henkilökunta kertoo myös, että on ollut tilanteita, missä miesvanki on halukas maksamaan naisvängin vankilaostoja. Vankilassa järjestetään toimintaa, missä on yhtä aikaa mies- ja naisvankeja. Näin oli ainakin opiskeluryhmissä. Henkilökunnan mukaan sekaryhmät ovat toimineet hyvin. Naisvankien sellien ikkunat ovat kalvotettuja eli niistä ei näe ulos selvästi. Naisten ulkoilupiha oli pienehkö.

Vankilakäynnillä selvittäjä tapasi kaikkiaan viisi naisvankia. Yksi oli tutkintavanki, jolla oli laajat yhteydenpitorajoitukset ja oli siksi sijoitettuna yksin 6-paikkaiselle rajoitusvankiosastolle. Kolme naista tavattiin avoimen osaston alakerrassa ja yksi yläkerrassa. Rajoitusvängin arki vaikutti olevan hyvin raskasta, tylsää ja mielenterveyttä koettelevaa. Vanki kertoi, kuinka tärkeää on ohjaajan kaksi kertaa viikossa järjestämä vapaa-ajantoiminta. Vanki moitti sitä, että päivittäinen ulkoilu järjestetään varhaiseen aamuaikaan. Vanki kuvaili kohteluaan henkilökunnan suunnalta henkilöstä riippuvaksi. Vanki peräsi rajoituksiinkin rajoitusta.

Avoimemman osaston vangit kritisoivat vankiterveydenhuollon palveluja. Somaattisia vaivoja epäillään aina psyykkisiksi. Näiden vankien mukaan vankiterveydenhuollossa on vain vähän ymmärrystä naisvankien asioista. Vangit valittivat tekemisen puutetta, mutta pitivät kohteluaan muutoin ihan hyvänä. Vangit kertoivat, että jos tutkintavankina haluaa töihin, on sitouduttava päihteettömyyteen, koska vain yläkerran sitoumusosastolta voi päästä vankilan keittiölle töihin. Vangit kaipasivat enemmän keskustelumahdollisuuksia ja yksi vangeista nosti esiin, että olisi tärkeää, että vankilassa työskentelisi psykologi.

Vapauttamisyksikössä ei ollut vierailun aikana yhtään naisvankia paikalla.

Oulun vankilan vankiterveydenhuollon poliklinikalla selvittäjä tapasi lääkärin ja kaksi sairaanhoitajaa. Poliklinikan henkilökunta kuvaili naisvankeja työllistäviksi ja haastaviksi. Henkilökunta kertoi kaikilla poliklinikoilla käytössä olevasta terveystulo)haastattelusta. He kertoivat, että joidenkin vankien kanssa voidaan käydä tukikeskusteluja. Henkilökunta nosti esiin, että heiltä puuttuu tietoa kuinka kohdata parisuhdeväkivaltaa ja seksuaaliväkivaltaa kokeneita naisia. Tavattu terveydenhuoltohenkilökunta kertoi naisvangeilla olevan paljon psykosomaattisia oireita. Terveystulo)huollon henkilöt korostivat tutkintavankeuden, erityisesti erilaisten rajoitusten, kuormittavan vankeja ja vankien mielenterveyttä. Naisten erityiset terveystulo)palvelut hankitaan vankilan ulkopuolelta. Poliklinikan henkilökunnan mukaan naisvangeilla on vähemmän käytössä vankisairaalapaiikkoja ja siten huonommat mahdollisuudet sairaalajaksolle, vaikka tarve olisi isompaa kuin miesvangeilla. Naisvanki tarvitsee enemmän aikaa vankilaterveydenhuollolta kuin miesvanki – oli Oulun vankilan polin henkilökunnan viesti tiivistettynä.

Kuvassa Oulun vankilan ulkoilupiha, jota myös naisosasto käyttää. Useista miesvankien sellin/osaston ikkunoista on näköyhteys pihalle.

5.5. Kestilän vankila (vierailu 4.8.2020)

Kestilän vankila on avovankila, jossa on 34 miesvankipaikkaa ja 12 naisvankipaikkaa. Naisvankiosasto tarkoittaa yhtä rivitaloa, jossa oli 4 huoneistoa. Jos naisten osasto on

täynnä, osa vangeista majoittuu kahden hengen huoneissa. Kestilän avovankilassa on ollut naisosasto vuodesta 2012 alkaen. Sitä ennen avovankilapaikat oli varattu pelkästään miesvangeille.

Kuvassa Kestilän vankilan naisten osaston rakennus pihapiireineen.

Naisvangeilla on samat mahdollisuudet opiskeluun kuin miesvangeilla. Puusepän, metalliartesaanin ja tietotekniikkakoulutusta on tarjolla. Naisvangit voivat myös työllistyä vankila-alueella siivouksessa, piha- ja korjaustöissä. Vankilassa on myös kuntouttavaa toimintaa. Kaikissa toiminnoissa on sekaryhmät. Apulaisjohtaja kertoo, että vuoden 2020 alusta kuntosalivuorot ja lenkivuorot oli eriytetty miehille ja naisille erikseen. Siihen asti nekin toiminnot olivat yhteisiä.

Kestilässä on mahdollisuus käyttää laajalti kylältä löytyviä normaalipalveluita; Kauppaa, kirjastoa ja kampaamoa. Vankilassa on myös hyvin joustava tietokoneen käyttömahdollisuus, kuten myös oman älypuhelimien käyttö.

Turvallisuuden lisäämiseksi naisosaston pihan valaistusta on parannettu, jotta kameravalvonta on alueella helpompaa. Kestilän vankilassa työskentelee 10 vartijaa, joista

yksi on nainen. Yövalvouksissa ei siis läheskään aina ole naispuolista vartijaa. Seitsemästä ohjaajasta kuusi oli naisia.

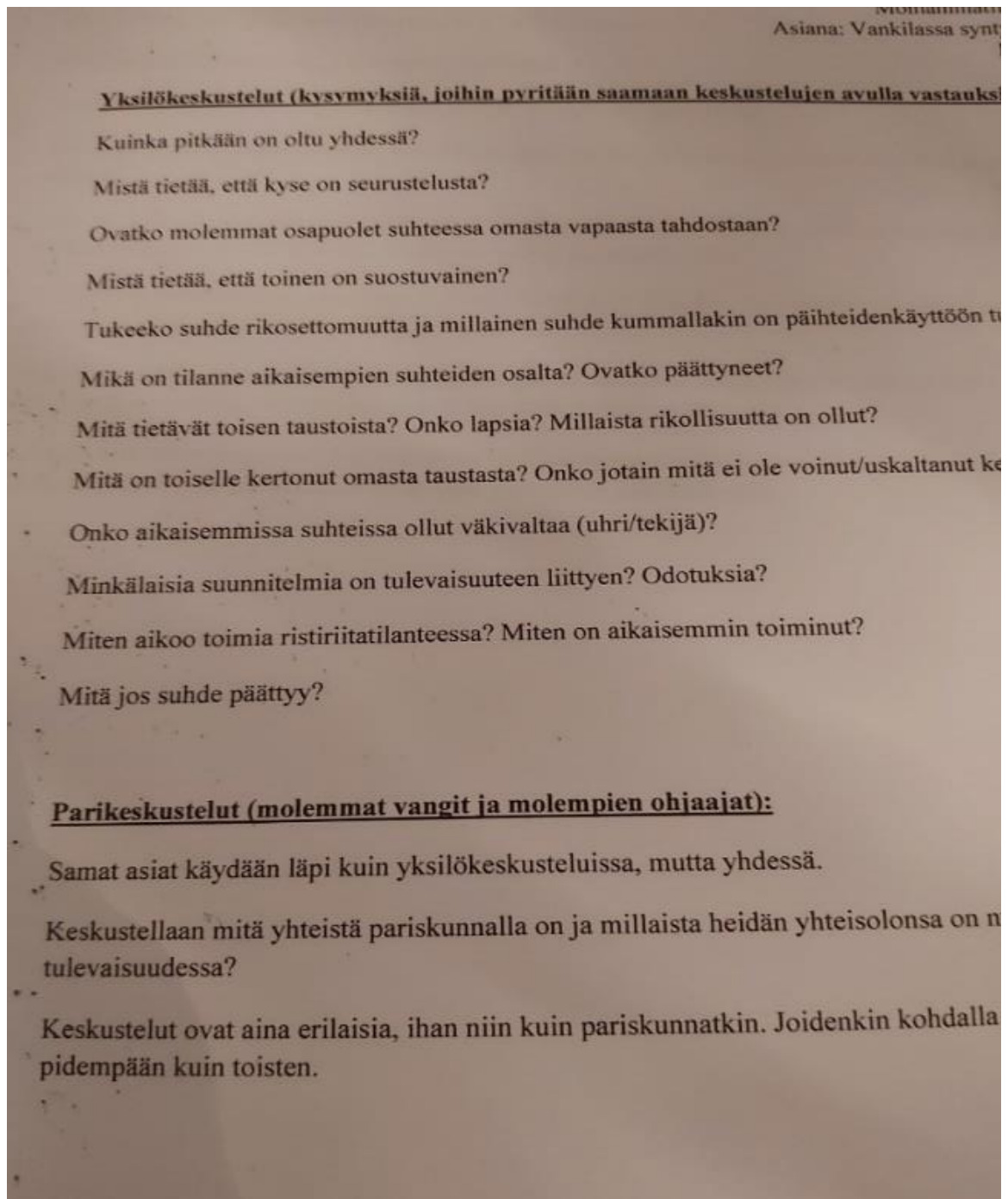
Henkilökunta ei ole saanut mitään yleistä erityiskoulutusta naisvankeihin liittyen, mutta apulaisjohtaja korosti tiettyjen henkilökunnan edustajien erityistä sopivuutta työskentelyyn naisvankien kanssa. Henkilökunnasta kolmella oli Vinn-ohjelman ohjaajakoulutus. Vinn-ohjelmaa vedetään kerran vuodessa ryhmämuotoisena naisvangeille ja läpi vuoden yksilötyönä. Kestilän vankilassa toimii myös Romano Missio ry:n palveluohjaus ja tällöin mahdollisuus hyödyntää Voiva-kurssimateriaalia.

Selvittäjä tapasi laajasti paikalla olevaa henkilökuntaa. Enemmän kuin missään muussa vierailussa vankilassa, Kestilän vankilan henkilökunta oli pohtinut paljon nais- ja miesvankien rinnakkaiselon hyviä ja huonoja puolia. Seuraavassa kooste esiin nostetuista teemoista:

- Monelle naisvangille turvallinen paikka. Puhuu ensimmäistä kertaa selvänä miesten kanssa.
- Suhteet hämmentää. Suhteisiin suhtautuminen on epäselvää – Mikä on linja? Mikä on vapaaehtoista nais- ja miesvankien välisissä suhteissa?
- Vankia sijoittaessa pitäisi arvioida, onko riittävän hyvä itsetunto, että osaa pitää rajat. Puhelinnumeron vaihdosta se yleensä alkaa. Tekevät samaa myös siviilissä.
- Naisvangit ottavat joskus esille seksuaalirikoksista tuomittujen miesten läsnäolon osastolla.
- Naisvangit käyttävät seksuaalisuutta välineenä.

Kestilän vankilassa oli luotu malli, miten ottaa puheeksi vankien välinen seurustelu.

Vankilassa on käytössä keskustelurunko, jonka mukaan kummatkin parisuhteen osapuolet jututetaan ensin yksin ja sitten parikeskusteluna.

Kuvassa keskustelurungon malli vankien välisestä seurustelusta.

Kestilän vankilan vankiterveydenhuollon poliklinikalla työskentelevä sairaanhoitaja toivoi enemmän satsausta psykologisiin ja psykiatrian palveluihin. Hänen mukaan naisvangit niitä erityisesti tarvitsevat.

Selvittäjä tapasi kaikki paikalla olleet naisvangit yhtenä ryhmänä. Tapaamisessa yksi vangeista hallitsi niin vahvasti keskustelua, että jäi epäselväksi muiden naisvankien mielipiteet ja toisaalta tilannekin. Naisvankien äänitorvena toiminut vanki antoi negatiivista palautetta henkilökunnan asenteesta. Suhteita miesvankien kanssa pidettiin normaaleina. Esiin nostettiin naisten osastoilla esiintyvän naisvankien välisiä intiimejä suhteita.

5.6. Vantaan vankila (vierailu 11.8.2020)

Selvittäjä päätti vierailla Vantaan vankilassa, vaikka Vantaan vankilassa ei ole lainkaan Rikosseuraamuslaitoksessa vahvistettuja naisvankipaikkoja tai naisosastoa. Vantaan vankilassa säilytetään kuitenkin joitakin naisvankeja lyhyen ajan.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies naistutkintavankien olosuhteita koskevassa päätöksessään 17.6.2020 kiinnitti huomiota Vantaan vankilan rooliin naisvankien säilyttäjänä ilman vahvistettuja naisvankipaikkoja.

Selvittäjällä oli tiedossa, että Vantaan vankilaan on suunnitteilla lisärakennus, joten oli kiinnostava päästä selvittämään, mitä ja miten naisvankien tiloja ja toimintaa oli siinä huomioitu. Selvittäjän kanssa vieraili Vantaan vankilassa sovitusti Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksiköstä erityisasiantuntija Heikki Vaarama.

Nykyisellään Vantaan vankila on 185 miesvankipaikkaa käsittävä tutkintavankila, jossa on varattu 3 matkaselliä yhdeltä käytävältä vankilan läpi kulkeville naisvangeille, olivatpa he sitten tutkinta-, vankeus- tai sakkovankeja. Pääosin naisvangit siirtyvät vankilan henkilökunnan antaman tiedon mukaan muutamassa päivässä pois Vantaan vankilasta.

Kuvassa Vantaan vankilan nykyinen ulkoilupiha naisvangeille, jotka majoittuvat matkaselliosastolla.

Lisärakennuksen valmistuminen voisi parantaa myös naisvankien ulkoilupihaolosuhteita.

Vantaan vankilassa on ollut sen avaamisen jälkeen vuodesta 2002 vuoteen 2009 asti 19-paikkainen osasto naisvangeille. Kyseinen osasto jakaantuu kahteen käytävään eli vankipaikkoja toisella puolen 10 ja toisella puolen 9. Yksi selleistä on inva-selli. Kaikki osaston sellit ovat yhden hengen sellejä, joissa on vessat ja suihkut. Nykyisin tämä osasto toimii miesvankien ns. pakkokeino-osastona eli tutkintavangeille, joilla on tutkinnallisista syistä rajoituksia yhteydenpidossa.

Vantaan vankilan lisärakennuksen tarveselvitys on valmistunut 20.1.2020. Siinä lausutaan naistutkintavankien osalta seuraavaa:

”Vantaan vankila soveltuisi naistutkintavangeille lisärakennuksen toteutuessa, jolloin vankila pystyy ottamaan käyttöön aikaisemmin naistutkintaosaston, jossa on käytössä 19 vankipaikkaa. Vantaan vankilan henkilöstön määrästä noin 30 % on naisvartijoita, joka edesauttaa yhdenvertaisuuden toteutumisen naistutkintavankien kanssa sekä CPT:n suositukset. Tilastollisesti voidaan todeta, että suurin osa naistutkintavangeista tulee Etelä-Suomen alueelta tai ulkomailta, vain muutamia naistutkintavankeja tulee muilta rikosseuraamusalueilta. Tämän lisäksi Vantaan vankilaan toimitetaan pääkaupunkiseudulta kiinniotetut naiset sekä naissakkovangit edelleen toimitettavaksi Hämeenlinnan vankilaan.”

Eli lisärakennuksen valmistuessa Vantaan vankilassa on suunniteltu palautettavan vanha naisosastona toiminut osasto takaisin naisvangeille. Uuteen lisärakennukseen suunnitellaan 160 miesvankipaikkaa. Julkisuuteen annetuissa tiedotteissa tieto on kyllä muuttunut niin, että 19 naisvankipaikkaa tulisi uuteen lisärakennukseen. (Oikeusministeriön tiedote 16.4.2020, Rikosseuraamuslaitoksen tiedote 16.4.2020) [Linkki?](#)

Vierailulla tavattu henkilökunta kertoi, että naisosaston käynnistyessä uudelleen, siellä voitaisiin tarjota motivointi- ja informointi-tyyppistä toimintaa esimerkiksi antiriippuvuudet, suuttumuksen hallinta, viisi keskustelua muutoksesta, terve, mielekäs päivä. Naisvangit voisivat käyttää laitoksesta löytyvää opetuskeittiötä ja liikuntasalia.

Henkilökunta kuvaili kokemuksiaan naisvangeista siten, että naisvangit ovat työllistäviä, kärkkäitä, vaativia ja hyvin huonokuntoisia. Henkilökuntaa tuntui mietityttävän, millaisille naisvangeille Vantaan vankilan paikat jatkossa olisivat. Laitoksen vahvuutena nähtiin juuri tutkintavankeuden toimeenpano sekä ulkomaalaisvankien palvelut.

Vantaan vankilassa mies- ja naisvangit Kohtaavat harvoin ja silloinkin saatetusti.

Ulkoilupihoille on etäinen näköyhteys, mutta varsinaista juttelua/huutelua laitusrakennelmat eivät mahdollista.

Vierailupäivänä Vantaan vankilassa ei ollut paikalla yhtäkään naisvankia.

5.7. Hämeenlinnan vankila (vierailu 12.8.2020)

Hämeenlinnan vankila on suljettu vankila. Hämeenlinnan vankila on syksystä 2017 alkaen toiminut naisvankilana. Siihen asti Hämeenlinnan vankilassa oli nais- ja miesosastoja yhtä paljon. Hämeenlinnan vankilan kanssa samalla tontilla sijaitsee vankisairaala, jossa on potilaspaikkoja niin mies- kuin naisvangeille. Hämeenlinnan vankila huolehtii myös vankisairaalan valvontatyöstä.

Hämeenlinnan vankila joutui siirtämään toimintansa vuoden 2019 alussa vankisairaalaan vanhan vankilarakennuksen sisäilmaongelmien vuoksi. Hämeenlinnan vankilan uusi vankilarakennus valmistuu syksyllä 2020 samalle vankilatontille. Selvitystä kirjoittaessa vankilan aukeaminen vangeille on vahvistettu marraskuun alkuun 2020.

Uuteen Hämeenlinnan vankilaan on tulossa kahdeksan 12 henkilön osastoa sekä neljä paikkaa erilliselle perhe- ja nuorisovankiosastolle. Vankipaikkoja on siis yhteensä 100. Jokaiselle vangille on yhden hengen selli, jossa varustukseen kuuluu vessa ja suihku.

Tutkintavangeille on suunniteltu osoitettavan 2-3 kokonaista osastoa. Hämeenlinnan vankila on loppuvuodesta 2020 ensimmäinen ja ainoa vankila, jossa naispuoliset

tutkintavangit voivat olla omalla osastolla ilman vankeusvankeja. Tämä on merkittävä parannus nykytilanteeseen. Hämeenlinnan vankilan henkilöstö on suunnitellut, että toisilta tutkintavankeusosastoilta vanki voisi osallistua osaston ulkopuolisiin toimintoihin ja jollain tutkintavankeusosastolla kaikki toiminta tapahtuisi osaston omissa tiloissa. Tulo-osasto toimisi pääasiallisen tulosopeuttamistehtävänsä lisäksi myös tutkinnallisesti eristettyjen osastona.

Kuva uudesta vielä rakenteilla olevasta Hämeenlinnan vankilan sellistä. Kuvassa työpöytä, kirjahyllykkö ja divaanisohva.

Uuteen vankilaan on suunniteltu, että sellin ovet ja osastot suljettaisiin klo 20.00 maissa. Jokaiselta osastolta pääsee ulkoilemaan omalle pihalle. Laitoksessa järjestettävä työtoiminta tulee olemaan täysin opinnollistettua eli kaikissa työpisteissä voi työn teon ohessa pätevyitä opinnollisesti. Työpisteitä on suunniteltu: Ompelimo, ulkotyö (kiinteistönhuolto ja puutarha), siivousryhmä ja tekstiilihuolto.

Hämeenlinnan vankilassa on pitkä kokemus naisvankityöstä. Ulkomaalaisia naisvankeja on viime ajat ollut laitoksen johdon mukaan noin 20 prosenttia. Ulkomaalaistaustaisissa naisvangeissa korostuu törkeästä huumausainerikoksesta tuomitut. Laitoksen johto piti mahdollisena, että joukossa on myös naisia, jotka ovat ihmiskaupan uhreja tavalla tai toisella. Vankilan johto nosti erityisryhmänä esille sukupuolenvaihtajat. Tällaisia naisvankeja on Hämeenlinnan vankilassa ollut yhdestä kahteen vuosittain. Tapaukset ovat vaatineet lukuisia erityiskysymysten ratkaisuja. Edelleen huolta Hämeenlinnan vankilan henkilökunnassa on herättänyt joidenkin romaninaisten poikkeuksellisen vaikeat ja uhkaavat perhetilanteet. Hämeenlinnan vankilan henkilökunta ei ole saanut järjestelmällisesti koulutusta naisvankityöhön. Henkilökunnasta löytyy erilaisiin naiserityisosaamisen osa-alueisiin kouluttautuneita henkilöitä, mutta nämä henkilöt ovat henkilöstön vähemmistö.

Kuva rakenteilla olevan Hämeenlinnan vankilan yhden osaston piha-alueelta.

Vierailupäivänä Hämeenlinnan vankilassa oli kirjoilla 31 tutkintavankia ja 20 vankeusvankia ja 5 sakkovankia. Selvittäjä vieraili yhdellä isolla osastolla vankisairaалassa, joka oli vankilakäytössä. Selvittäjä tapasi toistakymmentä osastolle asutettua naisvankia. Naisvangit esittivät, että tarvittaisiin osastoja erikseen lyhyttuomioisille ja pitkätuomioisille. Nykyisellään Hämeenlinnan vankilassa on ahdasta. Yhdellä osastolla asui noin 25 vankia. Ulkomaalaisvankien asioiden hoituminen huolestutti yleisesti. Myös suomalaisvangit kertoivat ulkomaalaisvankien asioiden etenevän huonosti. Naiset korostivat, että Hämeenlinnan vankilassa heihin (=naisvankeihin) on totuttu toisin kuin yleensä suljetuissa vankiloissa. Sen koettiin helpottavan elämää vankilassa. Vangit nostivat vapaissa kirjallisissa vastauksissa tärkeäksi järjestetyn mielekkään työtoiminnan. Monet vangit vastasivat ystävällisesti nimettömästi häirintäkyselyyn.

Hämeenlinnan vankilan valvontahenkilöstössä on yhtä paljon miehiä kuin naisia. Uuteen vankilaan rekrytointi oli selvityksen kirjoittamisaikana vielä kesken. Yövalvonnassa on laitoksen johdon mukaan aina naispuolinen vartija tai useampia. Laitoksen johto esitti huolestuneisuutensa uuden vankilan henkilöstömitoituksesta, joka olisi alle 0.7 htv/vankipaikka. Uutta vankilaa oli suunniteltu ajatuksella, että jokaisesta osastosta vastaisi ainakin arkisin vartija-ohjaaja-työpari. Nyt suunnitelmaa joudutaan rakentamaan selliovien sulkemiselle aina, kun osastolle ei riitä henkilökuntaa.

Hämeenlinnan vankilaan liittyen selvittäjä keskusteli vierailukäynnin lisäksi vankilan rikosseuraamusesimies Taina Taipaleen (20.7.2020) ja erityisohjaaja Jenni Soramäen (31.8.2020) kanssa.

Taina Taipale on puheenjohtaja Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen aluejohtajan käynnistämässä projektissa, jossa on tavoite tehdä käsikirja nais erityisestä työstä tukemaan Hämeenlinnan uudessa vankilassa tehtävää työtä. Käsikirjan pitäisi valmistua vuoden 2020 lopussa.

Jenni Soramäki suorittaa ylempää ammattikorkeakoulututkintoa Hämeen ammattikorkeakoulussa ja on suunnitellut opinnäytetyökseen kehittämishanketta, jolla voisi tuoda traumainformoitua työtapaa tutuksi Hämeenlinnan uuden naisvankilan toimintaan.

Osin Hämeenlinnan vankilaan liittyen, mutta yleisemmin myös naisvankien sairaanhoitokysymysten vuoksi selvittäjä tapasi 17.8.2020 vankisairaалassa ylilääkäri Päivi Viitasen ja psykiatrian erikoislääkäri Helena Mattilan. Ylilääkäri Viitanen on jo vuonna 2013 väitöskirjassaan tutkinut naisvankien sairauksia. Vankisairaala on tarjonnut pitkään potilaspaikkoja myös naisvangeille. Kuusipaikkaiselle osastolle on otettu sekä somaattisista syistä, mutta myös päihdepsykiatrisia naispotilaita. Vankisairaalan naisille tarkoitettulla osastolla on toteutettu moniammatillista raskaana olevien naisvankien

kuntoutusta. Vankisairaalassa on mietitty tulevaisuuden työmuotoja uuden Hämeenlinnan vankilan valmistuessa. Viitanen ja Mattila esittelivät ajatuksen naisvankien päiväsairalaosastosta, jolla olisi päiväaikaista (klo 8-16) ryhmämuotoista kuntoutustoimintaa.

5.8. Vaasan vankila (vierailu 14.8.2020)

Vaasan vankila on suljettu vankila, jossa 52 paikkaa miesvangeille ja kuusi paikkaa naisvangeille. Lisäksi Vaasan vankilalla on avovankilaosasto suljetun vankilan vieressä. Avovankilaosastolla on 12 miesvankipaikkaa.

Naisten osasto on elänyt erilaisia vaiheita Vaasan vankilan pitkässä historiassa. Viimeksi naisosasto oli käynnistynyt vuoden 2019 alusta, kun Hämeenlinnan vankila joutui väistötiloihin. Tuolloin naisosasto sijoitettiin paikalle, jossa se oli toiminut ennenkin. Kesällä 2019 naisosaston toiminnan keskeisiä vastuuhenkilöitä Vaasan vankilasta vieraili Vanajan vankilan naisten osastolla naisosaston toiminnan kehittämiseksi.

Pandemiavarautumisesta johtuen naisvangit oli keväällä 2020 siirretty toiselle, isommalle osastolle, jonne vankeja mahtuu 10. Nykyisen osaston sellit ovat enimmäkseen yhden hengen seljettä (8 kpl). Osastolle sijoitetaan sekaisin niin tutkinta- kuin vankeusvangit. Jos naispuolisella tutkintavangilla on merkittävät yhteydenpitorajoitukset tutkinnallisista syistä, hänet sijoitetaan ns. rajoitusvankien osastolle, jossa kaikkien vankien toiminnot järjestetään yksin. Osaston muut vangit ovat silloin yleensä miehiä.

Vaasan vankilassa valvontatehtävissä olevasta henkilökunnasta naisia on vain 15 prosenttia. Tämä tarkoittaa, että yövalvouksia tehdään usein ilman naisvartijaa.

Naisosaston päivätoiminnoista vastaa yksi ohjaaja/rikosseuraamustyöntekijä. Päivätoiminta käsittää 9 tuntia ohjattua päivätoimintaa viikossa. Lisäksi (liikunnan) ohjaaja mahdollistaa naisille viikossa 2X2 tuntia liikuntaa. Vangeille on siis tarjolla ohjattua toimintaa sellin ja osaston ulkopuolella 13 tuntia viikossa. Kaksi naista osastolta voi työllistyä vankilan keittiölle tehden 4 tuntia päivässä töitä 6 päivänä viikossa. Naisvankeja varten on varattu yksi toimintatila edellä mainittua päivätoimintaryhmän askartelu ym. toimintaa varten. Kiitettävää oli, että vankilan osastosta vastaava henkilökunta, oli miettinyt useita pieniä ratkaisuja naisvankien taustoja vasten taitavasti. Esimerkkinä tästä mm. kahden erilaisen vastaanottotilan käyttö erilaisten naisten tilanteissa sekä varautuminen naisvankien mahdolliseen alusvaatetarpeeseen.

Vaasan vankilan henkilökunta totesi, että Vaasan vankilan vanhat rakenteet aiheuttavat vääjäämättä sen, että nais- ja miesvankien välillä on kohtaamisia. Miesvangit näkevät

naisten ulkoilupihalle. Henkilökunta kertoi nais- ja miesvankien sisäpostiliikenteestä. Henkilökunta korosti, että yhteyksien vilkkaus riippuu paljon henkilöistä. Naisten osastolla on ollut vankien välisiä vaikeuksia, mutta ohjaajan ohjaama toiminta oli vähentänyt ongelmia.

Vankilan henkilökuntaa kovasti mietitytti, mikä on naispaikkojen tulevaisuus Vaasan vankilassa. Esihenkilöportaassa pidettiin selvänä, että painetta naisten tutkintavankiosastolle tulee olemaan Vaasan sijainnista ja vuonna 2025 tutkintavankien säilyttämistä koskevista muutoksista johtuen.

Kuvassa Vaasan vankilan naisosaston opas, joka löytyi osaston hyllystä.

Selvittäjä tapasi vierailulla kolme tutkintavankia ja yhden vankeusvängin. Vangit kuvailivat, että naisten osasto Vaasan vankilassa on oma saarekkeensa, jonka toiminta pyörii 1-2 virkahenkilön varassa. Naispuoliset tietyt ohjaajat saivat kiitosta, mutta muun henkilökunnan koettiin suhtautuvan tiukasti ja jäykästi naisvankeihin. Vangit viestittivät arvostavansa kovasti, jos henkilökunta muistaisi tervehtiä ja olla ystävällinen. Pieni osasto nähtiin hyvänä – ”Ei tule niin paljon ongelmia kuin isolla naisosastolla”. Naisvankien mielipiteet miesvankien läheisyydestä ja läsnäolosta vankilassa vaihtelivat: Yhtä ahdisti, toista ihastutti ja kolmas kertoi olevansa välinpitämätön.

Kuvassa Vaasan vankilan nykyisen naisosastona toimivan osaston asuttamaton selli.

5.9. Jyväskylän vankila (vierailu 7.9.2020)

Jyväskylän vankila on heinäkuussa 2020 avautunut avovankila, joka korvasi edeltäjänsä Laukaan vankilan. Laukaan vankilassa on ollut naisosasto vuodesta 2012 alkaen. Jyväskylän avovankilassa naisille on kuudesta osastosta varattu kaksi – 8- ja 12-paikkaiset osastot eli yhteensä 20 paikkaa. Miesvangeille paikkoja on 40. Naisvangeilla on yhden hengen huoneet. Osastoilla on yhteiskäyttöiset suihku- ja wc-tilat. Vierailupäivänä naisvankeja oli paikalla seitsemän, joista selvittäjä tapasi viisi kahdella eri osastolla.

Kuvassa Jyväskylän vankilan naisten 3b osaston majoitustilojen käytävä.

Sosiaalityöntekijä ja rikosseuraamustyöntekijä toimivat naisosastojen vastuuvirkamiehinä ja he pitävät viikoittaisen yhteisökokouksen osastoilla.

Jyväskylän avovankilassa vankien aktiviteettitoiminnoista merkittävä osa järjestetään laitoksen ulkopuolella kumppanien Metsähallitus, Laukaan kunta, Katulähetys ry, ViaDia ry toimesta. Myös naisvangit työllistyvät kumppanien töihin ja saavat avolaitospalkkaa. Laitoksessa toimii työpaja, jonne uudet saapuneet vangit alkuun sijoitetaan. Jokunen vanki voi toimia myös osastosiivoustehtävissä. Laitoksesta on mahdollista käydä siviilitöissä tai opiskella vankilan ulkopuolella luvanvaraisesti.

Vapaa-ajan toimintoina Jyväskylän avovankilassa voi puuhailla osaston yleisissä tiloissa, oleskella pihalla, käydä kuntosalilla (kuntosalivuorot ovat erikseen naisille ja miehille) ja tietyin ehdoin käydä laitosalueen ulkopuolella lenkillä tai kirjastossa tms. sähköisesti valvottuna.

Jyväskylän vankilassa ei ole perhetapaamistiloja, vaan niitä korvaa mahdollisuus poistumislupiin perheenjäsenten kanssa. Vankilahenkilökunnan mukaan neuvotteluja käydään paikallisen ensi- ja turvakotiliiton yhdistyksen kanssa valvotun tapaamispaikan käytöstä vangin ja lapsen tapaamisiin tarvittaessa.

Naisvankien kanssa tehtävän työn vahvuuksina laitoksen johto ja erityishenkilöstö piti sitä, että vankilassa työskentelee psykologi ja sosiaalityöntekijä muiden ammattilaisten rinnalla. Yksikön useammalla virkahenkilöllä oli suoritettuna naistutkimuksen opintoja. Vankilassa on koulutettuja Vinn-ohjelman ohjaajia kaksi. Edelleen positiivisena nähtiin koko henkilökunnan sitoutuminen vankien hyvään ja ystävälliseen kohteluun.

Jyväskylän vankilan valvontahenkilökunnasta seitsemän on miehiä ja viisi (reilu 40%) naisia. Toisinaan vankilaa valvotaan öisin ilman naispuolista henkilökuntaa. Johto ja erityishenkilöstö kokevat yksikön henkilökunnan kehittyneen merkittävästi naisvankien kanssa työskentelyssä aloitusvuodesta 2012, jolloin naisvankeihin kohdistui paljon ennakkoluuloja. Naisvankeja kommentoidaan keskustelussa työllistäviksi ja nostetaan esiin naisvankien miesvankeja raskaampi rikkinäisyys ja taustan traumaattisuus.

Nais- ja miesvankien rinnakkaiselosta kysyttäessä vankilan johto ja erityishenkilöstö korostaa, että ongelmia on vain harvojen vankien kanssa ja että pääosin ei ole ongelmia. Rinnakkaiseloa perustellaan siten, että laitos on vapauteen valmentava ja että siviilissäkin miehet ja naiset ovat toistensa kanssa tekemisissä. Henkilökunta pitää tärkeämpänä tavoittaa tuen piiriin ne naisvangit, jotka tarvitsevat tukea omassa ongelmallisten parisuhteiden sarjassa, jotta osaisivat sitten vankeusaikana ja myöhemmin toimia paremmin ihmissuhteissaan.

Selvittäjä ei tavannut vankiterveydenhuollon poliklinikan henkilökuntaa. Jyväskylän vankilassa sairaanhoitaja on paikalla vain kahtena päivänä viikossa ja lääkäri kerran kuussa. Henkilökunta piti terveydenhoidon resurssointia riittämättömänä vankien tarpeisiin.

Naisvankeja selvittäjä tapasi kaksi 1b osastolla ja kolme 3b osastolla. Yksi vangeista oli juuri muutama päivä aiemmin saapunut Kuopion vankilan matkasellin kautta. Hän kertoi olevansa järkyttynyt Kuopion vankilan 3 hengen matkasellistä, jossa osa vangeista tupakoi. Vanki kertoi viipyneensä Kuopiossa matkasellissä kolmen vuorokauden ajan. Laukaan vankilasta siirtyneiden vankien puheista sai kuvan, että Laukaalta Jyväskylään siirtyminen oli näkynyt heille sääntöjen tiukentumisena. Sähköiseen pantavalvontaan siirtyminen vaikutti painavan joidenkin naisvankien nilkkaa ja toisaalta panta painoi joidenkin mieltä. Joku kuvaili, ettei tee mieli mennä ulkoilemaan vankilan ulkopuolelle, koska panta leimaa vangiksi. Ulkopuolisia työpaikkoja vangit kiittelivät. Jyväskylän vankilan henkilökunta koettiin ystävällisiksi ja asioiden koettiin hoituvan hyvin.

Yksi vangeista kertoi kokeneensa olonsa oudoksi, kun oli ensimmäisenä päivänä mennyt työpajalle ja oli ollut siellä ainoana naisena miesvankien kanssa. Toinen vanki kertoi saaneensa Laukaan aikana miesvangeilta epämukavia ehdotuksia, muttei ollut niistä välittänyt. Useimmat naisvangit kokivat miesvankien kanssa rinnakkain elämisen normaaliksi ja korostivat useimpien käyttäytyvän hyvin. Naisvangit harmittelivat vankilan päätöstä ottaa vangeilta yöksi omat matkapuhelimet pois hallusta. Tämä oli tapahtunut Laukaalta Jyväskylään muuttaessa. Tavatut naiset ystävällisesti täyttivät häirintäkyselyn.

5.10. Vanajan vankila Vanajan osasto

Vanajan vankila on Hämeenlinnassa sijaitseva avovankila, jolla on kaksi osastoa. Miesten osastolla eli Ojoisten osastolla on 50 miesvankipaikkaa. Naisvangeille tarkoitettu Vanajan osasto sijaitsee seitsemän kilometrin päässä Ojoisten osastosta. Vanajan vankilan Vanajan osastolla on 10-paikkainen vankilan perheosasto ja 50 paikkaa naisvangeille. Koska selvittäjä toimii Vanajan vankilan johtajana, erillistä vierailua ei suoritettu.

Vangit asuvat Vanajan osastolla soluhuoneistoissa, joita on erikokoisia. Pienimmät solut eli majoitusyksiköt ovat 1-2 hengen yksiö-kaksioita. Soluja on 8-9 ja yleisimmin niissä on 6 vankipaikkaa. Virallisen vankipaikkalaskelman mukaan osaan huoneista tulee sijoittaa kaksi vankia, mutta kaksin majoittaminen ei ole yleistä ja tapahtuu vain, jos laitoksen käyttöaste korkea.

Kuva Vanajan osaston solu 5 keittiöstä.

Vanajan osastolla ollaan siirtymässä loppuvuodesta 2020 sähköiseen (panta)valvontaan.

Vanajan vankilan Vanajan osastolta vangeilla on mahdollisuus opiskella ulkopuolella tai tehdä siviilitöitä, kuten yleensä avolaitoksissa. Ulkopuolella opiskelevia tai työssä käyviä vankeja on yleensä muutamia. Suurin osa työtoiminnasta tapahtuu laitosalueen ulkopuolella Hämeenlinnan kaupungin, Museoviraston ja Metsähallituksen järjestämissä

töissä, joissa työstä maksetaan avolaitospalkkaa. Juuri saapuneille vangeille tai fyysisesti ja/tai psyykkisesti huonokuntoisille vangeille järjestetään kuntouttavaa toimintaa vankila-alueella. Kuntouttava työ on vaihtelevasti pihanhoitoa, siistimistä, askartelua tms. Vankila-alueella tapahtuvaan kuntouttavaan työhön nivotaan viikoittain myös muuta toimintaa esim. ohjattu kävelylenkki, kuntosalikäynti tai ruoanlaittoa. Toiminnan tavoite on kohottaa osallistujien toimintakykyä.

Vanajan osastolla järjestetään kuntoutusryhmiä sekä yksilötyötä. Vinn-kurssi, lapset puheeksi menetelmä, Akka-ryhmä (väkivaltaa lähisuhteissa kokeneille sekä tehneille tarkoitettu naisten ohjattu vertaistuellinen ryhmä). Romano Missio ry:n palveluohjaaja käy osastolla viikoittain ja järjestää Voiva-ryhmän kaksi kertaa vuodessa. Vankilan perheosastolla päävastuu toiminnasta on toimintaa järjestävän Kanta-Hämeen perhetyö ry:n omalla henkilöstöllä, jotka toimivat lastensuojelutyön periaattein ja ovat osastolla paikalla klo 7.00-22.00. Vankilan perheosastolla järjestetään monipuolista toimintaa, jonka keskiössä on vanhemmuuden taitojen tukeminen ja elämänhallinnan lisääminen lapsen tarpeet huomioiden.

Vapaa-aikaa voi viettää vankila-alueella mm. ulkoillen tai liikuntatiloissa.

Vanajan vankilan Vanajan osastolla on kehitetty naisvankien kanssa tehtävää työtä viimeisen vuosikymmenen aikana. Työlle ei ole ollut mitään mallia Suomessa ja nais erityisen työotteen kehittaminen on ollut pitkä, haparoiva, monipolvinen ja toistaiseksi hyvin keskeneräinen tie.

Vanajan vankilan Vanajan osaston henkilökunta on herkistynyt naisvankien erityiskysymyksille vähitellen. Vuodesta 2007 alkaen osasto on toiminut vain naisten osastona. Vuosina 1994-2006 osasto oli sekalaitos, jossa oli vankipaikkoja niin mies- kuin naisvangeille. Naistyön kehittymisen kannalta laitoksen muuttuminen vain naisille tarkoitetuksi mahdollisti naisvankityön kehittämisen.

Vanajan vankilassa naisvankityölle haettiin alkuun tukea ja sisältöä perhetyöstä, koska naisvangeille perhekysymykset ovat erityisen tärkeitä. Perhetyölle oli osastolla myös perinteitä ja osaamista. Kun painopiste vietiin perhetyöhön, alkoi myös väkivaltatyön tarve nousta. Naisvankien perhesuhteissa on niin paljon väkivaltaa, että työmuodon nousu tuli kuin itsestään. Erityishenkilökunta alkoi perehtyä erilaisiin työmetodeihin ja verkostoitua väkivaltatyötä erityisesti naisten kanssa tekeviin tahoihin. Vuonna 2010 kirjoitettiin käsikirja ryhmämuotoisesta toiminnasta, jossa keskiössä oli naisten sekä tekemä että kokemä väkivalta. Ohjelma sai myöhemmin nimen Akka-ryhmä. Käsikirja on uudistettu vuonna 2019 Ville Antosalon ja Mia Risbergin opinnäytetyönä. Samoihin aikoihin, vuonna 2010, Vanajan osastolla pilotoitiin Norjassa kehitettyä Vinn-motivointi- ja keskusteluohjelmaa

naisille. Vanajan osastolle on sittemmin koulutettu useita sekä Akka- että Vinn-ryhmän ohjaajia. Heunin (The European Institute for Crime Prevention and Control) Strong-hankkeessa vuosina 2011-2013 mukana ollessa Anniina Jokinen ja Natalia Ollus kouluttivat silloisen Vanajan osaston henkilökunnan parisuhdeväkivallan kysymyksien puheeksiottamiseen.

Vankilan toimintoja järjesteltiin uusiksi vuoden 2006 Rikosseuraamuslaitoksen organisaatiouudistuksen myötä. Osastolla tehtiin tietoisia päätöksiä lopettaa ompelutyö ja mattojen kutominen, jotka olivat tulleet annettuina vuonna 2001 Keravan vankilan alaisen Nummenkylän avolaitoksen lakkautuessa. Vuoden 2006 organisaatiouudistus antoi mahdollisuuden hankkia naisvangeille ensimmäistä kertaa ikinä työpaikkoja avolaitostyökumppaneilta. Nykyisin Vanajan osaston naisvangeista ehdoton valtaosa työskentelee avolaitostyökumppanien tarjoamilla työpaikoilla laitosalueen ulkopuolella. Kumppanien tarjoamat työt ovat voittopuolisesti luonnonhoitotöitä.

Naisten vaikeat elämäntaustat johtivat osastolla pohtimaan, miten voisi tarjota vankila-aikana keinoja käsitellä vaikeita asioita ja toisaalta saada eheyttäviä, itseluottamusta kohottavia kokemuksia. Syntyi ajatus erilaisista taide- ja kulttuurilähtöisistä työtavoista. Vuonna 2008 aloitettiin ensimmäinen vankilateatteripilotti, joka johti Punahilkka ja sudet esitykseen Hämeenlinnan kaupungin teatterissa toukokuussa 2009. Sen jälkeen osastolla on tehty neljä puheteatteriesitystä, yksi tanssiteatteriesitys, jotka kaikki ovat esitetty julkisesti teattereiden lavoilla. Vuonna 2018 osastolla tehtiin tanssivideo, jota on tähän mennessä katsottu YouTubessa yli 13000 kertaa. Myös muita eri taidemuotojen pienempiä projekteja on vuosien varrella tehty.

Vuodesta 2012 Vanajan osastolla on vietetty vuosittaista Voima-päivää, jossa on mm. palkittu yksi naisvanki Vuoden Ulla-palkinnolla, jonka valinnasta vastaa valvontahenkilökunta. Voimapäivä on kerännyt nais erityisen työn erilaisia ammattilaisia vankilaan ja mahdollistanut moniäänistä keskustelua aiheen äärellä.

Henkilökuntaa on perehdytetty naistyöhön yhä enemmän viime vuosina. Tavaksi on otettu, että jokainen uusi työntekijä saa ainakin noin 1,5 tunnin mittaisen naisvankityön perehdytyksen. Perehdytyksen muoto ei ole vakiintunut. Toisaalta osastolla työskentelee pidempään työskennelleitä, joilta perehdytys puuttuu. Koulutuksesta puuttuu siis järjestelmällisyys.

Osastolla ryhdyttiin noin 10 vuotta sitten kiinnittämään huomiota valvontahenkilöstön sukupuolijakaumaan ja johtajan määräyksestä osastolla kiellettiin pelkästään miespuolisen henkilöstön yövuorot muutama vuosi sitten. Joitakin yksittäisiä pakkotilanteita on ollut, jolloin yössä on ollut vain miespuolisia vartijoita. Tällöin heille on ollut erityisiä ohjeita, joita

on vuorossa noudatettava. Tällä hetkellä valvontahenkilökunnasta miehiä on neljännes ja loput naisia. Johdon arvion mukaan miesvartijoiden määrää ei voi nykytilanteesta juurikaan lisätä.

Vankiterveydenhuolto on sijoittanut Vanajan vankilan Vanajan osastolle sairaanhoitajan, joka työskentelee viisi päivää viikossa. Kerran viikossa vankilalla käy vakilääkäri. Sekä sairaanhoitaja että lääkäri ovat erityisesti perehtyneet naisvankien erityistarpeisiin ja tekevät yhteistyötä vankilan muun henkilökunnan kanssa.

Selvittäjä tapasi Vanajan osastolle sijoitettuja naisvankeja selvityskysymysten merkeissä asuinsoluittain. Tapaamisia oli neljässä asuinsolussa. Kyseiset tavatut noin 20 naisvankia täyttivät häirintä- ja palautekyselyn. Kiitosta Vanajalla saivat mahdollisuus itsenäisyyteen, kuten mahdollisuus valita mitä syö ja mitä tekee vapaa-ajalla. Vanajan osastolla ulkomaalaisvankeja on viime vuodet ollut noin 15 prosenttia. Yksi ei-suomenkielinen vanki oli huomannut vartijakunnan sukupuolen:

”The fact that the most of the “vartija” are women like us, they understand better.”

5.11. Häirintäkysely

Vankilavierailuilla 64 naisvankia palautti vapaaehtoisen nimettömän kyselyn vankila-aikaisesta seksuaalisesta häirinnästä.

Kyselylomakkeessa oli viisi kysymystä erilaisista seksuaalisen häirinnän muodoista. Kuudennessa kysymyksessä kysyttiin vastaajalta, onko nähnyt jonkun muun naisvankin kokevan seksuaalista häirintää.

Vastaajaa pyydettiin ilmoittamaan Kyllä / Ei -vastaus ympyröimällä. Jos vastasi kyllä, lomakkeessa pyydettiin ympyröimään häiritsijä: Naisvanki, miesvanki tai joku muu.

Kaikkiaan 40 vastaajaa eli 62,5 prosenttia vastanneista naisvangeista ilmoitti kokeneensa ainakin yhtä kysytyistä häirinnän muodoista. 34 vastaajaa eli yli puolet vastasi kokeneensa sanallista häirintää kaksimielisten vitsien tai härskien juttujen muodossa. Kolmannes (22) vastaajista oli kokenut sanallista häirintää asiattomien sukupuolta, vartaloa tai seksuaalisuutta koskevien kommenttien muodossa. Samoin kolmannes (21) oli kokenut seksististä vihapuhetta esim. huorittelua. Seksiä tai seksuaalisia tekoja oli ehdotettu kymmenelle prosentille vastaajista (7). Samoin kymmenen prosenttia (7) oli kokenut fyysistä lähentelyä. Useissa vastauksissa oli ilmoitettu useista eri häirintäkokemuksista. Kaikissa häirintämuodoissa yleisin tekijä oli toinen naisvanki. Noin puolessa kaikista

häirintävastauksista kerrottiin häiritsijän olleen miesvanki. On hyvä huomata, että ne, jotka vastasivat kokeneensa häirintää, saattoivat useasti nimetä enemmän kuin yhden tekijän.

27 (42%) vastaajaa 64:stä vastasi nähneensä jonkun muun naisvangin kokevan häirintää.

Kyselylomake on selvityksen liitteenä.

6. Analyysi tilannekuvauksesta

6.1. Vankiloiden naisosastojen tilat

Turun vankilassa naisvangeille on osoitettu neljä erillistä osastoa, joissa kussakin on 9-10 selliä/paikkaa. Jokaiselle vangille on oma selli, jossa vessa ja suihku. Tilat ovat hyvät, puhtaat ja osastojen koko hyvä. Naisvankien osasto toimii hyvin irrallaan miesosastoista. Turun vankilassa vankien ulkoilupihoille ei ole toisilla vangeilla näköyhteyttä.

Satakunnan vankilan Köyliön osaston naisvankien 10-paikkaisella osastolla jokaiselle on yhden hengen pieni selli. Osaston sellihuoneet sekä yleiset tilat ovat pienet ja vaatimattomat. Osaston koko on sinänsä hyvä, mutta osaston ollessa täysi käynevät yleiset tilat ahtaaksi. Osasto on keskellä miesvankivoittoista vankilaa ja osaston vangit altistuvat miesvankien ei-toivotulle huomiolle ulkoillessa ja oikeastaan aina osastolta minnekään liikkuesssa. Osaston vapaa-ajan tilasta (TV-huone) on hyvin suora yhteys miesvankien osaston käytävälle. Välissä on ovi, jota on vuonna 2020 vahvennettu. Oven läpi pystyy kuitenkin keskustelemaan henkilökunnan sitä kuulematta. Naisosaston niiden sellien ikkunat, jotka ovat miesten ulkoilupihalle päin, on peitetty plekseillä ja ikkunat on aidattu, jota voi pitää merkinä naisosaston vaikeasta asemasta vankilassa.

Pyhäselän vankilassa naisvangit sijoittuvat fyysisesti yhdelle isolle 17-paikkaiselle osastolle, vaikka virallisesti osastoja on kaksi. Osaston koko on liian iso toimiakseen hyvin. Osaston majoitusratkaisut sisältäen 2- ja 3- hengen sellejä eivät ole toimivat. Yhden hengen sellejäkin onneksi on käytössä. Osasto on liian iso ja jaetut sellijärjestelyt epätoimivat. Naisten oma ulkoilupiha on suojaisa ja siellä voi ulkoilla ilman miesvankien näköyhteyttä.

Oulun vankilan naisvankien tilat olivat hyvin pienet ja hajanaiset. Hyvää oli se, että tutkinnallisista syistä eristetyille vangeille oli kokonainen oma naisten osasto. Muutoin naisten osastoilla (kahdessa kerroksessa) oli vaatimattomat puitteet. Ulkoilupiha oli pieni. Oulun vankilan korvaavaa vankilaa suunnitellaan rakennettavaksi toisaalle Ouluun. Uusi vankila aukeaa mahdollisesti vuonna 2025.

Kestilän avovankilassa naisille oli varattu yksi rivitalo, joka jakautui neljään soluasuuntoon, joissa naisvangit asuivat jakaen keittiön ja muut yhteiset tilat. Jos osasto on täynnä, naisia asutetaan yhden hengen huoneiden lisäksi kahden hengen huoneissa. Kahden hengen huoneita lukuun ottamatta majoitustilat olivat naisvankien kannalta hyvät. Kestilän avovankilassa naisosasto on kuitenkin osa miesvankivoittoista vankilaa. Naiset ovat

jatkuvassa yhteydessä miesvankien kanssa. Naisosaston alueelle miesvangit eivät saa tulla. Naisten asumisen turvallisuutta oli lisätty aluevalaistuksen parantamisella.

Vantaan vankilassa ei ole nykyisillään käytössä naisosastoa lainkaan, mutta vankilan kautta kulkeville naisvangeille on varattu yksi matkasellikäytävä, jossa on 3 matkaselliä naisia varten. Vantaalla majoittuville naisille on vain matkasellitasoinen toiminta, johon kuuluu myös ulkoilu pienellä asfalttipihalla.

Vantaan vankilassa aiemmin toiminut naisosasto on vankilan henkilöstön mukaan mahdollista ja tarkoitus palauttaa naisvankien käyttöön, kun Vantaan vankilan lisärakennus valmistuu lähivuosina. Kyseinen osasto mahdollistaa majoittaa naiset yhden hengen vessa + suihku selleihin kahdelle eri käytävälle siten, että yhden osastopuolen enimmäismajoituskapasiteetti olisi 10 (yhteensä $10+9=19$). Tällöin järjestyisi yhden hengen sellit ja hyvän kokoiset asutusryhmät. Osastolla on jonkin verran yhteisiä tiloja, joissa on mahdollista valmistaa ruokaa, harrastaa liikuntaa pienimuotoisesti tai askarrella tms. Lisärakennuksen myötä Vantaan vankilan ulkoilupihoihin voi selvittäjän saaman käsityksen mukaan tulla muutoksia nykyisestä.

Hämeenlinnan uusi vankila aukeaa vankikäyttöön marraskuussa 2020. Selvitystä kirjoittaessa Hämeenlinnan vankilaan sijoitetut naisvangit asuivat erittäin isoilla (yli 20 hlöä) osastoilla ja heidän toimintatilansa olivat pienet ja rajoitetut.

Hämeenlinnan uusi aukeava vankila on tiloiltaan hieno. Osastojen enimmäismajoitusmäärä on 12, jota on pidettävä kohtuullisen sopivana kokona. Kiitosta saa osastojen tilojen avaruus ja valoisuus. Jokaiselle osastolle on oma ulkoilupiha. Ulkoilupihojen suunnittelussa on mietitty viihtyisyyttä. Vankila on ensimmäinen alun perin vain naisille suunniteltu ja toteutettu vankila ilman ainuttakaan miesvankipaikkaa, jota voidaan pitää merkittävänä edistyksenä Suomessa.

Vaasan vankilassa naisosasto on vanhan miesvoittoisen vankilan sisällä. Osasto on pieni (normaalisti 6-paikkainen ja nyt 10-paikkainen). Nyt käytössä olevissa tiloissa pääosa paikoista on yhden hengen selleissä, mutta naisvankiosaston täynnä ollessa osa vangeista majoitetaan kahden hengen huoneisiin. Vaasan vankila on vanha ja osastolla on sellien lisäksi vain yksi käytävä, jossa on pöytä ruokailuja tai pelailua ym. varten. Osastolla on yhteiskäytössä keittiöselli. Naisille oli pihalla sijaitsevasta rakennuksesta varattu oma tila erilaisia toimintatuokioita varten. Naisvankien ulkoilu tapahtuu yleisellä ulkoilupihalla ja miesvangeilla on useilta osastoilta sinne suora näköyhteys. Minne tahansa liikkueensa osastoltaan naisvangit joutuvat menemään miesten osastojen läpi, ohi jne. Tilat ovat siis vaatimattomat ja osin puutteelliset, mutta osastokoko hyvä.

Jyväskylän kesällä 2020 auenneessa avovankilassa naisten osastoilla on yhden hengen huoneet. Toinen osasto on 8 ja toinen 12 vangille. Tilat ovat uudet ja siistit, mutta aika laitospäiset. Suihkut ja vessat ovat osastokäytävällä. Jostain syystä naisten osastot ovat erillään toisistaan ja siten miesten osastoja vastapäätä. Toinen naisten osasto sijaitsee majoitusrakennuksen ensimmäisessä kerroksessa ja toinen kolmannessa kerroksessa. Jokaisessa kerroksessa on vastakkain kaksi vankiosastoa.

Vanajan vankilan Vanajan osastolla vangit asutetaan erikokoisiin soluasuntoihin, joissa vangit jakavat suihku- ja wc-tilat sekä keittiön. Vankilassa on muutama asuintila, jossa vanki voidaan majoittaa itsekseen. Muutoin asuinsolut ovat 3-7 hengelle tarkoitettuja. Vankilan perheosastoa varten on yksi rivitalo, joka jakaantuu 4 soluun. Vankilan perheosaston tilat on peruskorjattu noin viisi vuotta sitten. Muut asuinrakennukset ovat vanhoja. Vuosien varrella asuintiloja on pintaremontoitu ja yksittäisiä tiloja (suihkutiloja, keittiöitä) uudistettu, mutta rakennukset tarvitsisivat kunnostusta asuinviihtyvyyden nostamiseksi sekä jossain kohtaa peruskorjausta varten. Osaston vankilapaikkaluku on laskettu siten, että osassa huoneissa tulisi majoittaa kaksi naisvankia. Kahden hengen huoneet eivät sovellu naisvankien majoitusratkaisuksi kuin poikkeustapauksissa.

6.2. Naisvankien toiminnot

Turun vankilassa on naisille tarkoitettu kaksi työpistettä, ompelimo ja kutomo. Kutomon toiminta on enemmän erilaisten käsitöiden tekemistä (mattojen kutominen, neulominen, virkkaaminen) kuntoutumistavoitteisesti. Työtoimintaan saattoi päästä osapäiväisesti töihin kahdelta osastolta neljästä. Ompelimossa on paikkoja kuudelle naisvangille ja kutomossa seitsemälle. Usein työpisteissä kuitenkin työllistetään tätä useampia naisvankeja osastojen ollessa täysiä. Opiskelumahdollisuudet vaikuttivat vähäisiltä. Kesällä 2020 toimintoihin saattoi vaikuttaa vähentävästi kesäaika eli henkilökunnan kesälomat sekä pandemian torjumisesta johtuvat asiat. Nämä rasitteet huomioidenkin syntyi vaikutelma, että Turun vankilan naisosastojen toiminnot koskettavat vain osaa vangeista, ohjattua toimintaa on vähän ja vangit kärsivät runsaasta sellissä vietetystä ajasta. Vangit valittivat ohjatun toiminnan vähyyttä. Vankilan tarjoamia työaloja; Ompelimo ja kutomo, on pidettävä epätoivottavina niiden asenteellisuuden ja vanhanaikaisuuden vuoksi. Kuntoutuksellista ryhmätoimintaa oli vähän.

Satakunnan vankilan Köyliön osastolla naisvangeille on yksi toimipiste, jossa kuitenkin tehdään vaihtelevia töitä; Telttakorjaus, kenkien korjaus, varustehuolto ja pakkaustyöt. Naisvankien mahdollisuudet tehdä muuta kuin työtä, olivat selvittäjän käsityksen mukaan vähäiset. Kuntouttavaa toimintaa oli suunniteltu, mutta toistaiseksi toteutus pandemiapoikkeuksesta johtuen oli jäänyt vielä alkutekijöihin.

Pyhäselän vankilassa naisvangeille on tarjolla puolipäiväistä työtoimintaa yhdessä pisteessä, jossa kuitenkin on eri työpajoja; Rukkasten korjausta, viikkausta ja ompelimo. Lisäksi osastolla järjestetään toisinaan erilaista ohjattua toimintaa pelien, kauneudenhoidon tms. merkeissä. Toimintaa oli aika vähän eli vain harva vanki osallistui työhön ja hekin puolipäiväisesti. Vangit valittivat vähäistä ohjattua toimintaa ja sellissä vietettyä pitkää aikaa.

Oulun vankilassa naisvangeille järjestetään vähän työtoimintaa. 1-2 naisvankia voi päästä keittiölle osapäiväisesti, muilla oli viikko-ohjelmassa pari ohjattua liikuntatuokiota. Naisvangeilla on Oulun vankilassa mahdollisuus opiskella peruskoulua sekaryhmässä miesvankien kanssa. Naisvangeilla on mahdollisuus hakeutua vankilassa Jedun (Jokilaaksojen koulutuskuntayhtymän) järjestämään valmentavaan ammatilliseen (Valma) koulutukseen. Kesäaikana opiskelut olivat tauolla ja ohjattu toiminta vaikutti vähäiseltä. Vapauttamisyksikössä vangeilla on mahdollista käydä laitoksen ulkopuolella töissä, opiskelemassa tai hoitaa muita asioita.

Kestilän avovankilassa naisvangeille oli mahdollisuus osallistua kuntouttavaan toimintaan tai työhön piha-/korjaustöissä, siivouksessa tai osallistua Jedun (Jokilaaksojen kuntayhtymän) järjestämään ammatilliseen koulutukseen; Puuseppä, metalliartesaani tai tietotekniikka. Kaikki toiminnot järjestetään yhdessä miesvankien kanssa samoissa ryhmissä.

Vantaan vankilassa ei järjestetä mitään toimintaa ulkoilun lisäksi siellä lyhyesti viiptyville naisvangeille. Vangit viettävät lähes kaiken ajan Vantaan vankilassa ollessaan sellissä. Mikäli naisosasto palautetaan käyttöön, olisi naisvangeilla mahdollisuus ainakin osastolla tapahtuvaan toimintaan sekä liikuntasalin käyttöön. Henkilökunta oli ajatellut ryhmä- tai yksilömuotoisia kuntoutusohjelmia toteutettavaksi naisosastolla (Antiriippuvuudet, suuttumuksen hallinta, viisi keskustelua muutoksesta, terve, mielekäs päivä).

Hämeenlinnan uuteen avautuvaan vankilaan on suunniteltu työtoimintaa ompelimoon ja ulkotyöryhmään, siivoukseen ja tekstiilihuoltoon. Kaikki työtoiminta tulee olemaan opinnollistettua. Ompelimossa voi suorittaa tekstiili- ja muotialan opintoja ja ulkotyössä niin kiinteistöhuollon kuin puutarhapuolen opintoja. Lisäksi osastoilla on mahdollista tarjota vangeille tekemistä itsenäisesti tai ohjatusti. Hämeenlinnan vankilassa vangeilla mahdollisuus opiskella ainakin peruskoulua. Kuten Turun vankilan osalla todettiin, on hieman asenteellisesti raskasta tarjota uuden ajan älyvankilassa ompelutyötä. Muutoin voi todeta toimintasuunnitelmien olevan hyvällä tasolla. Vankilan johdon arvion mukaan 70 prosenttia vangeista tulee olemaan mukana toiminnoissa tutkintavangit mukaan laskettuina. Uuteen Hämeenlinnan vankilaan on suunnitteilla monipuolisesti

kuntoutustoimintaa (kristillinen päihdekuntoutus, Vinn- ja Voiva-ryhmä ainakin) sekä ryhmä- että yksilötyönä.

Vaasan vankilassa on pieni osasto, jossa kaksi naista voi päästä keittiötyöhön puolipäiväisesti. Muille järjestetään yhden työntekijän ohjauksessa 13 tuntia viikossa ohjattua toimintaa. Vangeille jää paljon aikaa sellissä tai osastolla olemiseen ilman ohjausta. Kesäaikana (ja pandemiarajoituksista johtuen) ohjattua toimintaa oli jouduttu karsimaan normaalista.

Jyväskylän avovankilassa naisvankien työtoimintamahdollisuudet olivat hyvät. Työtoiminta oli avolaitospalkalla ulkopuolisten kumppanien järjestämää ja työalat olivat monipuolisia. Naisvangeille oli suunnitteilla jotakin ryhmämuotoista kuntoutusta.

Vanajan vankilan Vanajan osastolla vankien työtoiminta järjestetään ulkopuolisten kumppanien tarjoamissa töissä. Hämeenlinnan kaupunki työllistää päivittäin 18 naisvankia, Metsähallituksen työryhmä on kahdeksalle. Sekä kaupungin että Metsähallituksen työt ovat erilaisia vuodenaikariippuvaisia luonnonhoito- ja virkistysalueiden kunnossapitotöitä. Lisäksi Museovirasto työllistää joitakin naisia Hämeen historiallisella linnalla siivoustöissä. Vankila-alueella tarjotaan toimintaa vangin kunnon mukaan joko osa- tai kokopäiväisesti juuri saapuneille sekä terveysrajoitteisille vangeille. Siviliopiskelu on mahdollista opiskelupaikan saaneille. Osastolla järjestetään useita eri ryhmämuotoisia kuntoutusohjelmia (Akka, Voiva, Vinn). Lisäksi järjestetään lähes viikoittain jotain ohjattua liikuntaa tms. Toiminta on monipuolista, mutta ulkopuolella tehtävät työt ovat lähes yksinomaan luonnonhoitotöitä. Olisi hyvä saada ulkopuoliseen työhön enemmän vaihtoehtoja työalojen suhteen.

6.3. Nais- ja miesvankien erillään pitäminen ja naisten turvallisuus

Turun vankilassa naisvangit ovat täysin erillään miesvangeista. Hyvin satunnaisesti eri sukupuolta olevat vangit näkevät toisiaan. Tilanteet ovat aina valvottuja. Vankilassa ei järjestetä tapahtumia siten, että tilaisuuteen voisi osallistua naisia ja miehiä. Nais- ja miesvankien välillä on kuitenkin erilaista viestittelyä ja parisuhteita solmitaan jopa avioliittoja myöden jokunen vuodessa. Naisvankien ulkoinen turvallisuus on hyvällä tasolla.

Satakunnan vankilan Köyliön osaston suljetuksi vankilaksi avoimet olosuhteet mahdollistavat vilkkaan nais- ja miesvankien välisen kanssakäymisen. Naisvangit altistuvat miesvankien katseille, yhteydenotoille ja ehdotuksille eli ei-toivotulle huomiolle vääjäämättä. Sekä vangit että henkilökunta joutuvat toistuvasti miettimään naisvankien

kulkureittejä, että häiriö olisi pienempää. Kuluneen vuoden aikana Köyliössä on ollut myös yksittäinen vakavampi häiriötilanne naisten osastoa koskien. Naisvankeja ei ole mahdollista pitää sillä tavoin erillään miesvangeista, kuten hyvä olisi. Tilanne on siksi huono vankilan johdon ja asialle sitoutuneen henkilökunnan ponnekkaista yrityksistä huolimatta. Ongelma vankilassa on rakenteellinen.

Pyhäselän vankilassa naisten osasto nykyisellä paikallaan on kohtuullisesti irrallaan miesvankien osastoista. Erityisen positiivista on naisten oma ulkoilupiha ilman miesvankien näköyhteyttä. Kuitenkin laitoksessa liikkeessään naisvangit tapaavat miesvankeja ja tulevat miesvankien toimesta nähdyksi. Vankilassa on toimintoja ja tapahtumia, joissa viestittelyyn on tavallista suuremmat mahdollisuudet. Naisten ja miesten erillään pitämisessä on ongelmia ja niistä on seurannaisvaikutuksia naisvankien turvallisuudelle. Kiitosta ansaitsee kuitenkin vankilan johdon ja naisvankiosaston vastuuhenkilöstön yritys kehittää naislähtöisiä toimintoja ja olosuhteita.

Oulun vankilassa naiset kohtaavat miesvankeja vankilan järjestämissä toiminnoissa sekaryhmissä sekä vankilassa liikkeessä. Vankilassa on ollut vuosien varrella todennettavissa erilaisia vankila-aikaisia suhteita mies- ja naisvankien välillä. Nais- ja miesvankien erillään pitäminen on vaihtelevaista. Vaikka suljetun vankilan rakenteet suojaavat naisvankeja pääosin, ei tilanne kuitenkaan ole hyvä. Vapauttamisyksikössä naiset asuvat omassa asuintilassa samassa rakennuksessa miesvankien kanssa. Miten vapauttamisyksikössä naisten ja miesten rinnakkaiselo sujuu, jäi vierailulla epäselväksi.

Kestilän vankila on niin kutsuttu seka-avovankila. Avovankilassa ei ole mitään konkreettisia rajoja (paitsi erilliset majoitustilat), jotka turvaisivat naisvankeja miesvaltaisessa joukossa. Vierailulla nähdyn ja kuullun perusteella todetaan naisvankien turvallisuuden olevan epävarma Kestilän vankilan olosuhteissa. Miten turvattomuus näyttäytyy, riippuu kulloinkin paikalle sattuneesta vankijoukosta. Tilanne ei ole vankilan henkilökunnan hallittavissa heidän ponnekkaasta yrityksestä huolimatta.

Vantaan vankilassa ei ole naisosastoa, mutta matkasellit tarjoavat naisvangeille miesvangeista irrallisen lyhytaikaisen majoittumisen. Ulkoilupihalla on teoriassa mahdollista viestitellä jonkun miesosaston vangin kanssa miesvankien etäällä olevien ikkunoiden välityksellä. Hyvin suljetun tutkintavankilan olosuhteissa naisvankien ulkoisen turvallisuuden puitteet ovat kunnossa.

Hämeenlinnan uudesta vankilasta voidaan todeta, että vankila on tarkoitettu vain naisille ja naisvangeilla on vapaus suorittaa rangaistustaan ilman miesvankeihin liittyviä rajoituksia tai jännitteitä. Henkilöstön suhtautuminen naisiin on tottunutta, joka vähentää naisvankien toiseuden kokemusta.

Vaasan vankilassa naisosasto on pieni ja keskellä vanhaa, tiivistä vankilarakennusta. Naisosastolta siirtyminen tarkoittaa aina miesvankien kohtaamista ja miesten osastojen ohittamista. Naiset käyttävät samaa ulkoilupihaa, jota valtaosa miesvangeista käyttää. Ulkoilupihalle on suora näköyhteys miesten selliosastoilta. Nykyisillään nais- ja miesvankien erillään pitäminen ei ole mahdollista rakenteellisista ratkaisuista johtuen. Pienessä, tiiviissä vankilassa valvonta kuitenkin ulottuu yleensä kaikkiin nais- ja miesvankien kohtaamistilanteisiin.

Jyväskylän avovankila on seka-avovankila, kuten Kestilän vankila. Vankilan järjestyssäännössä kielletään vierailut toisten vankien osastoilla. Vankilan majoitustilojen rappukäytävässä on kameravalvonta, jolla voidaan valvoa, että vanki ei asioi muulla kuin omalla asuinosaustollaan. Naisten osastojen sijoittaminen kahteen eri kerrokseen ei liene helpota naisosastojen valvontatyötä. Seka-avovankilassa nais- ja miesvankeja ei pidetä muutoin kuin asumisessa erillään. Vastuu kanssakäymisen laadusta lankeaa näin vangeille, joilla on siihen vaihtelevia kykyjä ja valmiuksia. Naisvankien turvallisuus on edellä mainituissa puitteissa ongelmallinen.

Vanajan vankilan Vanajan osastolla suorittaa rangaistusta vain naisvangit. Viimeisen 10 vuoden aikana vankilan perheosastolla on suorittanut rangaistustaan lyhyen hetken kaksi miesvankia. Tällöin mies/isä lapsensa kanssa on asutettu vankilan perheosastorakennuksessa olevaan yksiöön. Kaikki toiminta muiden vankivanhempien kanssa perheosastolla on tapahtunut valvotusti.

Mies- ja naisvankien erillään pitämisen haaste on koettu myös Vanajan vankilassa. Vankilan toinen osasto, Ojoisten osasto, sijaitsee seitsemän kilometrin päässä naisten osastolta. Ojoisten osastolla vangit ovat miehiä. Vuosittain vankilassa on törmätty yksittäisiin tilanteisiin, jossa Ojoisten osaston miesvanki ja Vanajan osaston naisvanki ovat yhteydessä soittelemalla, mahdollisesti pyrkivät tapaamaan enemmän tai vähemmän avoimesti. Alteimpia näille vankeusaikaisille suhteille naisvangeista näyttää olevan nuoret naiset, joilla on huumeiden käyttötaustaa. Toinen altis naisvankiryhmä on ulkomaalaistaustaiset naisvangit. Vankilassa on muutettu toimintatapoja nais- ja miesvankien kohtaamisten vähentämiseksi. Mm. AA- tai NA-ryhmissä käymiseen on sovittu naisten ja miesten vuorot. Kaupunkiasiointeja porrastetaan, ettei kohtaamisia synny. Tilannetta seurataan tarkoin ja asiaan puututaan tarkoituksenmukaisella tavalla.

6.4. Naisvankien terveydenhuoltopalveluiden saatavuus

Vankiloissa Turussa, Köyliössä, Pyhäselässä, Oulussa, Kestilässä ja Vaasassa vankiterveydenhuollon yksikön pääpotilasryhmä muodostuu miesvangeista. Lähes kaikilla

poliklinikoilla oli tunnistettu naisvankien isommat terveydenhuollolliset tarpeet, mutta vain harvassa niihin tarpeisiin vastattiin. Keskusteluissa esiintyi paikoin asenteellisuutta naisvankien haasteellisuutta kohtaan. Ilahduttava poikkeus oli Köyliön, Pyhäselän ja Kestilän poliklinikoiden henkilökunnan halu parantaa naisvankien terveydenhuoltopalveluita. Kaikilla poliklinikoilla korostettiin resurssien riittämättömyyttä naisvankien kanssa tehtävään työhön. Paikoin toivottiin koulutusta naisvankien asioihin liittyen.

Hämeenlinnan vankilan ja Vanajan osaston poliklinikoilla sekä vankisairaalassa naisvankien terveystulokset tunnettiin selvästi parhaiten ja niihin oli valmiuksia myös vastata resurssien puitteissa.

Jyväskylän vankilan poliklinikan tilanne on vaikea ja puutteellinen, erityisesti se on sitä naisvankien näkökulmasta.

6.5. Sukupuolinen häirintä

Sukupuolista häirintää kartoitettiin selvityksessä keskusteluissa vankiloiden henkilökunnan ja vankien kanssa. Lisäksi tavattuja naisvangeja pyydettiin vastaamaan nimettömänä lyhyeen häirintäkyselyyn. Seksuaalisen häirinnän kokemukset vankilassa olivat naisvangeilla yleisiä – 62,5 prosenttia vastanneista naisvangeista ilmoitti kyselyssä kokeneensa ainakin yhdenlaista seksuaalista häirintää vankilassa. 42 prosenttia vastaajista ilmoitti havainneensa jonkun muun naisvangin kokeneen seksuaalista häirintää.

Vertailun vuoksi todetaan, että sosiaali- ja terveysministeriön viimeisimmän vuoden 2017 tasa-arvobarometrin mukaan seksuaalista häirintää oli kokenut 38 prosenttia naisista. Alle 35-vuotiaista naisista häirintää oli kokenut yli puolet. Tasa-arvobarometrin mukaan naiset kokivat häirintää pääasiassa miesten taholta.

Naisvankiselvityksen perusteella voidaan pitää täysin selvänä, että seksuaalista häirintää tapahtuu vankiloissa. Naisvangeista enemmistö kokee häirintää vankilassa ollessaan. Yleisin häiritsijä oli kyselyvastausten perusteella toinen naisvanki ja sitten miesvanki. Naisten keskinäisen häirinnän yleisyys korostaa tarvetta naisvankien mahdollisuudelle majoittua yhden hengen selleissä/huoneissa sekä ohjauksen ja valvonnan tarvetta naisvankien toiminnoissa ja asuintiloissa.

Puolet häirintää kokeneista naisvangeista oli kokenut häirintää miesvangin taholta. Laitosolosuhteissa määrää voi pitää turhan korkeana.

Häirinnästä puhuminen ja raportointi vankilaympäristössä on jännittynyttä, erityisesti vankien keskuudessa. On mahdollista, että kyselyvastaukset ovat vain osa ilmiön kokoluokasta. Sekavankiloissa tehdään joka vuosi ilmoituksia mies- ja naisvankien välisestä sopimattomasta käytöksestä. Osa ilmoituksista on johtanut kurinpitoon ja toisinaan myös uudelleensijoitteluun toiseen vankilaan.

6.6. Naistutkintavankien olosuhteet

Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen antoi päätöksen 17.6.2020 naistutkintavankien olosuhteista. Päätöksessään apulaisoikeusasiamies ottaa kantaa seuraaviin asioihin:

Apulaisoikeusasiamies toteaa, ettei naistutkintavankeja majoiteta tutkintavankeuslain velvoittamalla tavalla erilleen vankeusvangeista. Apulaisoikeusasiamies kiinnittää huomiota, että naistutkintavangeillekin pitäisi olla mielekästä sellin ulkopuolista toimintaa. Tutkintavangin mielekkääseen toimintaan osallistuminen ei saisi edellyttää vankeusvankien kanssa samalle osastolle majoittumista. Hän huomioi myös, että vaikka tuomioistuin olisi määrännyt tutkintavangille yhteydenpitorajoituksia, tulee tutkintavankeus järjestää asianmukaisissa ja soveltuvissa tiloissa. Apulaisoikeusasiamies kiinnittää myös huomiota siihen, että naisvankien ei tule joutua häirityksi miesvankien taholta ulkoillessa tai vankilassa liikkeessä. Apulaisoikeusasiamies on huolestunut naistutkintavankien säilyttämisestä vankiloissa, joita ei ole oikeusministeriön asetuksessa määritelty naisten tutkintavankiloiksi – Mikkeli, Kuopio. Edelleen apulaisoikeusasiamies on huolestunut siitä, että Vantaan vankilassa säilytetään naistutkintavankeja, vaikka siellä ei ole Rikosseuraamuslaitoksen vahvistamia naisvankipaikkoja.

Selvittäjä saattoi todeta vierailukäyntiensä perusteella kaiken sen, mitä apulaisoikeusasiamies oli päätöksessään 17.6.2020 nostanut esiin. Käytännössä kaikissa naisten tutkintavankiloiksi määritellyissä vankiloissa (Vantaa, Hämeenlinna, Turku, Vaasa, Pyhäselkä, Oulu) naispuoliset tutkintavangit ja vankeusvangit olivat sijoitettuna samoille osastoille. Hämeenlinnan osalta tilanne korjaantuu vuoden 2020 lopulla uuden vankilan auetessa. Uuteen Hämeenlinnan vankilaan on tulossa kahdesta kolmeen tutkintavankiosastoa. Tutkintavangit, joilla on yhteydenpitorajoituksia, tullaan sijoittamaan tulo-osaston yhteyteen.

Naisvangeilla oli kaikissa tutkintavankiloina toimivissa laitoksissa hyvin vähän ohjattua toimintaa. Hämeenlinnan vankilan osalta tilanne korjaantuu loppuvuodesta uuden vankilan käynnistyessä. Oulun vankilassa työtoimintaan (keittiölle) pääsy edellytti vangin sitoutumista päihitteettömälle osastolle. Vaatimus oli sama niin tutkinta- kuin vankeusvangille.

Oulussa naistutkintavangeille, joilla on yhteydenpitorajoituksia tutkinnallisista syistä, oli oma kuusipaikkainen osasto. Vaasassa sitä vastoin naistutkintavanki, jolla oli tuomioistuimen määräämät laajat yhteydenpitorajoitukset, sijoitettiin ns. rajoitusvankien osastolle, jossa osaston muissa selleissä majoittui yleensä miespuolisia tutkintavankeja, joilla myös oli laajat yhteydenpitorajoitukset. Vaikka tällaisen osaston vangit eivät arjessa juuri kohtaa, on yksittäisen naisvängin sijoittaminen miesvankien kanssa samalle osastolle asetelmallisesti hankala.

Selvittäjä ei vieraillut Mikkelin eikä Kuopion vankiloissa, mutta voi vahvistaa apulaisoikeusasiamiehen tiedon, että näissä vankiloissa säilytetään lyhytaikaisesti naisvankeja matkasellitiloissa. Vankien palaute kyseisistä tiloista oli hyvin negatiivinen. Vankien kertoman mukaan matkasellit ovat usein epäviihtyisiä, niissä saatetaan asuttaa yhtä aikaa useita erikuntoisia vankeja. Monet kuvaavat päiviä näissä matkaselleissä ahdistaviksi. Selvittäjälle syntyneen käsityksen mukaan naisvankien viipyminen kyseisten vankiloiden matkaselleissä on yleensä pari päivää, mutta voi yksittäistapauksissa venyä jopa viikkoon vanginkuljetusyhteyksien tai muiden syiden vuoksi.

Vantaan vankila säilyttää myös naispuolisia tutkinta-, vankeus- ja sakkovankeja yleensä muutaman päivän ajan ennen siirtoa, mutta myös Vantaan vankilassa on ollut yksittäisiä tapauksia, jossa vanki on viipynyt matkaselliolosuhteissa jopa viikon.

6.7. Naisvankien kanssa työskentelevän henkilökunnan sukupuolijakauma ja nais erityisyyteen perehtyminen

Rikosseuraamuslaitoksen henkilöstöstä naisia on noin 40 prosenttia. Valvonta- ja ohjaushenkilöstöstä naisia on noin 25 prosenttia.

Vankiloissa, joissa on Rikosseuraamuslaitoksen vahvistamia naisvankipaikkoja, valvontahenkilökunnasta naisten osuus vaihteli Kestilän ja Vaasan vankilan alle 20 prosentista Hämeenlinnan vankilan 50 ja Vanajan osaston 75 prosenttiin. Suurimmassa osassa näitä vankiloita naispuolista valvontahenkilökuntaa oli alle 40 prosenttia.

Osassa vankiloissa yövalvonta tapahtuu toistuvasti ilman naispuolista henkilökuntaa (Vaasa, Kestilä, Pyhäselkä). Lähes kaikissa muissa naisvankien vankiloissa yövalvontaan suunnitellaan myös naisvartija, mutta satunnaisia öitä hoidetaan vain miesvartijoilla. Parhaiten naisvartijoita yövuoroissa oli Hämeenlinnan vankilassa, Vanajan osastolla, Jyväskylän vankilassa ja Köyliön osastolla.

Lähes kaikissa vankiloissa kerrottiin, että naisosastolle pyritään päivisin sijoittamaan työhön naispuolista valvontahenkilökuntaa. Toteutus vaikutti vaihtelevalta.

Vankilahenkilökunnalla ei pääsääntöisesti ollut erityistä koulutusta naisvangeista, sukupuolisensitiivisyydestä tai ylipäättään nais erityisestä työotteesta.

Jokaisesta selvityksen kohteena olevasta vankilasta löytyi yksittäisiä työntekijöitä, joilla oli tavanomaista enemmän kokemusta ja kiinnostusta naisvankien kanssa tehtävästä työstä. Vankiloissa työskenteli yksittäisiä virkahenkilöitä, joilla oli erityiskoulutusta, josta on hyötyä naisvankien kanssa tehtävässä työssä.

Kaiken kattavan naisvankeihin liittyvän tiedon ja perehtymisen puutteen lisäksi naistyötä sävyttivät alalle yleisesti pesiytyneet käsitykset naisvankien hankaluudesta. Tätä tarinaa toistettiin lähes kaikissa vierailuissa vankiloissa.

7. Järjestönäkökulmia

7.1. Vailla Vakinaista asuntoa ry, Naiserityisyys asunnottomuustyössä -hanke ja Naistenkartano ry

Osana naisvankiselvitystä selvittäjä tapasi 10.8.2020 Vailla Vakinaista ry:n Naiserityisyys asunnottomuustyössä hankkeen Jenni Erosen ja Riikka Tuomen ja Naistenkartano ry:n Anna Vuorion, Liisa Kiilusen ja Sini Astrenin. Vailla vakinaista asuntoa yhdistys on osallistunut Y-säätiön koordinoimaan naiserityisyys asunnottomuustyössä -hankkeeseen. Hankkeessa on työskennelty naiserityisen työotteen kehittämiseksi asunnottomuustyössä. Naistenkartano ry tekee naisten parissa ennaltaehkäisevää päihdetyötä. Toiminnan tavoite on vahvistaa naisten arkielämän hallinnantunnetta ja tukea naisia positiivisen muutoksen saavuttamisessa. Naistenkartanon yksi toimintamuoto on Novat-ryhmät, joita on tarkoitus pilotoida naiserityisyys asunnottomuustyössä -hankkeen naisasiakkaiden kanssa. Tapaamisessa käytiin laajaa keskustelua toisaalta VVA ry:n ja Naistenkartanon ja Rikosseuraamuslaitoksen naisvankiysiköiden mahdollisista yhteistyön muodoista ja toisaalta keskusteltiin naiserityisen työn kehittämisestä ja siihen liittyvästä henkilöstön koulutustarpeesta.

7.2. Kriminaalihuollon tukisäätiö ry

19.8.2020 selvittäjä tapasi kriminaalihuollon tukisäätiön edustajia, toiminnanjohtaja Sanna Sunikka, kriminaaliasiamiestoiminnassa työskentelevät Marjatta Kaurala, Annika Lapintie ja Marja Lähde sekä Naiset Näkyviksi -hankkeen Sari Lönnberg, Suvi Kivimäki, Christine Saarinen ja Piia Immonen.

Keskustelu käytiin naisvankien nykytilanteen ja kehittämistarpeiden äärellä.

Kriminaalihuollon tukisäätiön edustajien kanssa käydyssä keskustelussa todettiin, että naisvankien toimeettomuus suljetuissa vankiloissa on ongelma.

Krits:n asiantuntijat nostivat esiin, että monessa vankilassa ainoa opiskeluvaihtoehto on selliopiskelu, joka on monelle naisvangille hyvin vaikeaa. Naisten omia opiskeluryhmiä ei saada kasaan, koska naisosastot ovat niin pieniä. Kriminaaliasiamiestoiminnan työntekijät sekä naishankkeen työntekijät korostivat, että olisi tärkeä saada päihdekuntoutusosastoja useampiin naisvankien laitoksiin. Kaiken kaikkiaan naisvankien ryhmämuotoisista toiminnoista oltiin huolissaan naisosastojen pienuuden vuoksi.

Kriminaalihuollon tukisäätiön edustajien mukaan terveydenhuolto, mukaan lukien psykologipalvelut kaipaivat selvää tason kohotusta naisten vankiloissa. Liian usein naisten sairaudet jäävät hoitamatta vankeusaikana. Isoja ongelmia nähtiin myös siviilipuolen sairaanhoidon kyvyssä ymmärtää rikostaustaisen naisen hoitoon pääsyn tarpeita. Krits:n näkökulmasta toivottaisiin vankiloiden ja vankiterveydenhuollon tiiviimpää yhteistyötä juuri naisvankien tilanteiden edistämiseksi.

Järjestöedustajat toivoivat naisten laitoksissa huomioimaan nykyistä paremmin naisten vaatetukseen ja hygieniaan liittyviä tarpeita: Alusvaatteita, kuukautissuojia, naisten kokoisia (työ)vaatteita. Hygieniatuotteiden olisi tärkeä tulla vankilan puolesta.

Kriminaaliasiamies piti kestäättömänä sitä, että naistutkintavangit voivat edelleen joutua miesten osastolle tutkinnallisista syistä asetettujen yhteydenpitorajoituksiensa vuoksi. Keskusteltiin myös naistutkintavankien usein vakavista mielenterveydenongelmista, joiden vuoksi tiukkojen yhteydenpitorajoitusten aikanakin, vankilassa olemisen olosuhteisiin, tulisi kiinnittää erityistä huomiota.

Kriminaalihuollon tukisäätiön työntekijät nostivat esiin vankiloissa esiintyvän työntekijöiden, erityisesti valvontahenkilökunnan, ikävät asenteet naisvankeja kohtaan. Krits:n edustajien mukaan tarve nais erityisosaamiselle ja -koulutukselle on suurta.

Selvittäjä oli erikseen pyytänyt niin kriminaaliasiamiestoiminnan työntekijöitä kuin Naiset näkyviksi hanketyöntekijöitä pohtimaan kysymystä: Tulisiko naisvankien palveluita (naispaikkoja) keskittää vs. miten suhtautua kotipaikkaläheisyys -näkökulmaan. Vastaus oli kirjattuna:

”Kannatamme naisvankiloita tai naisten keskittämistä alueellisesti, jotta saataisiin useampia naisosastoja samaan vankilaan. Tällöin olisi mahdollista järjestää riittävät tukipalvelut ja toiminnot. Nais erityisen työn osaamista pystyttäisiin keskittämään. Tärkeäksi tulee läheisten tukeminen tapaamisissa, Skype-tapaamismahdollisuuksien parantaminen ja vankipaikat kaupunkivankiloissa, joihin on helppo ja sujuvat kulkuyhteydet.”

Kriminaalihuollon tukisäätiön asiantuntijat esittivät uuden ajatuksen vankien tapaamistoiminnasta. Entä jos vankien tapaamiset järjestettäisiin suljetuissa vankiloissa erillisessä tapaamispaikassa, jossa vankila hoitaa turvatarkastukset ja kolmannen sektorin järjestötyöntekijät hoitaisivat vankien ja läheisten kohtaamiset ja läheisten tukemisen. Tällainen malli löytyy brittivankiloista.

Nais erityisyydestä Krits:n asiantuntijat lausuiivat, että näkevät sen olevan sitä, että nähdään naisvangit erityisiä palveluita tarvitsevinä, joilla on taustallaan paljon

uhrikokemuksia ja erilaisia traumoja ja joilla ei ole tukea siviilissä samalla tavalla kuin monilla miehillä. Traumojen hoito, väkivaltakokemusten ja väkivaltakäyttämisen käsittely, seksuaaliterveyspalvelut, päihdehoidot sekä lapsiin ja läheisiin liittyvät asiat korostuvat nais erityisessä työssä.

8. Kansainvälisiä hyviä käytäntöjä

8.1. Kanada

Kanadassa naisten kanssa työskentely rikosseuraamuksissa perustuu aina nais erityiseen työotteeseen. Kanadan käytänteet käyvät hyvästä esimerkistä nais erityisen työn osalta.

Siellä kaikilta naistuumittujen kanssa työtä tekevilta edellytetään ja heille järjestetään pakollinen nais erityinen koulutus, Women Centred Training.

Naisvankiloiden ensilinjan työntekijöiltä, kuten vartijat, ohjaajat, edellytetään 15 tunnin verkkopohjaisen nais erityisen työn orientaatiokurssin suorittamista sekä 60 tunnin lähiopetukseen osallistumista.

Muilta naisvankilan työntekijöiltä, kuten huoltohenkilökunta, hallinnossa työskentelevät, edellytetään 15 tunnin verkkopohjaisen orientaatiokurssin lisäksi 22 tunnin lähiopetukseen osallistumista nais erityisestä työotteesta.

Kolmen vuoden välein kaikki naisvankiloissa työskentelevät virkahenkilöt osallistuvat pakolliseen päivän mittaiseen täydennyskoulutukseen. Koulutus tapahtuu 10-20 hengen opintoryhmissä aiheeseen hyvin perehtyneen asiantuntijan johdolla.

Kanadan vankeinhoidossa nais erityisen työn linjauksissa korostetaan henkilökunnan motivoituneisuutta ja soveltuvuutta naisvankityöhön. Kanadassa on joitakin erityisiä virkanimikkeitä, joita käytetään vain naisten vankiloissa mm. intensiivisen vaikuttamisen päällikkö, käyttäytymisohjaaja.

Nais erityinen työ on organisoitu läpi Kanadan vankeinhoidon ylimmästä johdosta yksikkö- ja osastotasolle.

Lähteenä ollut henkilökohtaisesti Christine Lessard, Senior Project Officer, Women Offender Sector, Correctional Service of Canada ja Jennifer Oades, Chairperson, Parole Board of Canada.

8.2. Skotlanti

Skotlanti on hiljattain luonut nais erityisen työn koulutusohjelman henkilöstölleen.

Koulutusohjelman tavoite on luoda työote, joka perustuu sukupuolisensitiivisyyteen ja trauma-informoituun työotteeseen.

Naiserityisen koulutuksen peruspaketti on 5-päiväinen koulutus, joka kattaa ainakin seuraavat aiheet: Sukupuolisensitiivisyys vankilaoloissa, traumainformoitu lähestymistapa, vankilasäännöt, YK:n Bangkokin säännöt, arvot, asenteet ja etiikka, asiakaslähtöinen, voimavarakeskeinen työote, psyykkinen ja fyysinen hyvinvointi, desistanssia käytännössä, ei-invasiiviset tavat tehdä tarkastus- ja turvallisuustöitä, perhesuhteet, myönteisen vuorovaikutuksen rakentaminen, oma jaksaminen ja palautuminen.

Naisvankityötä tehneille on kaksipäiväisiä työpajoja, joissa on enemmän keskustelua ja vähemmän luennointia. Teemat työpajoissa ovat: Uskomukset, ennakkoluulot, käyttäytyminen, traumainformoitu/myötätuntoinen työote, terveys ja mielenterveys ja oma hyvinvointi ja palautuminen.

Koulutusohjelmaa on tarkoitus kehittää siten, että eri teemoista järjestettäisiin vuosittain opintomoduuleita, joita henkilökunta voisi suorittaa joko verkkopohjaisesti tai lähiopetuksessa.

Skotlannin naistyön koulutusohjelman suunnittelusta ovat vastanneet Anna McKenzie, Criminal Justice Theme Lead, Scottish Prison Service College ja Christina McGarry, Learning and Development Manager, Scottish Prison Service College.

Skotlannin vankeinhoito pyrkii kouluttamaan kaikki alan työntekijät lähivuosina traumainformoidun työotteen eritasoisiksi osaajiksi.

Tiedot Skotlannin osalta toimitti Matthew Maycock, Learning and Development Researcher, Scottish Prison Service.

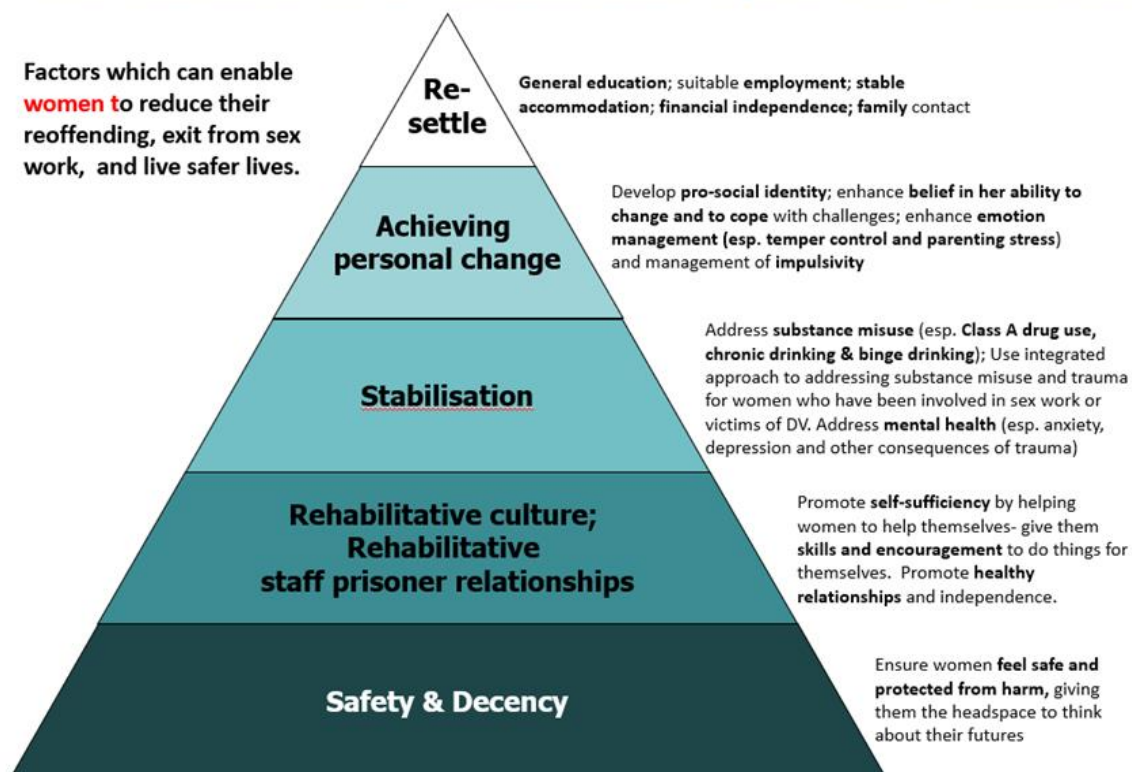
8.3. Englanti

Englannin vankeinhoitojärjestelmässä on edistyksellisesti toimivia naisvankiloita. Muun muassa Drake Hall Staffordissa on toiminut innoittajana uuden Hämeenlinnan vankilan suunnittelussa.

Englannissa on julkaistu vuonna 2015 käsikirja naisvankityön tueksi nimellä: Better Outcomes for Women Offenders. Kyseessä on 16-sivuinen käsikirja, jossa kerrotaan aluksi lyhyesti naisvankien taustatietoja. Pääosa käsikirjasta sijoittuu teemojen ”Mikä auttaa naisvankien uusintarikollisuuden vähentämisessä, naisten turvallisuuden edistämässä ja naisten elämänhallinnan edistämässä” alle.

Käsikirjassa esitetään mm. seuraava hierarkinen malli naisvankilan kuntouttavista ominaisuuksista:

The features of a rehabilitative prison for women

Kuvio 3. Hierarkinen malli naisvankilan kuntouttavista ominaisuuksista.

Englannista löytyy paljon valmista kirjallista materiaalia naisvankityöhön liittyen, mm. käsikirja sellaisten naisvankien kanssa työskentelyn tueksi, jotka ovat kohdanneet perheväkivaltaa tai seksuaaliväkivaltaa.

8.4. Ruotsi

Ruotsi luopui naisvankien sijoittamisesta miesvankien kanssa samoihin vankiloihin vuonna 1998. Naisvangeille on viisi vankilaa. Osa näistä vankiloista jakaantuu suljettuun ja avovankilaan. Naisvankipaikkoja on noin 300.

Jokaiselle naisvankilaan työhön tulevalle työntekijälle tarjotaan noin viikon mittainen perehtymiskoulutus naisvankityöstä. Lisäksi käytössä on verkkopohjaisia koulutuksia.

Naisvankiloiden johtajat ovat verkostoituneet ja kehittävät ja valvovat nais erityisiä palveluita, kuten: Naisille oikean turvallisuustason mukaiset laitokset, naisvankien opiskelu- ja työmahdollisuudet, väkivaltaa kokeneiden ja prostituutiossa mukana olleiden naisten

huomioiminen, naisten terveydenhuoltopalveluiden tarvestaavuus, joogamahdollisuudet, naistutkintavankien toimintamahdollisuuksien kehittäminen.

Vuosina 2008 - 2010 Ruotsissa toteutettiin naisvankien toimintojen kehittämis- ja tutkimushanke. Hanke käynnistyi huolesta, miten huono itsetunto, syyllisyys, häpeä sekä oman terveydenhoidon laiminlyöminen ovat yhteisiä monille naisvangeista. Kuitenkaan näihin asioihin ei nähty puututtavan riittävästi vankeusaikana. Hankkeessa naisvankien taustoja tutkittiin ja tukitoimintoja ja palveluita kehitettiin laajalla rintamalla.

Ruotsin tietojen koostamisessa auttoi Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksiköstä asiakastyö ja toiminnot osastolta erityisasiantuntija Ulla Knuuti.

9. Yhteenveto

9.1. Tilanne yleisesti

Naisvankeja on kahdeksan prosenttia suomalaisvankiloiden vangeista. He ovat siis vankiloiden näkökulmasta pieni, alle 10 prosentin vähemmistö. Katsoopa naisvankien asioita mistä näkökulmasta tahansa, voi todeta heidän jääneen vankeinhoidon sivuun, marginaaliin tai he ovat unohtuneet kokonaan, kun tiloja, toimintoja tai turvallisuutta on suunniteltu tai henkilökuntaa koulutettu. Naisvankiosastoja on sijoitettu vuosien varrella eri vankiloihin monesta eri syystä, mutta harvoin syy on ollut naisvankien tarpeet. Vankilat ovat saaneet järjestää naisvankien toiminnot ja palvelut hyvin itsenäisesti ilman mitään ohjaavia reunaehtoja. Kansainväliset suositukset naisvankeihin liittyen eivät ole Suomessa vankiloissa yleisesti tunnettuja, saati sovellettuja.

Naisvankityötä ei ole Rikosseuraamuslaitoksessa johdettu, ohjattu tai organisoitu suunnitelmallisesti. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikössä on yksi erityisasiantuntija, jolle on nimetty vastuu naiserityisestä työstä. Alue- tai laitostasolla ei ole naistyön vastuuhenkilöitä. Kun toimintaa ei johdeta eikä ohjata, toiminta toteutuu sattumanvaraisesti ja epäyhtenäisesti.

Toinen ongelma on tiedon ja osaamisen puute. Rikosseuraamusalalla ei ole järjestetty koulutusta naisvankityöhön liittyen. Termi naiserityisyys on tullut osaksi alan keskustelua, mutta termin sisällöstä on vaihtelevia käsityksiä. Yhdessä selvitykseen liittyvässä keskustelussa naisvankityötä tekevä virkahenkilö totesi että ”meidän vankilan esimiehille naiserityisyys tuntuu tarkoittavan sitä, että on paikka, missä naisvangit voi lakata kynsiä ja että naiset saa leipoa pullaa.”

Kolmas ongelma on alalle juurtuneet ennakkoluulot naisvangeista. Osa asenteista on jopa naisvihamielisiä. Eräällä vierailukäynnillä vankilan virkahenkilö totesi, ”...etteihän naisvankeja kukaan mihinkään vankilaan halua... Että parasta olisi, että joka vankilaan perustettaisiin pieni naisten osasto ja hankalia naisvankeja voitaisiin sitten siirtää vankiloista toiseen.”

Naisvankityön kentän tason ongelmia vankiloissa on tarkasteltava laajemmassa viitekehyksessä. Naisvankien asioiden hoidossa on ongelmia myös ylätasolla, jota yritän kuvata esimerkein.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen antoi päätöksensä naistutkintavankien olosuhteista 17.6.2020. Päätös itsessään sisältää paljon sellaisia havaintoja, josta voi

ymmärtää, ettei naisvankien asiat ole olleet kenenkään vankiloita ohjaavan tahon ykköslistalla ja monet ongelmat ovat kestäneet vuosia.

Selvittäjänä kiinnostuin päätöksessä mainitusta Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön apulaisoikeusasiamiehelle antamasta vastauksesta. Vastauksen mukaan ”Nais erityisen osaamisen suhteen Suomi on heikommassa asemassa kuin esimerkiksi muut pohjoismaat, sillä vankeinhoidon perustutkintoon ei kuulu opintoja nais erityisestä työstä. Tilanne tulee muuttumaan, kun perustutkinnon sisältöä päivitetään.”

Koska tämä vastaus oli annettu vuoden 2019 alkupuolella, kiinnostuin tiedustelemaan Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksesta, millainen on päivitetty perustutkinto ja millainen sisältö siihen on rakennettu nais erityisestä työstä. Tiedustelin asiaa Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen johtaja Hannu Kiehelältä. 17.8.2020 Kiehelä vastasi, ettei mitään tällaista päivitystä tutkintoon ole tehty. Kiehelä ilmoitti olevansa toki halukas lisäämään perustutkintoon opintoja nais erityisestä työstä. Suunnitelma perustutkinnon päivittämisestä naistyön osalta onkin sittemmin käynnistynyt.

Keskushallintoyksikön vastaus apulaisoikeusasiamiehelle antoi kuitenkin aiheen olettaa, että keskushallintoyksikkö on ryhtynyt toimiin perustutkinnon sisällön päivittämiseksi, koska lausunnon henki oli, että tilanne korjaantuu. Kuitenkaan siis Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksiköstä ei oltu puolentoista vuoden aikana viestitty asiasta (tarpeesta päivittää perustutkinnon koulutussisältöä) koulutuskeskuksen johtajalle.

Apulaisoikeusasiamiehen 17.6.2020 päätöksen sisältä löytyi muutakin mielenkiintoista. Oikeusministeriön kriminaalipoliittisen osaston vastauksessa 25.2.2019 apulaisoikeusasiamiehelle oli todettu, että se tulee asettamaan vuoden 2020 tulostavoitteeksi Rikosseuraamuslaitokselle selvittää, mihin vankiloihin on tarkoituksenmukaista sijoittaa naistutkintavankeja Hämeenlinnan uuden vankilan valmistuttua. Rikosseuraamuslaitoksen selvityksen tulee Oikeusministeriön kriminaalipoliittisen osaston vastauksen mukaan olla laadittu ennen uuden Hämeenlinnan vankilan käyttöönottoa. Kuitenkaan oikeusministeriön kriminaali- ja rikosoikeusosasto ei ole asettanut kyseistä tulostavoitetta Rikosseuraamuslaitokselle vuodelle 2020.

On mahdollista, että näihin mainittuihin ristiriitaisuuksiin on hyvä ja järkevä selitys, mutta on myös mahdollista, että naisvankiasia on unohtunut tai jäänyt muuten sivuun, kun vastaukset apulaisoikeusasiamiehen tiedusteluihin oli annettu.

Naisvangit ja nais erityisyys unohtuu joskus sielläkin, missä vähiten sitä odottaisi. Hämeenlinnan uusi naisvankila on aukeamassa loka-marraskuussa 2020 eikä henkilökunnalle ole toistaiseksi tarjottu koulutusta naisvankityöhön tai nais erityiseen

työotteeseen liittyen. Henkilöstön koulutussuunnitelmassa on suunnitelma nais erityisistä työpajoista, joiden toteutus olisi vuoden 2021 puolella. Mikään tahon ei siis muistanut huolehtia, että Suomen ensimmäisen ainoastaan naisvangeille tarkoitetun vankilan henkilökunta, olisi koulutettu, kuten kaikki kansainväliset suositukset (Bangkokin sääntö 33, Euroopan neuvoston vankilasääntö 81.3, CDPC:n ohje, CPT:n naistyön asiakirjan 5.kohta) edellyttävät, nais erityisiin kysymyksiin ja työotteeseen ennen vankilan avaamista.

Täysin linjassa ei ole ollut edes Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen toiminta naisvankiasioissa. Eduskunnan apulaisoikeusasiamies 17.6.2020 päätöksessään toteaa, ettei naisten tule joutua häirinnän kohteeksi tutkintavankiloissa ja edelleen toteaa, että riski häirintään on olemassa, jos vankila on pääosin miehille tarkoitettu eikä tilojen suunnittelussa ole huomioitu naisvankien miesvangeista erillään pitämisen tarvetta.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on kuitenkin takavuosina tarkastanut seka-avovankiloita, eikä tarkastusasiakirjoissa ole ilmaistu minkäänlaista huolta tai edes kysymystä naisvankien mahdollisesta kokemasta häirinnästä. Onko todella ajatus, että häirinnän riski on vain suljetuissa vankiloissa, mutta ei avovankiloissa?

Kun tarkastelee kansainvälisiä suosituksia, voi helposti todeta, että Rikosseuraamuslaitos ja Suomi on monin paikoin täysin eri linjoilla eikä noudata YK:n tai Euroopan neuvoston piirissä annettuja naisvankeja koskevia suosituksia. Suomi ei kuitenkaan ole yksin. Tilanne on Norjassa hyvin samansuuntainen. Siellä oikeusasiamies julkaisi vuonna 2017 raportin naisvankien olosuhteista norjalaisissa suljetuissa vankiloissa. Raportti kiinnittää huomiota hyvin samanlaisiin epäkohtiin, mihin selvittäjä tässä selvityksessä suomalaisvankiloissa:

Vanhat huonokuntoiset vankilatilat, naisilla miehiä pienemmät ulkoilupihat, sekavankiloissa naisvankeihin kohdistuu epätoivottavaa huomiota ja häirintää ja harvalla vankilalla on puuttumiskäytäntöjä häirintään, naisilla huonommat työmahdollisuudet vankiloissa kuin miehillä, naisvangit saavat huonosti apua mielenterveysongelmiinsa, naisilla ei ole mahdollisuutta valita lääkärin/hoitajan sukupuolta, päihdekuntoutusmahdollisuudet suppeat. Norjan oikeusasiamiehen raportissa todetaan olosuhteiden poikkeavan kansainvälisistä suosituksista merkittävästi. Myös Norjassa naisvankeja on sijoitettu miesvankienemmistöisiin vankiloihin. Linkki Norjan oikeusasiamiehen raporttiin englanniksi: https://www.sivilombudsmannen.no/wp-content/uploads/2017/05/SIVOM_temarapport_ENG_WEB_FINAL.pdf

Ruotsia lukuun ottamatta pohjoismaat näyttävät naisvankien olosuhteissa kyseenalaisessa valossa. Tanskassa naisvankeja on vuosien ajan sijoitettu samoille osastoille miesvankien kanssa. Nyt käytäntöä on alettu muuttamaan naisvankien sijoittamiseksi erilleen miesvangeista. Tanskaan remontoidaan parhaillaan Jyderupin

vankilaa sillä tarkoituksella, että siitä tulee vuonna 2021 monipuolinen, vain naisille tarkoitettu vankila. Siinä missä pohjoismainen vankeinhoito on maailman laajuisessa tarkastelussa edelläkävijä vankien kohtelun, turvallisuuden ja vankilahenkilökunnan kouluttamisen suhteen, on naisvankien kohtelu ollut takapajuista ja kansainvälisistä suosituksista piittaamatonta. Tämä on hämmentävää.

Selvittäjänä olen löytänyt yhden mahdollisen selityksen, joka tiivistyy termiksi tasa-arvoharha. Oikeusministeri Anna-Maja Henriksson puhui 25.9.2019 seminaarissa naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisestä ja Istanbulin sopimuksen toimeenpanosta Grevion raportin tilaisuudessa. Oikeusministeri Henriksson sanoi:

”Nostan esiin vielä yhden havainnon Grevion asiantuntijoilta. Ulkopuolisina heidän on ehkä helpompi nähdä tasa-arvomme taakse. Meillä on pitkään ollut vallalla ajatus, että miehet ja naiset ovat tasa-arvoisia toimijoita. Ehkä juuri tämä **tasa-arvon harha** on johtanut siihen, että naisten erityisongelmat, kuten perheväkivalta, ovat saattaneet jäädä turhan vähälle huomiolle. Hallitus pyrkii ehkäisemään myös miehiin kohdistuvaa väkivaltaa kaikin keinoin, mutta olisiko meidän aika tunnustaa, että naisiin kohdistuvalla väkivallalla on omat erityispiirteet? Naisiin kohdistuvassa väkivallassa usein kyse vallan käytöstä, halusta hallita ja haavoittaa naisia sukupuolen perusteella. Kun tämä tunnustetaan ja tunnustetaan, ymmärrämme, että myös väkivallan ehkäiseminen ja uhrin auttaminen vaativat omat lähestymistapansa.”

Vaikka oikeusministeri Henriksson puhui tilaisuudessa naisiin kohdistuvasta väkivallasta yhteiskunnallisena ilmiönä ja liitti siihen epäilyn suomalaisessa yhteiskunnassa olevasta tasa-arvon harhasta, sopii epäily selitykseksi myös naisvankien erityistarpeiden unohtumiseen suomalaisessa järjestelmässä. Oikeusministeri Henrikssonin puhe soveltuu tässä siteerattavaksi myös siitä syystä, että naisvankien taustoihin tiivistyy valtavasti naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Oikeusministerin puhetta muuntaen voikin kysyä, olisiko meidän aika tunnustaa, että naisvangeilla on erityispiirteensä? Kun tämä tunnustetaan ja tunnustetaan, ymmärrämme että työ vaatii omaa osaamista, oman lähestymistapansa ja riittävästi voimavaroja.

Naisvankien kohtelun, toimintojen ja turvallisuuden parantaminen ei ole vain arvo- ja asennekysymys. Suomalainen lainsäädäntö, erityisesti yhdenvertaisuuslaki, velvoittaa viranomaisen, kuten Rikosseuraamuslaitoksen, edistämään toimissaan yhdenvertaisuutta. Naisvankien kohtelu enemmistön eli miesvankien ehdoilla ei ole yhdenvertaisuutta. Tosiasiallisen yhdenvertaisuuden toteutuminen edellyttää naisvankien erityistarpeiden huomioon ottamista.

9.2. Tilanne vankiloittain

Tässä kappaleessa tiivistetään kunkin vankilan kriittiset kehittämiskohteet naisvankien olosuhteiden, toimintojen ja turvallisuuden näkökulmasta. Tarkemmin naisvankipaikkojen kehittämiseen palataan kehittämisehdotuksia, suosituksia luvun 10.3. naisvankipaikat - vankilaratkaisut kappaleessa.

Turun vankilassa on hyvät suljetun vankilan tilat naisvangeille. Naisvangeille on neljä 9-10-paikkaista osastoa. Turun vankilassa naisvankisosastojen toiminta on ajautunut sekavaan tilaan selvittäjän mielestä kahdesta syystä. Naisvankityön osaaminen ja organisointi on ollut puutteellista. Naisvangit tarvitsevat merkittävästi enemmän ohjattua tekemistä, joka vaatisi naisvankityöhön koulutettua henkilökuntaa ja voimavarojen kohdentamista työhön. Turun vankilassa on hyvät mahdollisuudet sijoittaa tutkintavangit omalle osastolleen. Tutkintavankimäärän vaihdellessa, voisi tulo-osasto toimia toisena tutkintavankien osastona. Kaksi muuta osastoa (todennäköisesti nykyiset toimintaosastot) voisi varata vankeusvangeille. Turun vankilan naisosastojen kohdalla tarvitaan pikaisesti koulutusta ja yhteistä suunnittelua toiminnan uudelleenjärjestämiseksi. Jokaiselle naisvankiosastolle on järjestettävä toimintaa sekä aamupäivälle että iltapäivälle. Osa tarpeellisesta henkilöstöresurssista voisi löytyä töiden uudelleenjärjestelyllä vankilan henkilökunnasta, mutta todennäköisesti työhön tulisi osoittaa jonkin verran lisäresurssia. Turun vankilan naisosastot voidaan saada toimimaan mallikkaasti lisäresurssoinnilla ja koulutuksella.

Satakunnan vankilan Köyliön osaston naisosaston ongelma on rakenteellinen. Naisvankeihin kohdistuu liian paljon epätoivottavaa huomiota miesvankien toimesta ja naisosaston toimintaedellytykset ovat nykyisellään ahtaalla. Naisvankien oikeuksien näkökulmasta osastosta tällaisenaan olisi luovuttava. Satakunnan vankilan Köyliön osaston mahdollisuuksiin naisvankityössä palataan kehittämisehdotuksia ja suosituksia luvussa.

Pyhäselän vankilassa olisi luovuttava kahden ja kolmen hengen sellien käytöstä. Naisvankien tulisi saada majoittua yhden hengen selleihin. Yhden hengen selleihin siirtyminen pienentäisi luonnostaan osaston kokoa enimmillään 12-paikkaiseksi. Sekin olisi tarkoituksenmukaista, koska nykyinen osastokoko, 17 paikkaa, on liian iso. Pyhäselän vankilan naisten osastolle olisi välttämätöntä osoittaa nykyistä enemmän ohjaavaa henkilökuntaa, jotta osastolla voitaisiin järjestää arkipäivisin ohjattua toimintaa sellin ulkopuolella. Aktiivitoiminnot tulisi suunnitella uudelleen. Koska nykyinen osasto muodostuu kahdesta alun perin erillisestä osastosta, tulisi harkita osastojen rakenteellista erottamista ja varata pienempi osasto tutkintavangeille. Kumpikin osasto tarvitsee

ohjaavaa henkilökuntaa nykyistä enemmän. Osa resurssista löytynee laitoksen sisältä uudelleenjärjestelemällä, mutta todennäköisesti vankila tarvitsee lisävoimavaroja ohjaustarpeen hoitamiseksi.

Oulun vankilan naisosastojen toiminnan parantaminen naisvankien tarpeita paremmin vastaavaksi tarvitsisi useita muutoksia. Selvittäjä näkeekin, että Oulun vankilan naisvankipaikat kannattaisi varata lähinnä tutkintavangeille. Vankilan tulisi luopua nais- ja miesvankien sekaryhmistä. Järjestely vaatinee jonkin verran opiskeluiden ja ohjausvoimavarojen uudelleenjärjestelyitä. Naisosastojen toimintojen kehittämisen este on, ettei osastolla tapahtuviin toimintoihin ole juurikaan tilaa. Naistutkintavankien osastolle, jossa pidetään niitä, joilla on yhteydenpitorajoituksia tutkinnallisista syistä, on osoitettava nykyistä enemmän ohjaustyötä. Ouluun suunnitellaan uutta vankilaa ja siinä on syytä huomioida naisvankien tarpeet ja varautua myös henkilöstön kouluttamiseen naistyöhön.

Oulun vankilan vapauttamisyksikön toiminta naisvankien osalta jäi selvittäjälle sen verran epäselväksi, että suositusten antaminen on mahdotonta. Selvittäjä on kuitenkin huolestunut naisvankien asemasta puoliavoimessa miesvankivoittoisessa ympäristössä. Voi olla, että vapauttamisyksikön pienuus, yhteensä 14 paikkaa, toimii kuitenkin kahta naisvankia suojaavasti.

Kestilän vankilassa toteutetaan laadukasta avovankilan täytäntöönpanoa. Myös naisvangeille on mahdollistettu laaja-alaisesti kouluttautumisen ja kuntoutumisen mahdollisuuksia. Naisvankien olosuhteet eivät kuitenkaan osana miesvaltaista avovankilaa täytä kansainvälisten suositusten asettamia kriteerejä. Nelson Mandela sääntö 11 lähtee yksiselitteisesti naisten erillisistä vankilatiloista ja Euroopan neuvoston kidutuksen vastaisen komitean, CPT:n, naisvankityön asiakirjassa kohdassa asianmukainen majoitus, todetaan tiukat ehdot nais- ja miesvankien rinnakkaismajoittamiselle vankilassa. Selvittäjän mielestä naisvankien avolaitospaikat Pohjois-Suomesta kotoisin oleville vangeille tulisi järjestää toisin. Asiasta lisää kehittämisehdotuksia, suosituksia luvussa.

Vantaan vankilassa, Kuopion vankilassa ja Mikkelin vankilassa naisvankeja on viime vuosina säilytetty lyhyitä aikoja matkaselleissä. Olosuhteet matkaselleissä eivät sovellu 1-2 päivää pidempään majoittumiseen. Selvittäjän mielestä Rikosseuraamuslaitoksessa tulisi määrätä vankilat huolehtimaan, ettei kukaan naisvanki viivy ko. vankiloiden matkaselleissä kahta vuorokautta pidempään. Vankilat tulisi velvoittaa siirtämään naisvanki soveltuvaan vankilaan, jossa on naisvankiosasto, vaikka erillisin kyydein, jos vanginkuljetusreitit eivät aikataulullisesti tätä mahdollista.

Vantaan vankilan lisärakennuksen suunnitelmissa tulisi arvioida, olisiko uuteen rakennukseen rakennettavissa naisvankeja paremmin palveleva osasto vai pitäydytäänkö

tarveselvitykseen kirjatussa suunnitelmassa entisen naisvankiosaston käyttöönotosta. Asiasta lisää kehittämisehdotuksia, suosituksia luvussa.

Hämeenlinnan vankilan uudet tilat aukeavat marraskuussa 2020 ja tarjoavat naisvangeille erinomaiset olosuhteet, joissa on mahdollista kuntoutua. Erittäin kiireellistä ja tärkeää on koko henkilöstön laaja-alainen koulutus naistyöhön. Koulutukseen tulisi liittyä nais erityisen yksikön kehittämissuunnitelma. Henkilökunnan kouluttamisesta ja kehittämisestä lisää kehittämisehdotuksia, suosituksia luvussa.

Vaasan vankilan naisosaston tilanne on rakenteellisesti hankalasti ratkaistavissa. Vankilassa on tehty jo monia järjestelyitä naisosaston toiminnallisuuden parantamiseksi. Selvittäjä näkee, että ohjattuja toimintatunteja pitäisi vielä lisätä ja laitoksen tulisi luopua tutkinnallisiin yhteydenpitorajoituksiin määrätyn naistutkintavangin sijoittamisesta ns. rajoitusvankiosastolle miesvankien sekaan.

Jyväskylän vankilassa on hyödynnetty monia erinomaisia nykyaikaisen kaupunkiin sijoittuvan avovankilan mahdollisuuksia. Vankilan järjestämä avolaitostyötoiminta on monipuolista ja vastaa monien naisvankien tarpeisiin työelämäharjoittelun osalta. Kansainväliset suositukset, Nelson Mandela sääntö 11, lähtee yksiselitteisesti naisten erillisistä vankilatiloista ja Euroopan neuvoston kidutuksen vastaisen komitean, CPT:n, naisvankityön asiakirjassa kohdassa asianmukainen majoitus todetaan, että milloin erityisjärjestelyitä (poiketen naisten erillisistä vankiloista tai osastoista) naisten majoitukseen tehdään normaalisuuden nimissä, tulee tarkoin valita henkilöt, joita tällaisiin olosuhteisiin asetetaan. Henkilöitä, jotka todennäköisesti hyväksikäyttävät toisia tai henkilöt, jotka ovat erityisen alttiita hyväksikäytölle, ei tulisi tällaisiin olosuhteisiin laittaa. Lisäksi kohdassa korostetaan, että naisten ja miesten yhteisiä vankiloita tulee valvoa erityisen tarkasti. Jyväskylän vankilan kaksi naisosastoa samassa rappukäytävässä neljän miesosaston seassa vaatisi poikkeuksellisia vankivalintoja laitokseen sijoittaessa, erityisesti naisvankien osalta, jos tarkoitus olisi löytää naisvankeja, jotka eivät ole alttiita hyväksikäytölle. Edelleen valvonta vaatisi nykyistä kameravalvontaa intensiivisempää valvontaa täyttääkseen kansainväliset suositukset.

Vanajan vankilan Vanajan osastolla vankipaikkamäärää tulisi laskea niin, että jokaiselle vangille olisi osoittaa oma huone. Vankipaikkamäärä laskisi yhden hengen huonejärjestelyllä kuudella paikalla nykyisestä. Vankien majoitustilojen remontointi tulee jossain vaiheessa ajankohtaiseksi. Tuolloin tulisi pyrkiä nykyistä pienempiin asuinyksiköihin. Henkilökunta tulee kouluttaa kattavasti naistyöhön ja yksikölle tulee laatia nais erityisen yksikön kehittämissuunnitelma. Henkilökunnan kouluttamisesta ja kehittämisestä lisää kehittämisehdotuksia, suosituksia luvussa.

10. Kehittämisehdotuksia, suosituksia

10.1. Naisvankityö Rikosseuraamuslaitoksessa

- A. Naisvankityö on järjestettävä Rikosseuraamuslaitoksessa nykyistä paremmin.

Naisvankityön johtaminen ja ohjaaminen on ollut ohutta.

Rikosseuraamuslaitoksessa on vuosittain asetettu jokin tulostavoite, joka on liittynyt naisvankeihin, mutta ohjaus on ollut kuitenkin vähäistä.

Vierailukäyntien perusteella syntyi käsitys, että vankilatasolla vastuu naisosastoista oli täysin yksikkökohtaista ja yksittäisten virkamiesten varassa.

Rikosseuraamuslaitoksessa tulisi laatia naistyön organisaatio. Jokaisessa vankilassa, jossa on naisvankeja, tulisi olla yksikön naistyön vastuhenkilö. Vastuuhenkilöiden työtä tulisi tukea alue- ja keskusyksikötasolta, jonne myös olisi määritettävä selkeät naistyön johtajat.

Rikosseuraamuslaitoksessa on käynnissä Rise 2.0 nimeä kantava organisaation kehittämishanke. Rikosseuraamuslaitoksen on määrä aloittaa uudessa organisaatiossa vuoden 2022 alusta. Organisaatiouudistuksen suunnittelussa tulisi huomioida organisaation läpi kulkeva naisvankityön organisointitarve. Hämeenlinnaan suunnitellulla nais erityisellä rikosseuraamuskeskuksella voisi olla naisvankityön koordinaatiossa keskeinen rooli. Asia vaatii jatkotyöstämistä yhdessä organisaatiouudistustyön kanssa.

- B. **Rikosseuraamuslaitoksen ja Vankiterveydenhuollon yhteistyö** naisvankityön kohdalla tulisi järjestää nykyistä suunnitelmallisemmin. Vuoropuhelun lisäämiseksi pitäisi luoda yhteistyön mahdollistavia foorumeja organisaatioiden eri tasoille.
- C. Rikosseuraamuslaitos kuuluu International Corrections and Prisons Association, ICPA, maailmanjärjestöön, jonka tarkoitus on edistää ja jakaa eettisiä rikosseuraamusalan käytänteitä. ICPA:an perustettiin vuonna 2018 nais erityisiä kysymyksiä käsittelevä toimikunta. Olisi Rikosseuraamuslaitoksen naistyön kehittymiselle eduksi, jos **Rikosseuraamuslaitos osallistuisi sopivaksi katsotulla tavalla ICPA:n nais erityiseen toimikuntaan.**
- D. **Naisvankitutkimusta** tehdään maailman mittakaavassa vähän eikä Suomi ole tästä poikkeus. Rikollisuuden ja seuraamusjärjestelmän tutkimuksen keskiössä ovat miehet.

Olisi toivottavaa, että Oikeusministeriö ja Rikosseuraamuslaitos osoittaessaan tutkimusrahoitusta, huolehtisivat myös naisvankitutkimuksen osuudesta.

10.2. Henkilöstö ja koulutus

- A. **Kansainväliset ohjeet**, erityisesti Yhdistyneiden kansakuntien säännöt naisvankien kohtelusta ja naispuolisten rikoksentekijöiden vapaudessa toimeenpantavista seuraamuksista, Bangkokin säännöt, tulisi kääntää suomeksi. Myös Euroopan neuvoston kidutuksen vastaisen komitean naisvankityön asiakirja, olisi hyvä kääntää suomeksi. Nämä asiakirjat tulisi liittää osaksi naisvankityön **perehdytysmateriaalia**.
- B. Kansainväliset suositukset korostavat, että naisvankien kanssa työtä tekevä henkilöstö tulee kouluttaa sukupuolisensitiivisyydestä, nais erityisyydestä. Näin mainitaan ainakin YK:n Bangkokin sääntö 33, Euroopan neuvoston vankilasäännöt 81.3., Euroopan neuvoston CPT:n naistyön asiakirja 5. kohta. Lisäksi Euroopan neuvoston CDPC:n laatimassa henkilöstön koulutusta koskevassa asiakirjassa otetaan myös kantaa sukupuolitietoisuuden kouluttamisen tärkeydestä.

Kaikkien rikosseuraamusalalla työskentelevien tulisi saada **naisvankityön perehdytys**. Nais erityinen rikosseuraamustyö koulutus tulisi **olla osa rikosseuraamusalan opintoja**, Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen rikosseuraamusalan perustutkinnolla sekä ammattikorkeakouluissa, joissa voi valmistua sosionomiksi painopisteenä rikosseuraamusala. Syksystä 2020 alkaen Laurea ammattikorkeakoulussa on ollut tarjolla 5 opintopisteen Nais erityisyys rikosseuraamusalalla kurssi.

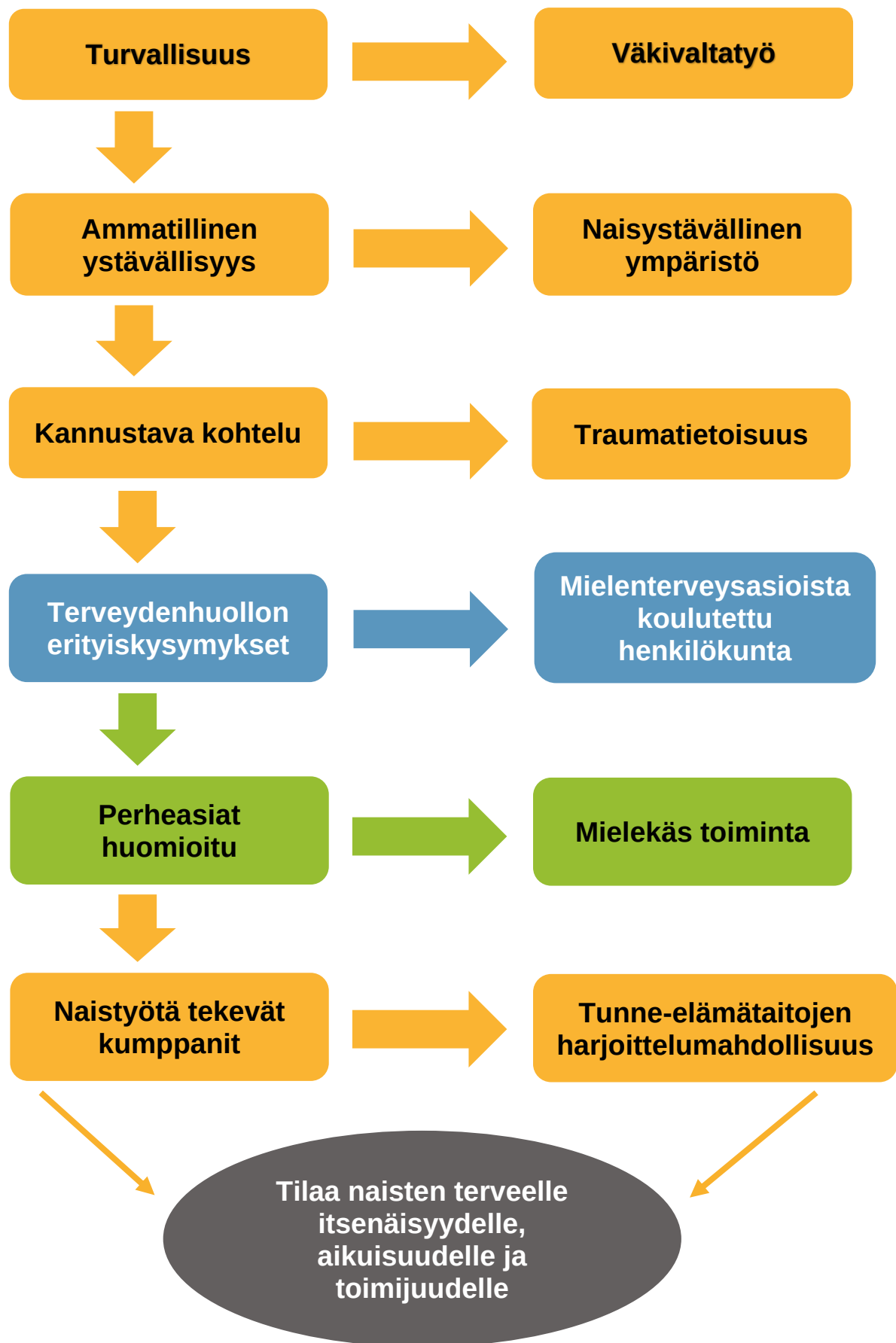
Rikosseuraamuslaitoksen tulisi kouluttaa **nykyinen henkilöstö naisvankityöstä**.

Koulutus tulisi aloittaa sellaisten vankiloiden henkilökunnasta, joissa on naisvankiosastoja unohtamatta naisvankien läpikulkuvankiloita (Vantaa, Mikkeli, Kuopio). Koulutuksen tulee kattaa koko laitoksessa työskentelevä henkilökunta johto mukaan lukien. Koulutuksen tulisi olla velvoittavaa jollakin siirtymäaikataululla. Naisvankiselvityksen laatimisen aikana asiasta on käyty neuvotteluja ja selvittäjällä on syy olettaa, että Oikeusministeriö on varautunut rahoittamaan nykyisten naisvankiloina toimivien yksiköiden henkilöstön naisvankiperehdytyskoulutuksen.

- C. Myös vankien arviointia ja rangaistusajan suunnitelmia tekevän **arviointikeskusten henkilöstön kouluttaminen naisvankien erityiskysymyksistä** on tärkeää. Nais erityisten näkökulmien huomioiminen arviointityössä nostetaan esiin YK:n Bangkokin säännössä 41. Suomessa vankien riskiarvioinnissa käytetään kaikkien

vankien kohdalla Actuarial Risk Assessment Tool, Arat- menetelmää. Kansainvälisesti käydään paljon keskustelua sukupuolineutraaleiksi väitettyjen arviointimenetelmien käytön pätevyydestä naisvankien riskiarvioinnissa. Joissakin maissa on siirrytty käyttämään naistuumittujen kohdalla nais erityisiä arviointityökaluja. Esimerkki tällaisesta on Women's Risk Needs Assessment, WRNA työkalu, jota käytetään Yhdysvalloissa useissa osavaltioissa sekä muutamissa muissa maissa. Olisi hyvä, jos Rikosseuraamuslaitos voisi tulevaisuudessa kehittää naistuumittujen arviointia nais erityisestä näkökulmasta.

- D. Seksuaalinen häirintä vankeusaikana oli kokemuksena yleinen naisvankien joukossa. Seksuaalista häirintää ei voi pitää normaalina, ei edes eikä varsinkaan vankilassa. Seksuaalista häirintää vankiloissa tulisi selvittää järjestelmällisesti. Häirintä kuuluu vankilassa yleisesti vaiettuihin asioihin ja sen esille nostaminen ja siihen kielteisen kannan osoittaminen on henkilökunnan tehtävä. **Henkilökunta tarvitsee koulutusta seksuaalisen häirinnän tunnistamisesta, puheeksiotosta ja puuttumisesta.** YK:n Bangkokin sääntö 31 velvoittaa henkilökuntaa suojaamaan naisvankeja sukupuolittuneelta häirinnältä ja väkivallalta.
- E. Rikosseuraamuslaitoksessa tulisi harkita **käsikirjan** laatimista osaksi naisvankityöhön perehtymistä. Käsikirjaan tulisi sisällyttää tärkeimmät naisvankeja koskevat kansainväliset suositukset. Laatimisessa kannattaa hyödyntää hyviä malleja muista maista esim. Englannista.
- F. Niiden vankiloiden, jotka jatkossa toimivat naisvankiloina tai joissa on useampi naisvankiosasto, tulisi laatia **nais erityisen yksikön kehittämissuunnitelma.** Selvittäjä on laatinut nais erityisen yksikön kehittämissuunnitelman pohjan. Jokainen yksittäinen pala vaatii yksikössä otsikon teemaan perehtymistä, teeman palastelua, koulutusta, järjestelyjä ja mahdollisesti hankintoja.

Kuvio 4. Nais erityisen yksikön kehittämissuunnitelman palasista.

Naiserityisen yksikön kehittämissuunnitelman lisäksi tulisi jokaiselle yksikössä työskentelevälle, naisvankien kanssa lähityötä tekeväälle virkahenkilölle, laatia **henkilökohtainen ammatillisen kasvun ja kehittymisen suunnitelma**. Naisvankityö on kuormittavaa ja virkahenkilöiden hyvinvoinnista tulee huolehtia. Työntekijöiden yksilöllinen tausta ja sopivuus tulisi huomioida henkilökohtaisissa kehittämissuunnitelmissa. Naistenkartano ry:ssä ja monissa muissa nais erityisen työn kentällä pitkään toimineilla tahoilla olisi annettavaa henkilökunnan kehittämiseen. Loppuvuodesta 2020 käynnistynyt Siltavalmennus ry:n hallinnoima Riksu, rikoksista irtaantumista tukeva sukupuolisensitiivinen kuntoutus, -hanke voi mahdollisesti osaltaan tarjota koulutusta naisvankiloiden henkilökunnalle.

- G. Kaikissa niissä vankiloissa, joissa on naisvankiosasto, tulisi aina olla läsnä **naispuolinen valvonta- tai ohjaustyön tehtävässä toimiva virkahenkilö**. Naisvankeja ei tulisi edes öisin valvoa vain miespuolinen henkilökunta. Tähän tarvittaisiin ylemmän tason linjaus tai ohje. YK:n Nelson Mandela sääntöjen sääntö 81 ja Euroopan neuvoston kidutuksen vastaisen komitean naisvankiasiakirjan viides kohta, korostavat naispuolisen henkilökunnan tärkeyttä naisvankityössä kaikkina aikoina. Naisvankiloissa ja vankiloissa, joissa on naisosastoja, tulisi kiinnittää huomiota (valvonta)henkilökunnan sukupuolijakaumaan. Nyt Suomessa on monia vankiloita, joissa on naisosasto, muttei kansainvälisten suositusten mukaista riittävää määrää naispuolista henkilökuntaa.

10.3. Naisvankipaikat – vankilaratkaisut

Yhdeksännessä yhteenveto luvussa vankiloiden tilanteita summattiin vankilakohtaisesti ilman arviota valtakunnallisesta tilanteesta. Tässä kappaleessa arvioidaan naisvankipaikkatilannetta ja -tarvetta koko Suomen ja Rikosseuraamuslaitoksen mittakaavassa ja tehdään ehdotuksia sekä lyhyen että pitkän aikavälin kehittämiseksi.

Taulukko 2. Suomessa on Hämeenlinnan uuden vankilan auetessa marraskuussa 2020 **naisvankipaikkoja** seuraavasti:

Vankila	Suljettuja paikkoja	Avovankila paikkoja
Turun vankila	36	
Satakunnan vankila/Köyliön osasto	10	
Pyhäselän vankila	17	
Oulun vankila	13	2
Kestilän vankila		12
Hämeenlinnan vankila	100	

Vankila	Suljettuja paikkoja	Avovankila paikkoja
Vaasan vankila	10	
Jyväskylän vankila		20
Vanajan vankila/Vanajan osasto		60 (sisältää 10 perheosastopaikkaa)
Yhteensä	186	94

Hämeenlinnan uuden vankilan käyttöönoton jälkeen naisvankipaikkoja tällaisenaan olisi yhteensä 280. Naisvangeille tarvitaan nykytiedolla varata noin 250 vankipaikkaa.

Vankipaikoista 50-70 tulisi olla tutkintavankipaikkoja.

1.5.2020 vankilukuilmoituksen mukaan **naistutkinta-, naissakko- ja naisvankeusvankien kotikunnat jakaantuivat maakunnittain** seuraavasti. Uudeltamaalta oli kotoisin lähes kolmannes (31%) naisvangeista. Hämeestä (Pirkanmaa, Kanta-Häme, Päijät-Häme) oli kotoisin 15 prosenttia. Varsinais-Suomesta tai Satakunnasta oli seitsemän prosenttia. Yli puolet, 53 prosenttia, naisvangeista oli kotoisin siis Uudenmaan, Hämeen ja Varsinais-Suomi-Satakunta seudulta. Ulkomailta kotoisin oli kymmenen prosenttia.

Koko Pohjanmaan (Pohjanmaa, Etelä-, Keski- ja Pohjois-Pohjanmaa) alueelta naisvangeista kotoisin oli 12 prosenttia. Savosta tai Pohjois-Karjalasta oli seitsemän prosenttia naisvangeista. Keski-Suomesta oli myös seitsemän prosenttia. Kymenlaakson ja Etelä-Karjalan alueelta oli alle neljä prosenttia naisvangeista. Kainuusta tai Lapista oli kotoisin yhteensä alle neljä prosenttia.

Naisvankimäärässä neljä prosenttia tarkoittaa noin kymmentä henkilöä. Naisvankien, kuten miesvankien, kotipaikoissa korostuu Etelä-Suomi, kaupungit ja väestökeskittymät.

Naisvankien hajasijoittamista miesvaltaisiin vankiloihin on perusteltu kotipaikkaläheisyydellä ja arvioitu, että se olisi naisvankien sijoittelussa erityisen tärkeää perhesuhteiden vuoksi. Myös kansainvälisissä suosituksissa mainitaan tämä.

Kotipaikka kirjaantuu vankilaan saapuvan henkilön osalta sen mukaan, missä hänen osoitetietonsa ovat olleet vankilaan joutumishetkellä. Kokemusperäisesti tiedetään, että kaikki vangit eivät halua vapautua kotipaikkakunnalleen. On myös tilanteita, että vangin omaiset, esimerkiksi kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset, asuvat toisella paikkakunnalla kuin vangin/vanhemman kotikunta. Osalla kotikuntatiedot ovat vain viranomaisia varten ilmoitetut tiedot ja tosiasiallinen asuminen on saattanut ennen vankilaa olla toisaalla. Kotipaikka ja optimaalinen vankilasijoitus onkin monimutkaisempi yhtälö kuin usein ajatellaan.

Kriminaalihuollon tukisäätiön asiantuntijoiden tapaamisessa nostettiin esiin, että naisvankipaikkojen keskittäminen toisi niin paljon hyötyjä, että joidenkin vankien pidempää matkaa kotipaikkakunnalle, kannattaisi mieluummin kompensoida erilaisin vankilan tai sosiaalitoimen tukitoimin. Naisvankien heikosti toimivat, pienet osastot ja vähäiset palvelut ovat haitallisia, vaikka vangin omaiset lähiseudulla asuisivatkin.

Selvittäjä ehdotti yhteenvetoluvussa yksittäisten vankiloiden kohdalla kriittisiä muutoksia.

Turun vankilan osalta naisvangeille varattuihin paikkoihin ei esitetty muutoksia. Yksi osastoista varattaisiin kuitenkin tutkintavangeille (10 paikkaa) ja tulo-osasto toimisi tutkintavankien osalta varalla lisäpaikkojen osalta.

Satakunnan vankilan Köyliöstä ehdotettiin naisvankipaikkojen poistamista.

Pyhäselässä ehdotettiin ainakin paikkaluvun laskua kahteentoista. Tutkintavankiosastoksi ehdotettiin noin 5-6 paikkaa.

Oulun vankilaan jäisi ehdotuksen mukaan nykyiset 13 suljettua ja 2 avolaitospaikkaa. Tutkintavangeille varattaisiin ainakin 6-10 paikkaa.

Kestilän osalta ehdotettiin naisvankipaikkojen poistamista.

Hämeenlinnassa on 100 paikkaa.

Vaasaan jäisi ehdotusten mukaan 10 paikkaa, lähinnä tutkintavangeille.

Jyväskylän naisvankipaikat ehdotettiin poistettaviksi.

Vanajan vankilan Vanajan osaston paikat vähenisivät kuudella paikalla.

Näiden ehdotettujen kriittisten muutosten myötä Suomeen jäisi 171 suljettua naisvankipaikkaa ja 56 avovankilapaikkaa naisille eli yhteensä 227 paikkaa. Tutkintavangeille paikkoja olisi noin 65 Turussa, Pyhäselässä, Oulussa, Hämeenlinnassa ja Vaasassa. Kokonaisuudessaan paikkamäärä olisi naisvangeille riittämätön.

Tulevaisuudessa naisvankipaikat tulisi entistä useammin keskittää. Nykyinen hajautettu malli on monin tavoin ongelmallinen, kuten selvityksessä on kuvattu. Keskeinen tilanteen parantamisen edellytys on henkilöstön asiantuntemuksen lisääminen. Se on helpompi tehdä, jos koulutettavia on vain rajallisesta määrästä yksiköitä ja niissä on aito mahdollisuus toteuttaa naisvankilähtöistä työtä. Vertailuna on hyvä huomata, että Ruotsissa naisvangit on sijoitettu viiteen vankilaan.

Rikosseuraamuslaitoksen tavoite on, että vankipaikoista noin kolmannes olisi avovankiloissa. Vankeusvangeista näin ollen lähes 40 prosenttia sijoittuu avovankilaan. Naisvankien ryhmässä tämä tarkoittaisi, että suljettuja paikkoja tulisi olla noin 170, joista siis tutkintavangeille olisi varattava 50-70. Avolaitospaikkoja tarvittaisiin noin 85.

Selvittäjän ehdotus naisvankien tulevaisuuden vankilaratkaisuista on, että naisille olisi Hämeenlinnan vankilan lisäksi toinen suljettu naisvankila ja näiden kahden yksikön lisäksi tarpeelliseksi katsottu määrä tutkintavankiosastoja.

Tutkintavankiosastoilla tulee hyväksyä osastojen vaihteleva käyttöaste. Vanajan vankilan Vanajan osaston lisäksi naisvangeille tulisi olla toinen avovankila Keski-Suomi – Pohjois-Suomi alueella.

Oulun uuden vankilan suunnittelussa tulisi selvittää naisvankipaikkojen keskittämisen mahdollisuudet ja huolehtia naisvankiosastoille asianmukaiset tilat.

Koska on selvää, että isot investoinnit ovat nykyisessä julkisen talouden epävarmuustilassa vaikeita ja toisaalta koska naisvankien tilanne on useilta osin puutteellinen, selvittäjä katsoo viisaaksi tehdä lyhyen aikavälin ehdotuksia nykyinen vankilaverkosto huomioiden.

Suljettujen vankiloiden paikkojen osalta selvittäjä ehdottaa tarkasteltavaksi **Satakunnan vankilan Köyliön osaston** muuttamista kokonaan naisten yksiköksi. Sav/Köyliö on hyvin avoin suljetuksi vankilaksi. Naisvankien vähempi kertaisuus antaa syyn olettaa, että naisvangit soveltuisivat yleisesti miesvankeja paremmin avoimempaan suljettuun vankilaan. Köyliössä on monenlaista soveltuvaa toimintaa naisvangeille jo valmiiksi. Laitoksessa on mahdollista järjestää valvomattomia tapaamisia perheenjäsenten kanssa joustavasti, jolloin pidemmänkin matkan päästä tulevat läheiset pääsevät tapaamisiin paremmin. Sav/Köyliön naisvankilaksi muuttamisessa kriittistä on sen sijainti. Etäisyys Keski-Suomeen ja Pohjois-Suomeen on isompi kuin ihannetilanteessa. Sav/Köyliön soveltuvuutta naisvankilaksi parantaa se, että laitoksessa työskentelee riittävästi naispuolista valvonta- ja muuta henkilökuntaa. Sav/Köyliössä on myös tarvittavaa kiinnostusta ja halua kehittää naisvankityötä.

Toinen yksikkö, jonka kohdalla selvittäjä esittää arvioitavan paikkojen naisvangeille varaamista nykyistä enemmän on **Pyhäselän vankila**. Onko Pyhäselkä välttämätön miesvangeille? Jos miesvangeille on välttämätöntä varata tutkintavankipaikkoja Pyhäselästä, riittäisikö siihen 1-2 osastoa. Voisiko laitoksen pääosan varata naisvangeille? Olisiko laitoksessa mahdollista tehdä rakenteellisia muutoksia, joka erottaisi miesten tutkintavankilan erilleen naisosastoista, joita olisi siis merkittävästi enemmän kuin nykyisin.

Pyhäselän naisvankilaksi muuttamista jarruttaa naispuolisen valvontahenkilöstön vähäinen osuus.

Suljettujen paikkojen osalta selvittäjä nostaa esiin myös **Vantaan vankilan** mahdollisuuden muuttaa entinen naisosasto (19 paikkaa) käyttöön jo ennen lisärakennuksen rakentamista. Osasto mahdollistaisi Vantaan vankilan kautta kulkeville naisvangeille asialliset, nykyisiä matkasellejä paremmat olosuhteet sekä pääkaupunkiseutulaisille kärejäsittelyä odottaville tutkintavangeille joustavammat olosuhteet. Vantaan läpi kulkevia vankeja on selvittäjälle syntyneen käsityksen mukaan ollut aika paljon. Järjestelyssä kriittistä olisi lisätä samalla osastolla tapahtuvaa ohjaustyötä naisvankityöhön perehtyneen henkilöstön toimesta.

Vantaan vankilan lisärakennuksen osalta selvittäjä vetoaa vielä hankesuunnittelussa selvitettäväksi, millaiset mahdollisuudet olisi lisärakennukseen rakentaa hyvin toimiva naisvangeille tarkoitettu osasto, josta liikkuminen muualle laitokseen olisi minimoitu ja jolla olisi esim. naisvangeille tarkoitettu oma ulkoilumahdollisuus. Selvittäjä näkee, että Vantaan vankilan lisärakennuksen tarveselvityksessä on naisvankikysymys käsitelty asiaan enempää paneutumatta. Selvittäjä kiinnittää huomiota, että oikeusministeri Henriksson on Oikeusministeriön tiedotteessa 16.4.2020 sanonut: ”Vantaan vankilan lisärakennukseen tulee myös 19 paikkaa naistutkintavangeille, kun tällä hetkellä Etelä-Suomen alueella ei ole yhtään naisvankipaikkaa.” **Uutta rakennusta suunniteltaessa ja rakentaessa on aina paremmat mahdollisuudet tehdä naisvankien tarvitsemia erityisratkaisuja.** Tästä syystä selvittäjä kovasti toivoo, että oikeusministerin lausuma toteutuu.

Naisvankien avolaitospaikkojen osalta selvittäjä ehdottaa, että **Kestilän tai Jyväskylän vankila muutettaisiin kokonaan naisvankien avovankilaksi.** Kummallakin yksiköllä olisi siihen hyvät edellytykset. Jyväskylän vankilan edellytykset ovat Kestilää paremmat, koska Jyväskylän valvontahenkilöstöstä naisia on noin 40 prosenttia, kun Kestilässä naisia on valvontahenkilöstössä vain yksi. Edelleen maantieteellisesti Jyväskylän vankila palvelisi todennäköisesti paremmin naisvankien tarpeita.

Mikäli Kestilän tai Jyväskylän vankilaa ei muuteta naisvankien avolaitokseksi, tulisi perustaa uusi avovankilayksikkö Keski-Suomi – Pohjois-Suomi alueelle.

Tässä ehdotetut laitosratkaisut vaativat lisäselvittelyä, johon tässä selvityksessä ei ollut mahdollista paneutua toimeksiannon lyhyen ajan vuoksi. Tässä esitetyt ehdotukset ovat tarkoitettu jatkotyöskentelyn pohjaksi.

Muistutetaan vielä yhteenveto kappaleessa mainitusta tarpeesta **minimoida naisvankien säilyttäminen sellaisten vankiloiden matkaselleissä, joissa ei ole naisvankiosastoa.**

Selvittäjä suosittelee Rikosseuraamuslaitosta määräämään, että Vantaan, Mikkelin ja Kuopion vankiloista naisvangit tulee kaikissa tapauksissa siirtää kahden vuorokauden sisällä vankilaan, jossa on naisvankiosasto.

Edelleen naisvankien asumisen ehdottomaksi periaatteeksi tulee ottaa **yhden hengen sellit tai huoneet**. Sen puolesta puhuvat kansainväliset suositukset, vankiloiden kokemukset, mutta erityisesti naisvankien vaikea elämänhistoria mielenterveysongelmineen, johon liittyen naisvankien välillä ilmenee helposti kiusaamista ja häirintää.

10.4. Naisvankien toiminnot ja palvelut

A. **Naisvankien terveydenhuoltopalveluita** vankiloissa on leimannut sama vähemmistöasetelma kuin yleensäkin vankiloiden toimintaa. Enemmistö palveluita käyttävistä on miehiä, joten henkilökunnan suurin panostus ajankäytöllisesti ja tiedollisesti liittyy miesvankeihin potilaina. Kaikissa vankiterveydenhuollon toimipisteissä tunnistettiin naisvankien suurempi tarve terveydenhuollon palveluihin, mutta tästä tunnistamisesta huolimatta vankiterveydenhuollon palveluita ohjasi se, että vangin tulisi osata hakeutua ongelman kanssa terveydenhuollon luo ja pyytää palveluita. Naisvangeilla on niin paljon terveydellisiä pulmia, että vankeusaikaisia terveydenhuoltopalveluita tulisi kehittää paremmin naisvankien tarpeita kattavaksi ja helpommin saavutettavaksi.

Monen naisvangin vankilassa ilmenevät ongelmat (ongelmallinen käytös, järjestyksikkömyykset, vaikeudet toisten vankien kanssa) kumpuavat psyykkisistä ongelmista ja osin psykiatrisista sairauksista. Vuoropuhelu ja aito yhteistyö on paikallisen terveydenhuoltoyksikön ja vankilan henkilöstön välillä on välttämätöntä. Yhteistyön tasoa olisi tarve nostaa nykytasosta. Kriminaalihuollon tukisäätiön edustajat nostivat asian myös esiin.

Naisvankityö kaipaa kipeästi mielenterveystyön osaamisen vahvistamista.

Vankiterveydenhuollon ja vankilan tarjoamia palveluita, kuten psykologipalvelut, tulisi kehittää sujuvassa yhteistyössä.

Vankisairaalan ylilääkäri Päivi Viitasen esittämä mahdollinen **vankisairaalaan sijoittuva naisvankien kuntouttava päiväosasto** olisi tärkeä, uusi hoitovaihtoehto vaikeasti oireileville, muttei psykiatrisen osastohoidon kriteerejä täyttävälle naisvangeille.

Vankiterveydenhuollossa olisi toivottavaa kouluttautua ja paneutua nykyistä enemmän lähisuhdeväkivaltaan, seksuaaliväkivaltaan, prostituutioon ja ihmiskaupan uhrien terveydenhuollon erityiskysymyksiin ja käydä läpi naisvankien mahdollisuus päästä naispuoliselle lääkärille tai hoitajalle pyynnöstä. YK:n Bangkokin säännöt (6-18) korostavat huomattavasti

sukupuolisensitiivisempää naisvankien kohtelua vankiterveydenhuollossa kuin miltä tilanne ja toiminta vaikutti suomalaisvankiloiden poliklinikoilla. Jos naisvankeja olisi hieman harvemmassa laitoksessa, kuten selvittäjä esittää, olisi myös vankiterveydenhuollon yksiköillä mahdollista erikoistua ja keskittyä nykyistä paremmin naisvankien kysymyksiin.

Selvittäjä toteaa terveydenhuoltoa koskevien kommenttien lopuksi, ettei selvittäjä ole tietenkään pätevä arvioimaan terveydenhuollon toimintaa sinänsä, vaan tässä esitetyt näkemykset perustuvat naisvankien tunnistettuihin tarpeisiin, joista monet tarpeet kietoutuvat terveydenhuoltoon. Lisäksi kommentointi saa tukea kansainvälisistä suosituksista (mainitut Bangkokin säännöt 6-18) ja toisaalta kansainvälisistä kokemuksista, esimerkiksi Ruotsista. Olen laatinut tämän kommentointiosuuden, koska naisvankiselvityksen toimeksiantoon oli kirjattu naisvankien terveydenhuoltopalveluiden saatavuuden tarkastelu. Toimeksiannon aikana kuitenkin selvittäjälle ilmoitettiin, että Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen aluejohtaja Pauli Nieminen yhteistyössä Vankiterveydenhuollon johtaja Jussi Korkeamäen kanssa suunnittelee, miten Rikosseuraamuslaitos turvaa naisvankien tarpeiden mukaisen terveyden- ja sairaanhoidon.

- B. Naisvankien taustoissa esiintyy paljon väkivallan, seksuaaliväkivallan, todennäköisesti myös prostituutio- ja jopa ihmiskauppakokemuksia. Näillä kokemuksilla on vaikutusta toisaalta vangin kykyyn asettua vankilan sääntöihin ja toisaalta uusintarikollisuusriskiin. **Vankiloiden ja vankiterveydenhuollon yksiköiden tulisi yhdessä luoda malli tällaisten teemojen puheeksiotosta sekä ilmiöihin liittyvästä tiedon jakamisesta.**
- C. Rikosseuraamuslaitoksessa on jo vuosikymmenten perinne käyttää yhtenä työmenetelmänä kuntouttavia toimintaohjelmia tai kursseja, joita kutsutaan ohjelmatyöksi. **Ohjelmatyö** on vakiintunut kansainvälisesti yhdeksi niistä menetelmistä, joilla pyritään edesauttamaan rikollisesta elämäntavasta irtaantumista. Ohjelmatyö on yleisnimitys, jolla pyritään ilmaisemaan, että kyse ei ole terapiasta vaan strukturoidusta eli rakenteellisesti jäsennellyistä työskentelymuodoista uusimisriskiin vaikuttaviin tekijöihin vaikuttamiseksi. (www.rikosseuraamus.fi >Kuntouttava toiminta>Ohjelmatyö)

Osa ohjelmista on akkreditoitu Rikosseuraamuslaitoksessa ja osa on niin kutsuttuja hyviä käytäntöjä.

Lähes kaikki vankiloissa käytettävät ohjelmat ovat suunniteltu miesvangeille niin Suomessa kuin muissa maissa. Suomessa vankiloissa käytetyistä ohjelmista vain kolmen ohjelman lähtökohta on ollut naisvangit: Vinn, Voiva ja Akka-ryhmä.

Vinn-motivointi- ja keskusteluohjelma naisille on Norjassa 2000-luvun alussa kehitetty ryhmäohjelma, jota voidaan kuitenkin toteuttaa myös yksilökeskusteluina. Varsinaisessa Vinn-ohjelmassa on 14 kokoontumiskertaa. Ohjelma on multimodaalinen eli se pohjautuu useaan teoreettiseen malliin ja siinä keskitytään usean eri aihealueen käsittelyyn. Keskeisimpiä Vinn-ohjelman teoriataustoissa ovat kognitiivinen käyttäytymisterapia, johon ohjelma perustuu, humanistinen ihmiskäsitys sekä Aaron Antonovskyn teoria koherenssin tunteesta. Ohjelmaa voi kuvata elämänhallinnan inventaarioksi.

Voiva-ryhmäohjelma on Romano Missio ry:n kehittämä nais erityinen romanikulttuurille sensitiivinen keskusteluohjelma. Voiva –toimintamalli perustuu dialogisen oppimisen malliin ja kulttuuriseen vertaisuuteen. Voiva nimi tulee sanoista voimaannuttava, identiteettiä vahvistava, vaihtoehtoja tarjoava. Voiva-ryhmä kokoontuu yleensä 12 kertaa. Voiva-ohjelmaa on mahdollista soveltaa yksilötyössä.

Akka-ryhmä on Vanajan vankilan Vanajan osastolla pitkän kehitystyön aikana rakennettu ryhmämuotoinen strukturoitu keskusteluohjelma naisvangeille, joilla on lähisuhdeväkivallan kokemuksia. Käsikirjan teoreettisena viitekehyksenä toimii nais erityisyys, rikosseuraamusasiakkaiden kuntoutuksen tarpeet, väkivallan syyt ja seuraukset sekä voimaantuminen. Nais erityisyydellä viitataan naisvankien tarpeeseen tulla kohdatuksi rikoksen tekijän statuksen lisäksi myös rikoksen uhrina. (Antosalo, Risberg: Akka-ohjelman käsikirjan kehittäminen, Laurea ammattikorkeakoulu, 2019). Akka-ohjelman osalta olisi toivottavaa, että se tunnustettaisiin hyväksi käytännöksi Rikosseuraamuslaitoksessa.

Edellä mainittujen **naisvankilähtöisten ohjelmien käyttöä tulisi lisätä** naisvankien kanssa tehtävässä työssä.

Vankiloissa on vuosien ajan käytetty naisvankien kanssa myös ohjelmia, jotka on ensisijaisesti suunniteltu miesvangeille. Ohjelmien aidosta soveltuvuudesta naisvankien kohdalla ei ole tutkimusta. Naisvankityössä on käytetty ainakin Oma-, Suuttumuksen hallinta-, Uusi suunta- Antiriippuvuudet-, Move-puheeksiotto- ja Cognitive skills -

ohjelmaa. Näiden ohjelmien käyttöä naisvankityössä tulisi tutkia ja suhtautua ohjelmien käyttöön naisvankien kanssa kriittisesti ennen kuin soveltuvuus on voitu varmistaa.

Nais erityisten ohjelmien vähyydestä johtuen selvittäjä esittää, että

Rikosseuraamuslaitoksessa **kartoitettaisiin muissa maissa naisvangeille kehitettyjä ohjelmia**. Kiinnostavalta kuulostaa vuosina 2011-2014 Englannissa kehitetty Care-ohjelma. Care tulee sanoista Choices, Actions, Relationships ja Emotions. Ohjelma on vaikuttavuusohjelma naisvangeille, joilla on väkivaltahistoriaa, monitahoisia tarpeita ja keskitasoinen tai korkea uusimisriski. Ohjelmasta on julkaistu tutkimus (Intervening with Women Offenders: a process and interim outcome study of the Choices, Actions, Relationships and Emotions (CARE) programme) vuonna 2019 tekijöinä Wilkinson, Bloomfield ja Ashcroft. Tutkimustulokset olivat ohjelman vaikuttavuuden suhteen myönteisiä.

D. **Naisvankien päihdekuntoutusta** on valtakunnan tasolla ollut vähän tarjolla.

Kriminaalihuollon tukisäätiön asiantuntijat nostivat myös tämän esiin. Hämeenlinnan uuteen vankilaan on suunnitteilla päihdekuntoutusosasto. Sen lisäksi tarvitaan ehdottomasti myös ainakin toiseen suljettuun vankilaan päihdekuntoutusosasto, jossa päihdeettömyyssitoumuksen lisäksi olisi tarjolla kuntouttavaa ohjelmaa.

Myös avovankiloissa tulisi tarjota ryhmämuotoista päihdekuntoutusta mahdollisesti muuta avovankilatoimintaa tuetummassa muodossa.

Naisvangeille tarjottavan päihdekuntoutuksen tulisi tapahtua nais erityisestä viitekehyksestä käsin, kuten Bangkokin sääntö 15 edellyttää. Tukea tällaiselle nais erityiselle päihdetyölle kannattaisi hakea joko kansainvälisistä malleista tai Suomessa nais erityistä päihdehoitoa tarjoavista yksiköistä, kuten Hoitokoti-Tuhkimo.

E. Rikosseuraamuslaitoksessa yleisesti tulisi varoa sukupuolistereotyyppien vahvistamista. Suomi tunnetaan tasa-arvoisena yhteiskuntana, mutta silti naisvangeille tarjotaan lähes joka vankilassa ompelua, kutomista, käsitöitä tai keittiötehtäviä työaloina. Euroopan neuvoston CPT:n naisvankityön asiakirjassa kohdassa kaksi ”Tasavertainen mahdollisuus aktiviteetteihin” todetaan, että tällaisten ”naisille sopivien” työalojen ylläpitäminen vankiloissa on syrjivää ja vahvistaa vanhanaikaisia naisiin liittyviä stereotyyppioita. Naisvankien **työtoimintoja** tulisi aktiivisesti kehittää pois vanhentuneista työaloista.

F. Ei ollut vankilaa, naisosastoa, missä ei olisi selvityskäynnillä naisvangeilta tullut pyyntö **lisätä toimintoja ja ohjausta**. Kun tarkastellaan naisvankien vaikeita elämäntaustoja ja mielenterveyspulmien yleisyyttä, on hyvin selvää, että asettuminen

vuorovaikutussuhteisiin muiden ihmisten kanssa, voi olla hankalaa. Jos 5 tai 10 naisvankia jätetään keskenään toimimaan ilman ohjausta, on hyvin odotettavaa, että seuraavaksi vankilahenkilökunta joutuu käsittelemään naisvankien välisiä ristiriitatilanteita.

Vaasan vankilassa oli koettu naisvankien keskinäisiä vaikeuksia, mutta huomattu niiden vähentyneen, kun vankila oli osoittanut naisosastolle ohjaajan toimimaan vankien kanssa reilun 10 tunnin ajan viikossa. Oma käsitykseni on, että tässä Vaasan vankilan interventiossa oli kolme merkityksellistä asiaa: Naisvankien toiminnoista vastasi tutut, nimetyt työntekijät. Naisvangit tulivat kohdatuksi ja tunsivat todennäköisesti turvallisuutta, kun samat työntekijät toimivat heidän kanssa toistuvasti. Ohjatussa toiminnassa naisvangit pystyvät toimimaan paremmin yhdessä ja yhdessä toimiminen lisää naisten sopuisuutta ja jopa yhteenkuuluvuuden tunnetta ja samalla porukalla toimiminen onnistuu paremmin myös ilman ohjaajaa. Kolmas tärkeä asia on, että sellin ulkopuolinen aika mielekkään tekemisen äärellä kuntouttaa ja naisvankien vointi koheni tai pysyi kohtuullisena, jolloin myös erilaiset käytöshäiriöt vähenivät.

Turun vankilassa suljetun osaston (todennäköisesti vaikeuksia aiheuttaneet) naisvangit suoraan sanoivat, että kun ohjaaja tulee osastolle, heillä menee paljon paremmin. Kun he ovat osastolla keskenään, tulee keskinäisiä riitoja.

Rikosseuraamuslaitos on viimeisten vuosien aikana kehittänyt järjestelmällisesti vankien kanssa tehtävää lähityötä. Naisvankityöskentelyyn on välttämätöntä osoittaa läsnäolevaa ohjausta ja valvontaa eli lähityötä huomattavasti nykyistä enemmän.

Kaikki naisvangit hyötyvät yksilötyön lisäksi tuesta ja ohjauksesta ryhmätilanteissa. Naisten keskinäinen epäsopeus on tosiasia. Siitä kertoi mm. häirintäkysely, jossa yleisin seksuaalinen häiritsijä oli toinen naisvanki. Vankilaturvallisuuden näkökulmasta läsnäolevan ohjauksen ja valvonnan lisääminen on välttämätöntä. **Naisvangit vankijoukkona tarvitsevat muita vankeja enemmän ohjausta ja valvontaa ja tämä tulisi huomioida osastojen ja yksiköiden toiminnallisissa suunnitelmissa.** Työtapa, joka on ollut tapana ja joka toimii hyvin miesvankien osastoilla, ei sovellu naisvankien osastolle.

Kaikissa suljetuissa vankiloissa tulisi huolehtia, että naisvankeja ohjattaisiin ryhminä vähintään Vaasan mallin mukaiset 12-15 tuntia. Parempi tietenkin olisi ohjattujen tuntien kasvattaminen 30-40 tuntiin viikossa. **Tutkinnallisista syistä yhteydenpitorajoituksiin määrättyjen naisvankien sellin ulkopuolista aikaa tulisi lisätä nykyisestä.** Kaikki tämä tarkoittaa lisävoimavarojen tarvetta naisvankien kanssa tehtävään työhön. Suljetuissa vankiloissa, joissa on yhdestä muutamaan naisosastoa,

tulisi varata ainakin jokunen virkahenkilö, jotka työskentelisivät vain naisvankien kanssa.

Avovankiloissa tulee huolehtia, että aktiiviajan ohjauksen lisäksi naisten osastoilla/asuinyksiköissä on läsnäolevaa tukea ja ohjausta vähintään kerran viikossa tai tarpeen mukaan useammin. Mikäli vangilla tunnistetaan käyttäytymiseen selvästi vaikuttavia mielenterveyden ongelmia (sosiaalinen jännitys, ahdistuneisuus, masentuneisuus) tai hänellä on joitain muita pulmia muiden vankien kanssa, tulee vangin asuttamiseen ja asumisen tukeen kiinnittää erityistä huomiota ja tarjota käytännönläheistä tukea avolaitoksessa.

- G. Naisvangit kuuluvat kahteen vähemmistöön. He ovat toisaalta vähemmistö Suomessa elävien naisten joukossa, koska ovat joutuneet vankilaan, mutta samaan aikaan he ovat vähemmistö vankeina sukupuolensa johdosta. Tästä syystä vankilassa oleville naisille voi olla erityisen merkityksellistä kohdata vertaisselviytyjiä eli kokemusasiantuntija. Nainen, joka on ollut päihdeongelmainen, ehkä asunnoton tai rikoksia tehnyt, mutta elämänsä uudelleen järjestänyt, on naisvangille paljon lähestyttävämpi kuin muut ohjaus- ja auttamistyötä tekevät ammattilaiset. Teija Karttunen tutki väitöskirjassaan (Jyväskylän yliopisto, 2019) nais erityistä päihdehoitoa ja totesi, että häpeä sukupuolittuneena ilmiönä tekee siitä nais erityisen kysymyksen päihdehoidossa. Karttunen nostaa esiin, että häpeä voi estää avun hakemista vakaviin elämänhallinnan ongelmiin. Kokemusperäisesti tiedetään, että häpeä vaikuttaa myös vankilassa olevien naisten kykyyn edetä rangaistusajan suunnitelman mukaisesti. Vertainen auttajana voi vähentää häpeän kokemusta. Selvittäjä näkee, että **koulutetuissa kokemusasiantuntijoissa voisi olla paljon mahdollisuuksia naisvankityössä.** Asiaa tulisi edistää Rikosseuraamuslaitoksen toimesta. Työmuodon kehittäminen vaatii kaikissa versioissa järjestöyhteistyötä.

10.5. Muita ehdotuksia

- A. Kaikissa niissä vankiloissa, joissa naisvankeja säilytetään, tulee olla vankien saatavilla helposti, ilman anomista, aina saatavilla **kuukautissuojia** – siteitä ja tamponeja.
- B. Naisvangeilla väkivallan, myös seksuaaliväkivallan kokemukset ovat yleisiä. Vankilassa tulisi **kehittää valvontahenkilökunnan työtapoja tarkastustoimintaan** liittyen tästä näkökulmasta. YK:n Bangkokin säännöt 19 ja 20 korostavat, että tarkastustoimenpiteissä tulee toimia sensitiivisesti ja että vaihtoehtoisia, vähemmän invasiivisia työtapoja tulisi kehittää ja hyödyntää.

Selvittäjä ehdottaa Rikosseuraamuslaitoksessa harkittavaksi, että naisvankien rutiininomaisissa päihdeseulatutkimuksissa siirryttäisiin virtsatesteistä sylkiteksteihin. Naisvangille huumevirtsatettiin asettuminen on miesvankia hieman vaivalloisempaa. Useat naisvangit ovat kokeneet väkivaltaa, jolloin alastomaksi riisuuntuminen vartijan valvonnassa voi olla hyvin ahdistavaa ja jopa traumaattista. Lisäksi naisvangeilla voi olla kuukautiset, joiden aikana virtsatestin antaminen on monille erityisen vaivaannuttava kokemus. Sylkitekstit ovat tänä päivänä yhtä hyvin jatkotestattavissa kuin virtsaseulat ja henkilökunnalla on niiden käyttöön jo laaja kokemus. Ehdotetaan naisvankien pääsääntöiseksi päihdetestitavaksi sylkitekstiä.

11. Erityishuomio

Naisvankiselvitystä tehdessä kaksi naisvankeihin liittyvää ryhmää/ilmiötä nousi usein esiin. Selvittäjä haluaa nostaa nämä kaksi ilmiötä esille, jotta keskustelua asioista voitaisiin jatkaa Rikosseuraamuslaitoksessa, Oikeusministeriössä ja viime kädessä yhteiskunnassa ylipäättään.

Sekä Hämeenlinnan että Vanajan vankilan Vanajan osastolla oli samansuuntaisia havaintoja useiden romanitaustaisten naisvankien poikkeuksellisen vaikeista perhetilanteista, joilla on ollut vaikutuksensa vankeuden suorittamiseen asti. Romanitaustaisilla naisilla on viime vuosina ollut vankeusaikana tilanteita, joissa heitä on uhattu väkivallalla vankilaan läheisten toimesta tai heihin on kohdistettu väkivaltaa vankeusaikana vankilan ulkopuolella. Usein näihin kytkeytyy vakavia riitoja pienen lapsen huoltajuudesta tai huollosta. Nämä uhkaavat tilanteet ovat johtaneet erilaisiin poikkeuksellisiin tilanteisiin vankiloissa. Joskus romaninaiset pyrkivät ratkaisemaan uhkaavia tilanteita myöntymällä esim. entisen puolison vaatimuksiin luovuttaa vauvaikäinen lapsi miehen vaatimuksesta. Tilanteisiin on yleensä jouduttu puuttumaan lopulta vankilan käynnistämin viranomaistoimin. Valvotussa koevapaudessa tämä ilmiö on Vanajan vankilan kokemusten mukaan konkretisoitunut siten, että valvotun koevapauden aikana turvakotiin tai takaisin vankilaan hakeutuvista naisvangeista ehdoton enemmistö on romanitaustaisia. On herännyt vakava huoli sellaisista romanitaustaisista nuorista rikoksia tehneistä naisista, joiden sosiaalinen tilanne on väkivaltainen ja kaoottinen ja joiden auttaminen vankeusrangaistuksen puitteissa on hyvin vaikeaa.

Vanajan vankilassa on naisvankien joukosta tunnistettu kolmen viimeisen vuoden aikana useita ihmiskaupan uhriksi joutuneita naisia. Ihmiskaupan uhri -epäilyksiä herättäneitä tapauksia on ollut toistakymmentä saman ajan kuluessa. Useissa mainituissa tapauksissa naisvangin rikos on tapahtunut pakotettuna osana ihmiskaupan uhriksi joutumista. Naisvankiselvitykseen liittyvillä vankilavierailuilla vahvistui käsitys, että havaintoja mahdollisista ihmiskaupan uhri -taustaisista naisvangeista on muissakin vankiloissa.

On tärkeä huolehtia, että vankilahenkilökunnan osaamista ihmiskaupan uhreista lisätään. Erityisen tärkeää se näyttää olevan naisvankityössä. Yhtä tärkeää olisi kuitenkin lisätä viranomaisten kesken keskustelua ja vaikuttaa siihen, ettei ihmiskaupan uhrina tehdystä teosta päädyttäisi vankilaan.

Lähteet

Vankeinhoidon vaikuttavuus. Onko kuntoutukselle tilastollisia perusteita. Sasu Tyni. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2015

Vankilasta vuosina 1993-2001 vapautuneet ja vankilaan uudestaan palanneet. Kimmo Hypén. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2004

Rikosseuraamusasiakkaiden terveys, työkyky ja hoidontarve. Matti Joukamaa ja työryhmä. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2010

Creating trauma-informed correctional care: a balance of goals and environment. Niki A. Miller, Lisa M. Najavits. European Journal of Psychotraumatology 2012

Yhdistyneiden kansakuntien vankeinhoidon vähimmäissäännöt. Nelson Mandela -säännöt. Rikosseuraamuslaitos 2017

The Bangkok rules. United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders with their Commentary. United Nations Office on Drugs and Crime 2011

Ministerikomitean suositus Rec (2006) jäsenvaltioille Euroopan vankilasäännöistä. Euroopan neuvoston ministerikomitea. Rikosseuraamuslaitos 2006

Guidelines regarding recruitment, selection, education, training and professional development of prison and probation staff. European Committee on Crime Problems 2019

Women in Prison. Fact Sheet. European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment 2018

Akka-ohjelman käsikirjan kehittäminen. Ville Antosalo, Mia Risberg. Laurea 2019

Intervening with Women Offenders: a process and interim outcome study of the Choices, Actions, Relationships and Emotions (CARE) programme. Keely Wilkinson, Sinéad Bloomfield and Sarah Ashcroft. Ministry of Analytical Series 2019

Nais erityistä päihdehoitoa – etnografinen tutkimus päihdehoitolaitoksen naisten yhteisöstä. Teija Karttunen. Jyväskylän yliopisto. Jyu Dissertations 118/2019

Liite

Kysely naisvangeille naisvankiselvitystä varten

Osana naisvankiselvitystä toivon kerääväni tietoa naisten kokemuksista. Kyselyssä kartoitetaan mahdollisia häirintäkokemuksia. Lopussa saa kertoa hyvistä kokemuksista 😊

Ympyröi oikea vastaus K=Kyllä E=Ei

Ollessani vankilassa minulle on kerrottu kaksimielisiä vitsejä tai härskejä juttuja

K E

Jos vastasit kyllä, tarkennatko kuka vitsejä kertoi – ympyröi oikea vaihtoehto

Naisvanki Miesvanki Joku muu

Ollessani vankilassa minun sukupuolta, vartaloa tai seksuaalisuutta on kommentoitu asiattomasti

K E

Jos vastasit kyllä, tarkennatko kuka kommentoi – ympyröi oikea vaihtoehto

Naisvanki Miesvanki Joku muu

Ollessani vankilassa minua on fyysisesti lähennelty

K E

Jos vastasit kyllä, tarkennatko kuka lähenteli – ympyröi oikea vaihtoehto

Naisvanki Miesvanki Joku muu

Ollessani vankilassa minulle on ehdotettu seksiä tai seksuaalisia tekoja epäasiallisessa yhteydessä

K

E

Jos vastasit kyllä, tarkennatko kuka ehdotti – ympyröi oikea vaihtoehto

Naisvanki

Miesvanki

Joku muu

Ollessani vankilassa minuun on kohdistunut seksististä vihapuhetta, esim. huorittelua, pilkkaamista kehoon liittyvillä kommentteilla

K

E

Jos vastasit kyllä, tarkennatko kuka oli puhuja – ympyröi oikea vaihtoehto

Naisvanki

Miesvanki

Joku muu

Kun mietit edellä olleita kysymyksiä erilaisista häirinnän muodoista, oletko nähnyt jonkun toisen naisvangin kokeneen jotakin mainituista häirinnästä

K

E

Mikä on parasta tässä vankilassa sinulle naisvankina:

